JOAN FONT
AGUSTÍ BOSCH

Participació i sistema electoral:

Propostes per al debat

Polítiques 25

Llibres apareguts en aquesta col·lecció

1. «ELS ESTRANGERS A ESPANYA»
M. Carrillo, H. García Morago,
J. M. Manté, J. Pascual.
Coordinació: Marc Carrillo.
Setembre 1992.

2. «LA LLENGUA ALS PAÏSOS CATALANS»
J. Ginebra, A. Mollà, J. Melià, R. Ganyet,
M. Valls, F. Ricart, R. Caria.
Coordinació: Isidor Marís.
Octubre 1992.

3. «LA LLIBERTAT INDIVIDUAL I ELS SEUS LÍMITS»
Xavier Arbós i Josep M. Castellà.
Desembre 1992.

4. «L'HABITATGE A CATALUNYA»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació
d'Habitatges. EARHA
Març 1993.

5. «LES POLÍTIQUES INTERNACIONALS
DE RESPOSTA AL CANVI GLOBAL EN EL
MEDI AMBIENT»
Manuel Ludevid.
Octubre 1993.

6. «UN NOU MARC PER A LA POLÍTICA
D'HABITATGE A CATALUNYA»
Carme Trilla.
Octubre 1993.

7. «L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA
A CATALUNYA; UN MODEL
D'ORGANITZACIÓ TERRITORIAL»
Isabel Rueda i Xavier Sanclimens.
Juliol 1994.

8. «UNA DEMANDA SOCIAL DELS JOVES:
ELS HABITATGES PROTEGITS»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació
d'Habitatges. EARHA
Setembre 1994.

9. «ÈXIT I FRACÀS ESCOLAR A CATALUNYA»
Centre d'Iniciatives i Recerques Europees a
la Mediterrània.
Desembre 1994.

10. «ELS PROGRAMES D'IMMERSIÓ ALS
TERRITORIS DE LLENGUA CATALANA»
Josep M. Artigal (Coordinador).

11. «EL SISTEMA ELECTORAL: UNA PROPOSTA PER
AL PARLAMENT DE CATALUNYA»
Agustí Bosch.
Juny 1995.

12. «L'ACTIVITAT EXTERIOR DE LES REGIONS:
UNA DÈCADA DE PROJECCIÓ EXTERIOR DE
CATALUNYA»
Caterina García i Segura.
Desembre 1995.

Participació i sistema electoral: Propostes per al debat

Joan Font i Agustí Bosch

Participació i sistema electoral: Propostes per al debat

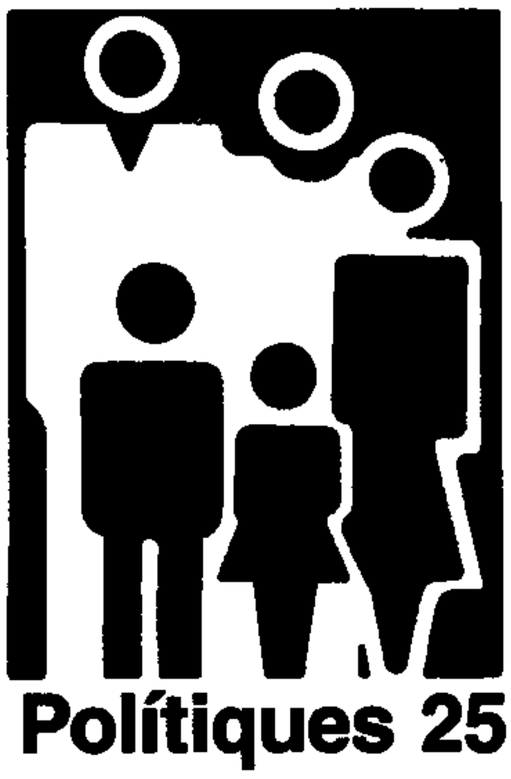

Editorial Mediterrània

La col·lecció *Polítiques* publica informes que analitzen quina política es fa actualment sobre una qüestió rellevant de la nostra societat.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del «copyright», i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: setembre del 1999

© Fundació Jaume Bofill, 1999
Provença, 324, 1r.
08037 Barcelona
© d'aquesta edició: Editorial Mediterrània, S.L.
Guillem Tell, 15, entl.
08006 Barcelona
Tel. 93 218 34 58 - Fax 93 237 22 10
e-mail: edit.med@mx3.redestb.es
Disseny de la coberta: Jordi Vives
Fotocomposició: Josep Poca, «Al Vent», Bonastre (Baix Penedès)
ISBN: 84-8334-129-8
DL: B-39.638-1999
Impressió Romanyà Valls, Capellades (Anoia)
Imprès a Catalunya - *Printed in Catalonia*

PRESENTACIÓ

Després de vint anys de democràcia ha arribat possiblement el moment de denunciar la passivitat que les institucions públiques, els partits polítics i la societat civil en el seu conjunt mantenen a l'entorn del fenomen de l'abstenció. Les últimes eleccions municipals i europees del 13 de juny de 1999 han significat novament quotes elevadíssimes d'abstenció, aquest cop a l'entorn del 45 % del cens, poc més de 2.350.000 persones. Tot i acceptar que en futures convocatòries electorals (legisatives catalanes i espanyoles la tardor de 1999 i la primavera del 2000 respectivament) la participació serà probablement superior amb quinze o vint punts a causa de l'elevada competitivitat que es preveu, hem de concloure que la normalitat ens porta a situacions on l'abstenció oscil·larà entre 30 i 40 %, percentatges que s'incrementen si ens centrem en els sectors més joves de l'electorat.

La tardor de 1998, la Fundació Jaume Bofill publicava un estudi (número 23 de la col·lecció Polítiques) sobre l'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya. Aquella publicació era el resultat d'un encàrrec que la Fundació havia fet als professors Joan Font i Jesús Contreras mesos abans. Ara ens disposem a donar difusió a l'últim apartat d'aquell encàrrec que per diversos motius no va ser inclòs en el llibre anterior. Aquesta part de l'estudi que publiquem en aquest volum està dedicat a donar a conèixer alguns instruments utilitzats en d'altres països per combatre l'abstenció electoral. Més enllà de l'interès de la simple enumeració de les diverses iniciatives antiabstencionistes que els autors han recollit, l'interès de les pàgines següents també cal trobar-lo en la discussió i reflexió crítica que acompanya les propostes mobilitzadores que en aquest llibre es presenten.

Tradicionalment les energies dels acadèmics i dels propis polítics s'han centrat en els aspectes quantitatius i qualitatius de l'abstenció descuidant l'aprofundiment de possibles mesures incentivadores de la participació. Tot i acceptar que encara hi ha un gran desconeixement de les causes que porten importants sectors de la població a no participar en les votacions i que en conseqüència caldrà seguir animant els investigadors a realitzar noves recerques sobre la matèria, des de la Fundació Jaume Bofill estem convençuts que ha arribat el moment d'iniciar actuacions per combatre aquest fenomen que les democràcies contemporànies, sense excepció, comparteixen amb major o menor intensitat. Certament, com la lectura del treball permet concloure, no existeix una fórmula màgica per incrementar la participació electoral. Les iniciatives conegudes són diverses i els resultats no són inequívocs ni moltes vegades evidents. Lamentablement, com el propi

estudi posa de relleu, una de les mancances existents és la manca d'avaluació dels resultats d'aquestes iniciatives que en d'altres països s'han desenvolupat. Així doncs ens movem en terrenys poc segurs , factor aquest que lluny de desencotatjar-nos ens ha d'empènyer a posar en pràctica a Catalunya experiències pioneres per combatre l'abstenció.

El lector també podrà constatar que la utilització d'aquests instruments no està exempta de crítiques, polèmiques i dubtes. Des de la discussió que neix a l'entorn de si el vot ha de ser obligatori fins al debat sobre la bondat, el sentit i l'eficàcia d'establir incentius per a aquells ciutadans que exerceixen el dret a vot, hem de concloure que qualsevol proposta d'actuació que es faci ha de ser matisada en funció dels pros i contres que a priori es puguin preveure.

Com és àmpliament acceptat pels estudiosos, els motius de l'abstenció són diversos. En conseqüència les mesures pal·liatives i preventives també ho han de ser. És des d'aquesta observació que és important pensar en possibles reformes del sistema polític i electoral que podrien ajudar a incrementar la credibilitat de la política entre la ciutadania i fer augmentar l'interès dels electors durant els processos electorals i en conseqüència fer créixer la participació. Aquest motiu és el que ens ha portat a recollir en aquest llibre una proposta que la mateixa Fundació Jaume Bofill va encarregar ara fa uns quants anys al professor Agustí Bosch per tal de situar alguns possibles elements de discusió davant d'una possible Llei Electoral Catalana. La proposta té la virtut d'obrir escenaris que el legislador català pot contemplar a l'hora de donar solució a una de les assignatures pendents que el Parlament de Catalunya té des de 1980. Indubtablement la nova Llei ha de ser el resultat d'un gran debat i un ampli consens entre totes les formacions polítiques, altrament la legitimitat del propi sistema polític podria quedar qüestionada. Aquests condicionants, però, no haurien de servir d'excusa per continuar sense legislar en un dels aspectes centrals i vertebradors de tot sistema polític.

Allò que cal demanar als protagonistes de la sisena legislatura del Parlament de Catalunya, és que no evitin la responsabilitat que tenen en impulsar aquelles lleis i aquelles mesures que permetin reduir la distància entre la ciutadania i l'activitat política i electoral, en l'objectiu d'enfortir i millorar la democràcia. El propòsit de la Fundació Jaume Bofill en encarregar primer els treballs que es recullen en aquest llibre i en difondre'ls, després, entre l'opinió pública, és el de contribuir a crear un debat que faci inevitable l'assumpció per part de tots els actors polítics i socials el repte que representa assolir una major participació política i una millora substancial de la nostra democràcia.

JORDI SÀNCHEZ

Barcelona, 9 de setembre de 1999

Primera part

ABSTENCIÓ EN LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA: PROPOSTES PER REDUIR L'ABSTENCIÓ

JOAN FONT

INTRODUCCIÓ

Aquest llibre ha d'entendre's com la continuació d'un primer volum aparegut en aquesta mateixa col·lecció, *L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya*, escrit pels mateixos autors. Encara que els dos llibres poden llegir-se de forma autònoma, constitueixen les dues parts d'un encàrrec que des d'un principi, tots vàrem entendre com a un conjunt. Quan l'any 1996 la Fundació Jaume Bofill ens va comentar el seu interès per endegar una recerca sobre l'abstenció en les eleccions autonòmiques, va deixar molt clar que aquesta havia de tenir dos components, independents però alhora estretament vinculats: un diagnòstic de per què es produïa i un conjunt de propostes per canviar aquesta situació.

En el procés d'elaboració del treball, aquests dos objectius finals es van anar transformant en tres grans seccions. D'una part calia estudiar els ciutadans de Catalunya i, a partir de diverses dades, tractar d'esbrinar que els portava a votar menys en aquest tipus de convocatòries. D'un altre costat, calia fer la difícil tasca de passar del diagnòstic acadèmic a les propostes d'acció política i formular les recomanacions sobre possibles estratègies per reduir l'abstenció. Però tant per una cosa com per l'altra resultava essencial veure quins eren els esforços mobilitzadors que ja es feien i els que es podrien fer. La participació electoral no és resultat sols de les actituds i preocupacions ciutadanes sinó que, com tot acte participatiu, és en molt bona mesura el resultat d'una acció mobilitzadora. Com ja va dir fa molt temps Lenin i com ha redescobert recentment la ciència política contemporània, és tan irreal com ingenu pensar que la gent participa de manera espontània, car darrere de gairebé qualsevol activitat participativa hi ha gairebé sempre l'actuació mobilitzadora dels grups organitzats.

Aquesta reflexió és tan vàlida per entendre revolucions com per interpretar processos electorals. La participació electoral depèn en molt bona mesura de la intensitat i de l'adequació dels esforços mobilitzadors de partits polítics, institucions i societat civil. El que fan aquests col·lectius per tal que la gent vagi a votar a Catalunya i quines experiències innovadores hi ha al respecte a altres llocs del món es va anar convertint en la tercera peça essencial de la recerca, tant per entendre del tot el diagnòstic de la situació, com per aprendre de les nostres mancances per tal de formular propostes de canvi.

Ja que el diagnòstic basat en els ciutadans era el tema que es tractava en el primer volum, aquest segon cobreix els dos aspectes restants: el rol dels actors mobilitzadors i les propostes d'actuació. Un apartat final, que complementa i enriqueix la recerca, però no en forma part íntegra, consisteix en la transcripció d'un

debat amb alguns experts sobre el tema, al voltant de l'interès, els problemes i la utilitat de les propostes plantejades que, organitzat per la Fundació Jaume Bofill, va celebrar-se el mes de juny de 1998.

El primer bloc dedicat als actors mobilitzadors té dues grans parts. En la primera revisem què és el que s'ha fet a altres indrets. Quines evidències hi ha que els partits puguin realment aconseguir que més gent vagi a votar si fan una campanya més intensa o més ben plantejada? Es fan sovint campanyes o esforços institucionals per intentar incrementar (o disminuir) la participació? Poden jugar també algun rol en aquest objectiu les entitats cíviques no partidistes? Com poden organitzar-se i quins tipus concrets de campanyes poden fer aquestes organitzacions per mobilitzar les seves bases socials? Aquestes són algunes de les preguntes que intentem respondre en aquesta primera part del treball, utilitzant tant treballs acadèmics com informació de primera mà, provinent d'entitats i institucions d'altres països. Es poden discutir alguns dels diagnòstics i l'aplicabilitat a Catalunya d'algunes de les campanyes, però aquest apartat està ple d'evidències clares i de campanyes innovadores que haurien de provocar alguna reflexió (i potser també alguna acció) a casa nostra.

Un cop vist el que succeeix en altres indrets, dediquem una secció a examinar què és el que ha passat a Catalunya, amb especial èmfasi en les eleccions autonòmiques. Quin tipus de campanyes fan els partits, com han funcionat les campanyes d'incentivació del vot desenvolupades des de la Generalitat, quin ha estat el residual rol de les entitats apartidistes catalanes davant els processos electorals i quin és el rol que els mitjans de comunicació juguen en la mobilització o la desmobilització són alguns dels temes que hi apareixen. En conjunt, el diagnòstic té dues possibles lectures. La negativa, destacaria la feblesa dels esforços mobilitzadors realitzats a Catalunya fins ara, per part de gairebé tots. La positiva, remarcaria que precisament per això queda força espai per canviar i per provar moltes coses.

El segon gran bloc del llibre és el dedicat a les propostes. El que hom pot trobar en aquest apartat no és un conjunt coherent de propostes que defensin els autors ni els patrocinadors del treball. Les receptes per combatre l'abstenció poden posar l'accent en aspectes molt diferents, però sobretot es basen en la defensa o la priorització de valors polítics no només diferents, sinó contradictoris. Per tant, vàrem optar per no oferir una recepta adequada a les nostres preferències personals, sinó per mostrar un catàleg d'idees, des de les quals es pot actuar per reduir l'abstenció autonòmica.

No es tracta doncs de fer una proposta global, sinó d'oferir un catàleg de possibles actuacions perquè cadascú pugui escollir aquelles que li semblin més adients i defensar-les, assumint els seus potencials i els seus problemes. Cap de les propostes és una solució màgica que pugui provocar una participació massiva sense comportar cap tipus d'inconvenient. Algunes propostes poden arribar a ser molt efectives i altres tenir un impacte més limitat, així com algunes comporten costos polítics o materials considerables, mentre altres impliquen poques

renúncies i/o despeses. Per això, a l'hora de presentar-les hem decidit fer-ho incorporant per a cada una d'elles tres apartats: un primer on descrivim el seu funcionament i possibles experiències similars en altres indrets; en el segon, a partir també de l'experiència comparada i la recerca especialitzada intentem estimar el grau d'impacte que la mesura podria tenir en termes de fer créixer la participació; i, finalment, en el tercer presentem i discutim els problemes que l'aplicació de la proposta comportaria.

Les propostes intenten combatre diferents aspectes del tema: unes intenten mobilitzar millor a curt termini, mentre altres volen contribuir a construir una societat més activa i participativa, unes volen fer el vot menys costós i altres emfasitzar els beneficis d'anar a votar, unes s'adrecen als partits, altres a les institucions, algunes a la societat civil i moltes d'elles a diversos d'aquests actors de manera simultània. En síntesi, no és cap menú que cal consumir de manera íntegra, sinó una carta variada, plena d'ofertes amb estils, objectius i destinataris diferents que poden adoptar-se i defensar-se parcialment, com a fervent defensor d'algunes d'elles, alhora que se'n rebutgen o es considera que altres són poc adients o no prioritàries.

Totes elles tenen algun grau d'aplicabilitat, però en algun cas s'inclouen propostes volgudament difícils i polèmiques, amb l'objectiu si més no de contribuir a generar un debat sobre el tema. Incitar a la realització d'aquest debat públic sobre com combatre l'abstenció és el primer objectiu d'aquest conjunt de propostes. Ens conformaríem amb veure encetar aquest debat, tot i que encara ens agradaria més arribar a veure alguna de les mesures desenvolupada en la pràctica.

Per tal de contextualitzar i entendre millor tot el que segueix i permetre que aquest volum pugui llegir-se de manera independent respecte al primer, a continuació oferim una síntesi de les conclusions d'aquella primera part. Qui vulgui conèixer els detalls, les evidències o els mètodes mitjançant els quals hem arribat a aquestes conclusions haurà d'adreçar-se al primer volum. Qui en tingui prou amb una síntesi que permeti afrontar amb rigor el debat sobre les propostes, pot comptar amb l'apartat que segueix.

El diagnòstic

Les eleccions autonòmiques catalanes registren taxes d'abstenció particularment altes. En cap d'aquestes eleccions s'ha aconseguit que dos de cada tres catalans votessin i en alguna no ha faltat tant perquè la meitat dels catalans amb dret a vot es quedessin a casa. Hem vist que l'abstenció diferencial, aquella que es dóna en aquestes eleccions i no en les generals, és més alta que en cap de les possibles unitats de comparació utilitzades (altres regions europees i CCAA de l'estat espanyol), singularitzant aquest comportament a Catalunya no tant per la seva existència com per la seva intensitat. A Catalunya no hi ha hagut eleccions autonòmiques que no hagin suposat una desmobilització de més de 300.000 per-

sones respecte a l'elecció anterior, arribant aquesta xifra a prop de 800.000 en un cas. A més, i a diferència també del que passa a altres llocs d'Espanya i d'Europa, l'abstenció és més gran en les eleccions autonòmiques que en les municipals, mostrant que aquelles tenen quelcom de particular.

De fet, bona part d'aquesta abstenció és resultat del que coneixem com a efecte de les «eleccions de segon ordre», que es dóna en totes aquelles que no són considerades com les més importants a tots els països del nostre entorn. A Catalunya, les eleccions de segon ordre més participatives foren les municipals de 1987 (68,5 %), que coincidien amb les primeres eleccions europees. Totes les eleccions de segon ordre restants han quedat lluny d'aquesta xifra. Aquest màxim de participació de 1987 va quedar molt lluny de les xifres que s'arriben a assolir en eleccions generals (80,7 %, l'any 1982). És a dir, d'un costat cal destacar que més de 2.000.000 de catalans han deixat de votar en les eleccions que menys interès han despertat (autonòmiques de 1992, europees de 1989 i 1994), però cal dir també que en totes les eleccions de segon ordre, han estat gairebé un milió i mig els ciutadans que han deixat de votar. Fins i tot en les eleccions generals de 1989 es supera aquesta xifra d'abstencionistes.

Què vol dir això? Que quan arriba una convocatòria que no compta amb suficients al·licients i que no genera especials esforços mobilitzadors dels partits, intensos debats mediàtics i llargues sobretaules amb converses sobre política en les famílies «normals», on la política no ocupa un espai central de les seves preocupacions quotidianes, hi ha importants sectors de població que es queden a casa s'esculli el Parlament de Catalunya, el d'Europa o l'Ajuntament de Viladecans. Per tant, bona part de l'explicació del fenomen que aquí ens interessa, l'abstenció en les eleccions autonòmiques catalanes, té poc a veure amb el fet de ser autonòmiques o de trobar-nos a Catalunya i pot aplicar-se exactament igual a les eleccions municipals catalanes o a les regionals franceses. Per exemple, l'abstenció en les eleccions autonòmiques catalanes no sol superar en més de 100.000 persones la que es produeix també en eleccions municipals, mostrant que la diferència principal se situa entre aquest conjunt de convocatòries i les de primer ordre i no en factors exclusius de les eleccions autonòmiques .

Però a Catalunya aquest fenomen presenta una intensitat superior a la d'altres indrets. De fet, la major part de Catalunya s'assembla al País Basc, a Espanya o a Europa, però una part molt concreta i fonamental de Catalunya presenta trets molts diferenciats: l'àrea metropolitana de Barcelona i especialment alguns municipis d'aquesta. En aquesta zona ens trobem una mitjana de 15,5 % d'abstencionistes diferencials, que arriben al 18 % si excloem Barcelona del càlcul. Podríem dir a partir del raonament seguit fins aquí que, d'aquests, aproximadament la meitat són «normals». És a dir, es corresponen als que també es produeixen al Gironès o a l'entorn de Bilbao. Però què succeeix per tal que també deixi de votar l'altra meitat? Aquest sector d'abstencionistes té una importància que va més enllà del seu gruix quantitatiu, ja que la seva major homogeneïtat territorial i, per tant, la seva major diferenciació respecte al conjunt de la població catalana, provoca un

problema afegit de representativitat en les institucions democràtiques catalanes, que es queden sense representar un sector concret de la ciutadania.

És a dir, des del punt de vista de les conseqüències de l'abstenció és tan important que els abstencionistes siguin molts, com que siguin diferents a la resta de la població. De tota manera, a l'hora de comprovar per mitjà de dades d'enquesta si efectivament aquests abstencionistes eren molt diferents al conjunt de la població, el balanç ha estat mixt. D'una banda, hem constatat una sèrie de característiques que diferencien aquesta població del conjunt dels ciutadans de Catalunya: són més joves, tendeixen a ser menys escolaritzats i amb menys recursos (quan controlem els altres factors), hi ha més immigrants (especialment posteriors a 1970), persones no creients, no polititzades i votants socialistes d'eleccions generals. D'altra banda, cal dir també que l'abstenció autonòmica és plural i hi trobem representació de tots els col·lectius socials. A més, alguns dels trets que l'havien caracteritzat en les darreres dècades, el predomini d'immigrants i de votants socialistes, tendeix a reduir-se, homogeneïtzant-se parcialment la seva composició.

En el nostre intent d'entendre l'abstenció autonòmica, les explicacions adients per a aquestes dues situacions (segon ordre i singularitats del cas català) ens han aparegut combinades. Tot i que en cada elecció autonòmica hi hagi un nombre important d'abstencionistes diferencials, també és cert que les trajectòries de vot individual són complexes i sovint resulten impossibles de reconstruir donat el poc interès en guardar record d'un fet tan poc central en la vida de molta gent com és el vot. En la realitat, doncs, més que abstencionistes diferencials perfectes, votants en eleccions generals i abstencionistes en autonòmiques, el que trobem són abstencionistes intermitents. Gent que ha deixat de votar en algunes ocasions, en alguns casos seguint patrons de comportament clarament delimitats i en molts altres amb trajectòries més erràtiques, incompletes o difícils d'interpretar.

Com en altres llocs, es vota menys en aquestes eleccions perquè bona part de la població les considera menys importants. Com deia un dels membres dels grups «bueno, pues en éstas no voto y me voy a las que creo que son más importantes». Aquesta manca d'al·licients pot afectar aquelles persones que per menor interès, politització o educació, obtenen menys satisfacció de l'acte de votar, o aquelles que per estar menys informades o amb pitjor salut, votar els suposa un esforç més alt: «*Sólo voto en las generales y nada más. Un poco porque soy mayor....No sé, no me encuentro muy bien y no me da por ir*». Perquè la Generalitat es considera innecessària, perquè es percep com a una entitat que sols administra decisions preses en altres llocs o perquè s'han explicat o entès poc les seves funcions, una part de la població no troba prou motius per anar a votar: «*a uno le interesa más a la hora de apoyar, apoyar más al que tiene el poder que al que es el intermediario*». També resulta curiós que alguna gent justifiqui algunes de les seves abstencions (i, principalment, les autonòmiques) per desinterès general per la política o per un desencantament global envers els partits i/o la política institucional. Aquest raonament hauria de portar, en tot cas, a una abstenció

permanent, però el fenomen que sembla donar-se més aviat és el d'aprofitar aquelles convocatòries on el vot no és crucial per expressar aquesta voluntat de crítica, mentre que en eleccions excepcionalment importants s'acaba sovint anant a votar malgrat tot, i encara que sigui per evitar que guanyi el pitjor.

Les altres explicacions sí semblen més pròpies de la realitat catalana, tot i que no sigui del tot inversemblant pensar que puguin donar-se en certa mesura en altres CCAA: així, poden haver-hi altres casos on els candidats opositors siguin poc coneguts, on les majories estan clares i consolidades (Galícia, Extremadura) i on hi ha hagut una forta immigració que pot sentir-se entre la cultura d'origen i la de recepció (a les àrees metropolitanes de Madrid i Bilbao). Però en tots aquests casos hi ha bones raons per pensar que es tracta de factors que, tot i no ser exclusius, se senten de forma més intensa a Catalunya.

Entre aquests, un d'ells parteix d'una realitat sociològica, tot i que un conjunt de decisions polítiques hagin contribuït a reforçar-lo: en funció de l'origen, del lloc on s'ha viscut i de l'actitud adoptada existeixen a Catalunya molts diversos graus de relació amb cada una de les llengües i, en general, amb la qüestió nacional. Aquesta situació sí presenta trets particulars, perquè entre les restants zones receptores d'immigració, Madrid no té llengua pròpia i al País Basc l'ús del basc és minoritari entre la pròpia població basca, de manera que ni la vida política es desenvolupa íntegrament en basc, ni és la llengua habitual en la relació entre l'administració autonòmica (i municipal) i els ciutadans, ni és la llengua exclusiva de la televisió autonòmica. Així, almenys per part de la població immigrant que viu a Catalunya, la llengua constitueix un aspecte destacat del fet diferencial i sobre ella projecten les seves actituds i sentiments relatius al seu grau d'integració en la societat catalana. Per a aquests sectors, el predomini clar del català com a llengua oficial de la política catalana i l'existència d'una cultura nacionalista que perceben també com a oficial (en tant que compartida per gairebé totes les elits polítiques) els porta a no voler integrar-se en un projecte polític i cultural que no poden compartir precisament per aquesta dimensió nacionalista, que perceben com a excloent. La percepció que els discursos són predominantment nacionalistes en les campanyes autonòmiques porta fins i tot a la paradoxal acceptació implícita que aquesta és la postura «políticament correcta», la postura «catalana», identificant així de manera exclusiva com a català el que és nacionalista. Fins al punt que aquells partits que són presentats com a «no catalans» deixen de tenir sentit en unes eleccions que es consideren «catalanes».

Més enllà d'aquest discurs, generat en la sensació d'exclusió respecte als trets bàsics de la política catalana, la llengua té un impacte més genèric però tant o més important: un sector significatiu de població immigrant, per rebuig en alguns casos i per comoditat en altres, «desconnecta» quan escolta política en català. Desconnectar pot voler dir no escoltar en alguns casos, però sobretot vol dir no seguir els mitjans de comunicació en català, precisament aquells on la informació sobre política catalana és més rica i abundant. Això té, almenys, dues conseqüències: en primer lloc, un sector de públic molt més desinformat sobre tot el

que té a veure amb les eleccions autonòmiques. Portat al seu extrem és el discurs d'aquell informant que diu «es que ni me entero cuando son las autonómicas». Però, sense arribar a aquest punt, provoca que alguna gent no conegui altres candidats ni ofertes programàtiques que les de CiU i Pujol: «*Hasta 15 o 20 días antes de las elecciones, no se conoce a los otros candidatos que pueda haber*». En segon lloc, la dependència informativa de mitjans en castellà i/o d'àmbit estatal dóna lloc també a una informació molt més parcial sobre quins són els temes centrals de la política catalana. La política catalana troba ressò en aquests mitjans quan hi ha una polèmica sobre la llengua, però no quan l'oposició critica les prioritats pressupostàries dels governs de CiU. Com a resultat, els públics que depenen informativament d'aquests mitjans tendeixen molt més a creure que la política catalana consisteix, de manera gairebé exclusiva, en una competició per veure qui és més català que el seu adversari polític. És a dir, la doble comunitat lingüístico-informativa no sols té efectes en el terreny de les identitats nacionals, sinó que agreuja el fenomen del segon ordre («*ni me entero*»), contribueix a construir la imatge de la manca de competitivitat i de manca d'oposició i a donar una imatge de la política catalana com un etern debat monogràfic sobre catalanisme.

Però òbviament, tampoc podem reduir tots aquests temes a una qüestió de consum de mitjans d'informació. La queixa entorn a un excessiu predomini de la qüestió nacional en el debat polític català apareixia també entre el sector d'informants més ben informat, tot i poder estar condicionat per la coincidència entre el desenvolupament dels grups i el debat sobre la llei del català. La reivindicació d'un major debat entorn als temes que «preocupen realment la gent»: «*Claro, porque el debate en términos de lucha contra el paro, la cuestión de la corrupción, una mayor democratización de las decisiones... Todos esos campos no se tocan*». Òbviament, aquests temes formen part del debat polític català, de l'activitat parlamentària i de la campanya electoral d'alguns partits, però el seu ressò no arriba a aquests sectors de població que segueixen percebent unes elits polítiques obsessionades, no en millorar la situació de l'ocupació, sinó en si les prestacions s'han de cobrar en català o castellà.

L'altre gran element característic de les eleccions autonòmiques catalanes és la incapacitat per fer visible un projecte alternatiu: «si no hay confrontación, ni se ve que pueda haber un cambio, la gente no va». Aquests sectors de la ciutadania no perceben que existeixi una tasca clara d'oposició, ni que es formuli cap projecte diferent a l'existent. En aquestes circumstàncies les eleccions es converteixen en un «Barça-Compostel·la», on realment sols juga un equip i on ningú dubta de quin serà el resultat. Com succeeixi sovint amb aquests partits, la gent veu que l'equip no el necessita i que donat l'interès, es pot seguir el partit des de la TV o des de la platja. Són gent que «*Vota Felipe y vota Corbacho*» (que no són sols figures més o menys conegudes, sinó que simbolitzen tot un conjunt de realitzacions palpables i concretes), però que quan diuen «*Obiols no sabemos quién es*» estan dient també que no saben què podria voler dir una Catalunya amb un altre govern, perquè ningú els ho ha explicat.

Tot plegat conforma un panorama ple d'incomunicacions: ciutadans que no volen escoltar, mitjans de comunicació que no expliquen i partits polítics que són incapaços de fer-se sentir, conformen una situació on es veu una institució desdibuixada, de la qual la política (o, almenys la política que interessa aquesta gent) està absent i per la qual no val la pena molestar-se en anar a votar.

COM INCENTIVAR LA PARTICIPACIÓ ELECTORAL

1. Objectius

Fa uns anys Isidre Molas titulava una breu reflexió seva: «Abstenir-se és un altra manera de participar». La nostra visió de l'abstenció és bàsicament coincident amb la d'aquell treball. L'abstenció és una opció personal perfectament legítima, que en més d'una ocasió hem practicat alguns dels components d'aquest equip, i que, com qualsevol altre, comporta tota una càrrega de significats que cal saber llegir. Per tant, volem deixar molt clar que l'objectiu d'aquestes propostes no és criminalitzar l'abstenció com a opció personal vàlida, sinó tractar de fer-la disminuir globalment. No sempre el que és legítim i raonable a nivell individual és positiu per a la col·lectivitat. I sense caure tampoc en lectures catastrofistes de l'abstenció com a deslegitimació del conjunt del sistema democràtic, que no es corresponen amb el seu significat real, si és cert que una abstenció tan elevada com la que es registra en eleccions autonòmiques no és un bon senyal sobre el funcionament de les institucions d'autogovern catalanes. Quan, a més, aquesta abstenció, està molt més arrelada en determinades localitats i grups socials que en altres (recordem, 51,6 % al Baix Llobregat i 29 % al Priorat, en les eleccions autonòmiques de 1992), el risc de comptar amb un Parlament, un govern i unes polítiques socialment poc representatives s'accentua. És des d'aquesta perspectiva que considerem interessant que apareguin propostes que contribueixin a una participació més alta i repartida de manera més igualitària.

El que segueix no és un conjunt coherent de propostes que ningú no formula globalment. De fet, la concepció implícita de ciutadà que hi ha darrera d'algunes d'elles pot fins i tot resultar incoherent amb d'altres. Ni els mateixos autors, si tinguessin la capacitat de fer-ho, les aplicarien totes. El que hem pretès aquí és fer una catàleg raonat de propostes, discutint-ne els possibles impactes i inconvenients de cada una d'elles, per generar debat sobre el tema. I perquè cada un dels possibles implicats (institucions, partits, entitats, ciutadans interessats) es faci la seva pròpia recepta de propostes a partir de les seves prioritats polítiques. Moltes d'aquestes propostes suposen prioritzar entre objectius polítics tots ells importants, però que en la realitat resulten contraposats i entre els quals cal establir prioritats que depenen dels valors de cada un.

Per a cada proposta valorem la seva possible efectivitat i alguns dels problemes (en termes operatius o de valors amb els quals entraria en contradicció) que suposaria la seva implementació. En algun cas som conscients que aquests inconvenients converteixen alguna de les propostes en gairebé inviables, però en totes

aquelles que podrien aportar algun resultat hem optat per plantejar-les, com a mínim com a elements que serveixin per endegar el debat sobre el tema.[1] Malgrat el format de catàleg amb pros i contres, probablement aquest no és plenament neutral i les simpaties dels autors per algunes de les propostes pugui llegir-se en el major èmfasi que realitzem a l'hora de rebatre els problemes que comporten. En tot cas, i sempre que resulta possible, adrecem els lectors a les fonts originals on trobar la inspiració de la mesura o la comprovació del seu resultat en altres indrets.

2. De les conclusions a les propostes

En analitzar l'abstenció a les eleccions autonòmiques catalanes hem volgut destacar aquells factors que resultaven més específics d'aquestes convocatòries en particular i de les eleccions de segon ordre en general. Així, hem assenyalat com afecta de forma especial en aquestes eleccions la qüestió lingüística, la manca de competitivitat, la percepció de consens catalanista o el fet que es vegin com unes eleccions menys importants. Però alhora, és obvi que hi ha altres factors més profunds i menys exclusius d'aquestes eleccions que també es troben entre els elements que ens ajuden a entendre l'opció de quedar-se a casa de forces votants.

Les dues grans escoles de la Ciència política es divideixen entre el que algú ha anomenat «els sociòlegs» i «els economistes». Els primers tendeixen a explicar els comportaments humans en termes de valors apresos, que es mantenen força estables i condicionen els nostres comportaments posteriors. Pels economistes, per contra, les persones actuen en política com en el mercat econòmic, en funció dels costos i beneficis de les seves accions. Aquestes dues escoles han elaborat també les seves explicacions de per què la gent deixa de votar i és a partir d'aquestes consideracions que voldríem complementar les aportacions més específiques del cas català plantejades fins aquí.

Així, els valors apresos pels ciutadans en les primeres fases de la seva vida serien un dels grans factors explicatius de la participació electoral. De fet, si en lloc de preguntar-nos, com hem fet aquí, per què la gent no vota, ens haguéssim preguntat per què la resta de la població va a votar, la resposta més habitual a tot el món és «perquè crec que és el meu deure cívic». La gent ha après que un dels components de la ciutadania és el dret de vot i que aquest dret que va costar tant conquerir ha de ser defensat amb el seu exercici actiu. Una educació democràtica on s'aprengui en què consisteixen els drets de ciutadania sembla ser important i aquesta es troba molt desigualment estesa en el món i particularment en els països amb menor experiència democràtica.

1. El llistat és necessàriament limitat i arbitrari. El llindar entre les propostes poc viables i les que entren en el terreny de la ciència ficció no és fàcil d'assenyalar. Malgrat aquest risc d'arbitrarietat hem optat per deixar fora possibles propostes com demanar als partits que presentin millors candidats o mesures com la independència de Catalunya que sens dubte faria créixer la participació, tot i que ja no fos autonòmica.

Alhora, hem de tenir molt present que en tot acte de participació hi ha un efecte implícit dels costos i beneficis que aquest implica. La major part de la gent no es planteja les decisions participatives explicitant aquests elements, però alhora és evident que en alterar-se els costos o els beneficis de qualsevol acte participatiu, també canvia la proporció de ciutadans que s'hi implica. Així, si el vot és de llarg, la forma de participació política més habitual en les democràcies occidentals, això es deu en primer lloc al fet que suposa uns costos participatius molt escassos i al fet que el procediment pel qual es tradueix en potencials beneficis és molt més clar que en altres formes de participació. Mai no sabem com respondrà el govern a una manifestació, però sí està clar com cada vot es tradueix en escons i en poder. Per tant, una gent obtindrà beneficis del sol fet de votar, perquè així se sent un bon ciutadà o perquè ha contribuït a ajudar el seu partit o candidat preferit i altres persones per les potencials conseqüències d'aquest vot en les polítiques que s'adoptin.

En síntesi, de les conclusions de la primera part de la recerca sobre factors particulars de les eleccions autonòmiques i d'aquestes explicacions més generals sobre el que porta la gent a quedar-se a casa o votar podem extreure cinc grans terrenys on es podria actuar per tal de fer créixer la participació:

a) Votar és, en part, qüestió de *costos i beneficis.* Més enllà dels «beneficis polítics» que el ciutadà pot treure del fet de votar, i que tenen a veure amb totes les propostes que presentarem, es pot actuar en reduir els costos de votar o en incrementar els beneficis no polítics del fet de votar. És a dir, utilitzar el que Olson (1963) anomenava incentius selectius positius o negatius: «premiar» els votants, alhora que els posem més fàcil la feina, o «castigar» els que es queden a casa.

b) Existeix un problema d'allunyament entre ciutadania i política, comú a bona part del món occidental, però que totes les dades apunten que és especialment marcat a Catalunya i a l'Estat espanyol. Aquest distanciament afavoreix una escassa participació en tots els terrenys. Per tant, a més dels esforços per mobilitzar els ciutadans a curt termini, seria interessant compatibilitzar aquest objectiu amb el de contribuir a millorar l'*educació democràtica* de la ciutadania, per tal de contribuir a superar el que alguns han anomenat «cinisme democràtic», consistent en una manca de confiança en la capacitat ciutadana per influir en els mecanismes polítics.

c) Les eleccions de segon ordre en general i les autonòmiques en particular, reben menor atenció mediàtica i obtenen també menys ressò en les converses de la gent en el període preelectoral. Podríem dir que resulta difícil no assabentar-se d'unes eleccions generals, però que els ciutadans més allunyats de la política poden gairebé no adonar-se en alguns contextos de la celebració d'eleccions autonòmiques. Hi ha diferents maneres de tractar d'incrementar aquesta *visibilitat* del procés electoral.

d) Part de la manca de visibilitat prové del propi procés d'atenció i retenció selectiva dels ciutadans. Davant el cúmul d'informació rebuda ens quedem només amb aquella que connecta amb les nostres preocupacions prèvies i la política autonòmica es percep com a menys rellevant per a la vida de la gent, en la línia

d'allò que anomenàvem efecte segon ordre. És a dir, la gent sap menys coses de les eleccions autonòmiques, no sols perquè se'n parli menys, sinó perquè interessen menys i per tant es dedica menys atenció a aquesta informació. Però no és únicament un problema d'informació, ni de competències del Parlament que incrementin el seu poder real, sinó també de discurs polític i mediàtic sobre què hi ha en joc a la política catalana. A través d'un conjunt d'actuacions es pot fer créixer la *rellevància* de les eleccions autonòmiques.

e) L'existència d'una doble identitat i de dues llengües habituals a Catalunya dificulta l'articulació simbòlica d'una vida política en la qual tothom es pugui reconèixer. L'opció per una llengua bàsica en la vida política i per un consens generalitzat entorn a cert grau de catalanisme mínim han contribuït al fet que part de la població immigrada se senti poc reflectida en la vida política catalana. Una major presència d'altres temes (en la política real i en la seva recreació mediàtica) i altres llengües (castellà) podria ajudar a superar aquestes distàncies.

Aquests cinc grans objectius troben la seva plasmació en 11 propostes, desigualment concretes, viables, eficaces i polèmiques. La taula 1 ens mostra a quins d'aquests objectius contribueix cada una de les propostes que segueix.

Taula 1

Propostes i objectius

Propostes	*Cost-benefici*	*Visibilitat*	*Rellevància*	*Llengua, cultura*	*Educació*
Vot obligatori	X				
Estímuls positius	X	X			
Simultaneïtat eleccions	X	X	X	X	
Sistema electoral		X		X	X
Facilitats per votar	X				
Campanyes institucionals		X	X	X	
Mobilització des de la societat civil		X	X		X
Campanyes dels partits		X	X	X	
Educació				X	X
Debats		X	X	X	X
Connectar amb els abstencionistes			X	X	X

Hem optat per fer un llistat indiferenciat de propostes, per reforçar aquest caràcter de catàleg intercanviable del qual cada un pot agafar el que cregui convenient. De tota manera, aquestes propostes podrien ordenar-se en tres grans blocs. El primer pretén modificar l'entorn institucional, actuant preferentment en l'estructura de costos i beneficis del vot: es tracta d'un conjunt de reformes institucionals que pretén o bé facilitar el vot o bé incrementar-ne els seus al·licients. El segon és el bloc de la mobilització: es tracta de propostes de campanyes mobilitzadores des dels tres grans tipus d'actors analitzats en el capítol anterior (institucions, partits i societat civil). Finalment, el tercer bloc pretén contribuir a reconnectar ciutadans i polítics. Amb aquesta finalitat, la primera de les propostes tracta de millorar els ciutadans, la tercera pretén que els polítics estiguin més atents a les seves prioritats i la segona pretén millorar el flux comunicatiu entre aquests sectors.

Alhora, tot i que qualsevol persona o entitat pugui interessar-se o defensar qualsevol d'aquestes idees, cada una d'elles té un destinatari principal: aquell actor que seria el principal responsable a l'hora d'implementar-la. Des d'aquest punt de vista, les propostes tenen tres grans destinataris: Les institucions, els partits polítics i la societat civil. No totes elles tenen un destinatari únic i en alguns casos podríem considerar que tothom n'és en certa mesura potencial responsable. Així, les campanyes educatives haurien implementar-se des del sistema educatiu i per tant la Generalitat en seria el màxim responsable, però alhora podrien complementar-se amb iniciatives privades o amb projectes elaborats des de les ONG i aplicats al sistema educatiu formal. De la mateixa manera, els debats han de ser organitzats o almenys retransmesos pels mitjans de comunicació per tal que tinguin alguna efectivitat, però alhora requereixen de la complicitat i la voluntat dels partits polítics per tenir èxit. A més, no tenim cap dubte que si alguna d'aquestes mesures s'aplica serà perquè hi hagi prèviament algun tipus de pressió social en aquest sentit, pel fet que fins i tot aquelles amb aparença més estrictament institucional, no poden funcionar sense el suport de la societat civil catalana.

Taula 2

Propostes en funció del seu destinatari principal

Generalitat	*Partits*	*Societat civil*
Vot obligatori	Campanya mobilització	Campanya mobilització
Simultaneïtat eleccions	Connectar amb abstencionistes	Educació
Sistema electoral	Sistema electoral	Debats
Facilitats per votar	Debats	Estímul
Campanya institucional		
Estímul		
Educació		

3. Propostes

Proposta 1: Vot obligatori

DESCRIPCIÓ: A l'hora de proposar mecanismes institucionals per intentar augmentar la participació electoral, l'establiment del vot obligatori destaca com un dels instruments més eficaços a fi de dur els ciutadans a les urnes. Amb l'obligatorietat del vot el sufragi és concebut com un deure i no tan sols com un dret: els electors són compel·lits a emetre el seu vot, el qual pot anar adreçat a alguna de les opcions polítiques que concorren a les eleccions o ser blanc o nul. Actualment el vot és obligatori a països com Austràlia, Bèlgica i força països d'Amèrica Llatina, en alguns länders d'Àustria, i en alguns cantons de Suïssa. Fins al 1970 també va ser-ho a Holanda i fins als anys noranta a Itàlia.

La idea bàsica és que, en viure en col·lectivitat acceptem moltes restriccions a la nostra llibertat i assumim tot un conjunt de compromisos envers la comunitat. És obligatori pagar els impostos, ho ha estat durant molt temps fer el servei militar, ho és anar a l'escola fins als 16 anys, etc. Qualsevol d'aquestes obligacions és força més costosa que passejar una estona fins al col·legi electoral, unes poques vegades cada quatre anys.

La forma en què aquests països regulen l'obligatorietat del vot segueix una pauta comuna. En la major part dels casos una norma legal estableix el deure dels electors d'exercir el vot i disposa les sancions que s'hauran d'aplicar en cas d'incompliment de la llei. Les sancions per als abstencionistes poden consistir en multes de diversa quantia, en la suspensió de certs drets cívics o, fins i tot, en penes lleus de presó.

Però malgrat aquesta impressió constrenyedora de la llibertat dels individus que pot transmetre la idea d'un vot obligatori que es recolza sobre l'existència de càstigs per evitar l'abstenció, la importància de l'eficàcia d'aquest mecanisme institucional sobre els nivells de participació electoral no radica en la força dissuasiva de les sancions. Així doncs, autors com Irwin (1974), en analitzar les repercussions del vot obligatori a Holanda, assenyala que els holandesos tendien a votar perquè se sentien moralment obligats per l'existència d'una llei que prescrivia el vot i no per la por a ser castigats, en la mesura que les sancions que s'establien contra els abstencionistes poques vegades van arribar a ser executades.[2] També en els altres països el grau d'aplicació de les sancions és força feble.

Si la defensa tradicional del vot obligatori es basava en aquesta consideració del vot com a un deure, aquest ha estat reivindicat recentment a partir d'un altre argument. L'any 1996, en el seu discurs com a president de l'Associació Nordamericana de Ciència Política, el prestigiós politòleg Arend Lijphart (1996) feia

2. De tota manera, cal no magnificar aquest argument. Amb posterioritat a l'article la participació ha baixat més a Holanda (cosa que tampoc no és contradictori, doncs pot ser per reemplaçament generacional, per part de gent ja socialitzada en el vot com a opció), igual que va caure molt en desaparèixer l'obligació de votar a Veneçuela (Molina, 1995).

una clara defensa del vot obligatori com a instrument per garantir la igualtat política real. A partir de la constatació reiterada que, amb més o menys intensitat, arreu tendeixen a votar més les persones amb més recursos que aquelles que en tenen menys, Lijphart defensava que el vot obligatori es convertia en l'únic instrument eficaç per garantir que la igualtat política formal es convertís en igualtat política real. La inclusió de la proposta aquí parteix d'aquesta doble consideració: no sols permetria incrementar la participació, com pretén el conjunt d'aquestes propostes, sinó que a més donaria lloc a una participació més igualitària.

La nostra proposta, pel cas de les eleccions autonòmiques catalanes,[3] seria aplicar un model lleugerament diferent i que introdueix un matís que pot fer-lo més acceptable entre alguns sectors: tal com es feia a Holanda, l'obligatorietat no és la de votar, sinó la d'anar al col·legi electoral en el dia de les eleccions (excepte que s'hagi votat per correu). Així, es combat contra aquella abstenció resultat de la manca de compromís i es tracta de propiciar el mateix que fan les eleccions simultànies: ja que estic aquí, votaré. Però per contra, no es viola el dret a abstenir-se, de manera que les persones que ho desitgessin, un cop acreditada la seva presència, podrien manifestar la seva voluntat de no votar. Pel que fa a la possibilitat de sancions, tot i no excloure-les, podria pensar-se no tant en «castigar» els abstencionistes, com en «premiar» els votants regulars (veure proposta 2), en la mateixa línia d'evitar el màxim de rebuig a la proposta.

UTILITAT POTENCIAL: De totes les propostes presentades aquí aquesta és gairebé sens dubte aquella que podria tenir un impacte més gran en l'abstenció. Les diferents estimacions realitzades d'acord amb diverses experiències i metodologies parlen de fer créixer la participació entre un 3 i un 38 %, situant-se la major part d'elles per sobre del 10 %. Lijphart (1996) assenyala que les diferents anàlisis multivariables que s'han realitzat sobre el tema indiquen que la participació electoral sota condicions de vot obligatori creix entre 7 i 16 punts percentuals.[4] Aquí s'ha de tenir en compte, però, tal com assenyala Wolfang Hirczy (1995), que l'efecte del vot obligatori sobre la participació depèn del nivell participatiu del qual parteixi el país abans de l'establiment de l'obligació de votar: com més baix sigui el nivell de participació més important serà l'impacte del vot obligatori sobre la participació. Així doncs, els efectes de la introducció del vot obligatori són més intensos en el cas de les eleccions de segon ordre on els ciutadans tendeixen a votar menys. Per exemple en el cas de les eleccions al Parlament Europeu, en les quatre conteses electorals celebrades entre 1979 i 1994, la mitjana de participació en aquells països on el vot és voluntari va ser del 46,4 %, mentre que en aquells països on el vot és obligatori la mitjana de participació va arribar al 84,2 %. En

3. Aquesta proposta tindria més sentit aplicada al conjunt de les convocatòries electorals, però no volem entrar en un debat que sobrepassa l'objectiu del nostre estudi.

4. Veure també Denters (1995), Fornos (s.d.), Hirczy (1995) i Powell (1980).

relació amb les eleccions d'àmbit intraestatal, l'exemple holandès també demostra l'eficàcia del vot obligatori sobre la participació en les eleccions de segon ordre: en les eleccions locals i provincials holandeses la participació va caure dramàticament després de l'abolició del vot obligatori l'any 1970: l'any 1994 només va votar el 65,3 % de l'electorat en les eleccions municipals i el 50 % en les provincials.

Gairebé cap d'aquestes estimacions, però, parteix clarament d'una experiència com la que es produiria aquí. És a dir, la introducció del vot obligatori en un context on anteriorment era voluntari. En l'Austràlia de principis de segle això va provocar un creixement de la participació de 28,4 punts (Hirczy, 1995), però les diferències en l'escenari cultural, polític i mediàtic obliguen a prendre's la referència amb prudència. Les resistències polítiques i culturals a la seva introducció a Catalunya podrien donar lloc a un creixement menor als prèviament citats. Si, a més, pensem en una regulació sense sancions com la proposada aquí, tenim un argument més per pensar que l'impacte fos més baix. Amb tota seguretat, part d'aquests nous «votants forçats» voldrien seguir expressant el seu descontentament, cosa que donaria lloc a un nombre creixent de vots blancs i nuls. En tot cas no es tracta d'un problema greu doncs aquests sí sabem amb certesa que són una expressió d'una determinada postura conscient i com a tal poden ser considerats pels partits polítics.

En definitiva, des del punt de vista estricta de la seva eficàcia mobilitzadora seguiria tractant-se de l'instrument amb uns resultats més garantits i que donaria lloc a una participació més elevada, doncs són pràcticament inexistents els casos de vot obligatori amb una participació inferior al 80 %, situant-se molts d'ells per sobre del 90 %.

PROBLEMES: L'altra cara de l'efectivitat garantida de la mesura és el seu caràcter marcadament polèmic. Podria ser la més eficaç en termes de participació però probablement seria també la que majors dificultats d'aplicació enfrontaria. En primer lloc, perquè la introducció de la mesura podria exigir reformes constitucionals. Però probablement el problema principal se situaria en el rebuig que la mesura provocaria entre importants sectors de la població i més en un país on perviu cert substrat cultural d'arrel àcrata i on es manté viu el record d'un règim autoritari que també forçava la participació electoral. La conversió d'un dret en un deure és sempre difícil d'acceptar i sens dubte donaria lloc a una considerable oposició, tant entre la ciutadania com entre sectors de les elits polítiques i mediàtiques. En tot cas, l'aplicació real d'aquesta mesura exigiria, com qualsevol reforma electoral, un grau de suport força ampli entre les diverses forces polítiques.

Si mai la mesura arribés a aplicar-se, el seu rebuig seria l'altra cara de la seva efectivitat, fins al punt que faria gairebé innecessària l'aplicació de les mesures restants. En l'escenari més probable de la seva no-aplicació, proposar-la i defensar-la permet iniciar un debat sobre els problemes de fons que originen la proposta (l'escassa participació i la traducció de la desigualtat social en desigualtat política).

Proposta 2: Estímuls positius a la participació

DESCRIPCIÓ: Si el vot obligatori és l'incentiu selectiu negatiu pels qui no voten, aquest és el positiu pels que sí ho fan. En funció que volgués adoptar-se o no conjuntament amb l'anterior podria presentar-se de diferents formes: o, en lloc de fer el vot obligatori, es decideix estimular els qui voten o, en lloc de posar sancions els qui no compleixen amb el seu deure d'anar al col·legi electoral, s'incentiva els que sí ho fan. En aquest escenari, el vot obligatori comportaria un component de deure cívic de tipus moral (sense sanció), però acompanyat de reforços positius pels qui realment complissin amb aquest deure.

Proposem dos formats concrets d'aquest estímul. Un d'ells, per ser més tradicional i menys directe, pot ser més fàcilment acceptat, però també precisament per això perd part del seu caràcter polèmic, amb la desitjada visibilitat que això donaria a la iniciativa. Aquest primer format consistiria en donar un conjunt d'avantatges a les persones que haguessin complert amb el seu deure d'acudir regularment al col·legi electoral. En forma d'una targeta electoral on constaria que s'ha anat a votar en cada una de les eleccions dels darrers anys, o en forma d'un certificat que es podria demanar quan es necessités, aquest donaria un seguit d'avantatges a aquelles persones que han complert aquest deure polític amb la seva col·lectivitat: punts addicionals a l'hora de demanar beques, de presentar-se a oposicions, de sol·licitar plaça a una escola-bresol pública o en una promoció de vivenda subvencionada, etc.[5]

En el segon format es tractaria de sortejar algun premi entre els qui van a votar. Aquest dependria de l'enfocament que se li vulgui donar a tot, però hauria de combinar ser atractiu pel votant i original perquè se'n parli. Si es vol evitar una trivialització excessiva i mantenir un vincle amb el procés electoral es podria pensar, per exemple, en un viatge per conèixer ciutats mítiques de la democràcia i/o alguns dels grans Parlaments del món.[6] Per tal de convertir-ho en un estímul col·lectiu on el benefici individual i el del conjunt es troben, es podria plantejar com a intent de batre el rècord propi de participació en autonòmiques i vincular la quantitat de premis a repartir a la taxa de participació assolida.

Seria interessant organitzar simultàniament una campanya que, alhora que promocionés l'incentiu material, el vinculés amb el seu objectiu polític, el compliment dels deures de ciutadania. En aquest segon format, potser precisament perquè l'interès està en molt bona part en l'impacte mediaticopolèmic que podria tenir la proposta, i perquè queda trist haver de sortejar alguna cosa perquè la gent

5. En les eleccions colombianes de 1998 s'han aplicat per primer cop mesures d'aquest estil (preferència per càrrecs públics en cas d'empat en unes oposicions, avantatges per aconseguir beques o vivendes amb subsidi, una rebaixa d'un mes en el servei militar i un 10 % de descompte en la matrícula universitària), dissenyades també tractant de fer crèixer la participació. En la primera volta de les eleccions presidencials, aquesta s'ha mantingut baixa (53 %), però ha estat força més alta que en el passat.

6. Per exemple, Atenes, Londres, Washington i alguna capital democràtica del Tercer Món.

voti es podria pensar en fer-ho sols el primer cop com a «figura de llançament» d'un conjunt de mesures.

Tot i que en principi està pensat perquè aquesta fos una iniciativa de l'administració pública no hi hauria cap raó necessària perquè fos així i podria tenir patrocinadors privats, tot i que caldria comptar amb el suport d'aquella per organitzar-ho.

En definitiva, es tracta de proveir beneficis no polítics pel fet de votar. Si votar és qüestió de costos i beneficis, es tracta de proveir beneficis per a aquells per als qui ser un bon ciutadà, un bon socialista o un bon nacionalista suposen estímuls insuficients. El format concret pot ser qualsevol. Per posar un darrer exemple, que combina el premi material sense necessitat de sorteig i l'accés privilegiat als recursos públics, es podria pensar en dret a un cap de setmana en temporada baixa en un Parador Nacional, per cada 8 eleccions en què s'hagués votat.

UTILITAT POTENCIAL: No hi ha gaires experiències similars que permetin parlar amb certes garanties de l'impacte que podria tenir (veure nota 23). De tota manera, no hi ha raó per pensar que si funciona en el món comercial no hagi de fer-ho també aquí. En tot cas, part de l'interès i per tant de l'impacte dependria de l'estímul directe que el premi pogués suposar i la resta de la polèmica que provoqués la proposta i la seva publicitació. El primer format (punts pels votants) perdria l'atractiu del component publicitari, però alhora s'estalviaria també algunes crítiques, a més de resultar especialment atractiu per a aquells sectors que poguessin beneficiar-se'n en el futur. De fet, es tracta pràcticament del mateix que succeïa a Itàlia, tot i que allí es plantejava en forma de sanció a aquells que no havien complert amb el deure de votar, mentre aquí es planteja com a recompensa pels que sí ho han fet. Fins a quin punt l'elevada participació italiana es devia a aquest fet, a la genèrica idea que el vot era obligatori, a l'eficàcia de mobilitzadores xarxes personals o a l'elevada politització i polarització política és una discussió no resolta.

PROBLEMES: El primer seria el cost del programa, tant si parlem del segon format (premi, publicitat, organització), com del primer (organització i manteniment dels arxius sobre trajectòria electoral). Però probablement l'inconvenient principal seria que la mesura rebria moltes crítiques. Si part d'aquestes són imprescindibles pel seu èxit (polèmica que aporta visibilitat) existeix el perill que aquestes acabessin ofegant l'impacte positiu: que fos titllat de poc seriós i de mercantilitzar un dret ciutadà fonamental, contribuint encara més al desprestigi de la democràcia.[7]

7. En tot cas, hauria de quedar molt clar el caràcter provocador de la iniciativa, com una mena d'autohumiliació per haver estat incapaços de fer votar la gent per altres vies, de tal manera que es pogués utilitzar en el futur com a revulsiu: «Perquè no calguin cops d'estat ni sortejos de viatges per anar a votar, Vota».

Proposta 3: Eleccions simultànies

DESCRIPCIÓ: La celebració d'eleccions simultànies a Catalunya contribueix a fer créixer la participació de manera molt considerable. Aquest fenomen es produeix per dues raons. En primer lloc, la celebració simultània té un efecte multiplicador des de tots els punts de vista. Més esforç electoral dels partits i més seguiment mediàtic i, com a resultat de la major importància objectiva de l'elecció[8] i de la seva major visibilitat, major atenció ciutadana. Alhora, la celebració simultània permet evitar el fenomen d'esgotament electoral, que es produeix en alguns casos quan es celebren gaires eleccions en poc temps.

El resultat mobilitzador de la simultaneïtat no és exclusiu de Catalunya. L'efecte aparent que això té en 13 CCAA de l'estat espanyol i l'indubtable resultat que ha tingut a Andalusia, on les eleccions autonòmiques han estat molt més participatives quan han coincidit amb altres convocatòries i, encara més, quan aquestes han estat eleccions generals. El mateix fenomen es produeix també en altres països: les eleccions legislatives nord-americanes són molt més participatives quan coincideixen amb presidencials i el principal factor explicatiu de la participació en eleccions europees és la seva simultaneïtat amb altres convocatòries. Aquesta voluntat de fer créixer la participació, d'evitar l'esgotament dels electors i d'estalviar despesa electoral[9] reduint el nombre de convocatòries és el que justifica la recent decisió de fer coincidir d'ara en endavant les eleccions municipals i europees a Espanya.

D'altra banda, la major part dels executius autonòmics han actuat amb flexibilitat a l'hora de convocar les noves eleccions i en la major part dels casos han avançat les eleccions uns mesos per ajustar-se al calendari dels ciutadans (les autonòmiques andaluses de 1986 s'avancen dos mesos per evitar l'estiu, les basques de 1990 en tres mesos per evitar fer la campanya durant el Nadal) o pels seus propis interessos electorals.[10]

Òbviament, no podem deixar la dinàmica política catalana en mans de factors absolutament aliens. Poden no haver-hi altres eleccions a prop, pot haver-hi una situació d'ingovernabilitat que exigeixi noves eleccions i no tindria sentit fer legislatures de dos anys sols per fer coincidir les eleccions autonòmiques amb altres convocatòries. El nostre argument és que a l'hora d'establir el calendari electoral es prenen en consideració els interessos electorals com a primer argument, en algun cas la solidesa de les majories o altres factors polítics excepcionals com a segon i, mai, els avantatges participatius i econòmics ja descrits de la simulta-

8. L'elecció es fa més important en aquests casos, no sols perquè hi hagi més càrrecs i més administracions en joc, sinó per les conseqüències i les lectures polítiques que se'n faran, més enllà d'aquells àmbits electorals concrets.

9. La celebració simultània suposa un estalvi pels partits que necessiten fer menys despesa i per l'administració que redueix molt sensiblement els costos organitzatius.

10. És, probablement, el cas de les darreres eleccions autonòmiques a Andalusia i a Catalunya, tot i que en el primer cas és discutible fins a quin punt la incapacitat de forjar majories feia imprescindible avançar la convocatòria.

neïtat. Per tant, la proposta concreta seria: *en primer lloc, no avançar mai les eleccions autonòmiques (excepte situacions d'absoluta ingovernabilitat) si això impedeix fer-les coincidir amb altres i, en segon, estar disposats a avançar-les fins a un màxim de 6 mesos si això permet fer-les coincidir amb una altra convocatòria de qualsevol tipus. No es tracta de fer-les coincidir sempre, sinó sempre que sigui possible i raonable.*[11]

Què hagués passat si haguessin aplicat aquest criteri durant aquests 15 anys d'autogovern? Res fins a 1995. En el calendari electoral català, tant la data màxima per celebrar les eleccions, com la data real en què es van celebrar, queden molt lluny de qualsevol altra convocatòria electoral. Durant les primeres legislatures, a més, la coincidència entre legislatura real i teòrica fou molt gran i no es van produir avançaments electorals de més de 2 mesos. L'any 1995 canvia aquesta tendència, amb un avançament de les eleccions de 8 mesos que, a més, anava en contra d'aquesta proposta: si en lloc de reduir 8 mesos la legislatura s'hagués reduït en 4, s'hagués pogut fer coincidir eleccions generals i autonòmiques. Una cosa similar succeeix amb les discussions entorn a les properes eleccions. El govern de la Generalitat parla d'avançar-les novament uns 8 mesos i altres sectors demanen o temen, segons el cas, que aquest sigui fins i tot superior. Però si en lloc de fer-les al mes de març es deixessin per al mes de juny, coincidirien amb eleccions municipals i europees i no es pot descartar que dins el calendari d'aquesta legislatura catalana es celebrin les properes eleccions generals. En definitiva, l'aplicació d'aquesta proposta implica prioritzar l'increment de la participació i l'estalvi electoral per sobre dels càlculs partidistes i no suposa alterar el calendari polític català quan això no sigui factible (1984-1992), sinó únicament quan aquest s'altera tenint únicament en consideració els beneficis electorals que això comporta.

UTILITAT POTENCIAL: Sens dubte l'impacte en la participació seria gran. La simultaneïtat amb eleccions generals en dues ocasions a Andalusia va donar lloc a un creixement significatiu de la participació en les autonòmiques (71 i 78 %, respecte a 66 i 55 % quan es van fer aïllades), en la mateixa línia del que sembla succeir a totes les CCAA que fan coincidir les seves eleccions municipals i autonòmiques. Depèn de quina sigui l'elecció amb la quals es facin simultànies, l'impacte seria desigualment gran: molt considerable si es fes amb eleccions legislatives (participació 13 punts més alta com a mitjana), probablement significatiu si es fes amb municipals i únicament visible en casos aïllats si es fes coincidir amb eleccions europees. La coincidència amb eleccions municipals no sols donaria lloc a una tendència a igualar-se la taxa de participació d'ambdues eleccions (cosa que suposaria un increment de 3,3 punts), sinó que donaria major visibilitat a la convocatòria electoral, incrementant encara més la seva participació (en aquelles

11. Els politòlegs de l'equip volem manifestar que fem la proposta malgrat atentar contra els nostres interessos professionals, ja que cada elecció representa per a nosaltres invitació a col·laborar amb els mitjans de comunicació i possibles encàrrecs de comentari, recerca o assessoria política.

CCAA on ambdues eleccions sempre coincideixen, la participació mitjana en autonòmiques ha estat 9 punts superior a la catalana).[12] A menor escala succeiria el mateix en el cas d'eleccions europees pel que fa a la visibilitat, però aquí l'efecte d'arrossegament seria molt limitat.[13]

PROBLEMES: El fet que de les eleccions autonòmiques convocades en les CCAA que assoleixen l'autonomia per la via de l'article 151 de la Constitució, sols 2 (ambdues a Andalusia) s'hagin fet coincidir amb eleccions generals i 1 (també a Andalusia) amb eleccions europees és una prova que existeixen obstacles a l'ús habitual d'aquesta proposta. Aquests obstacles es podrien agrupar en dos grans blocs. En primer lloc, la dificultat de combinar la dinàmica política de la legislatura a aquestes comunitats amb la celebració d'eleccions en el conjunt de l'estat. És a dir, si a Catalunya fa ja 4 anys de les darreres eleccions autonòmiques i no hi ha eleccions en altres àmbits a la vista, resulta impossible esperar la seva convocatòria. El segon obstacle és de tipus més simbòlic, tot i que alhora té conseqüències electorals. Es tracta de la voluntat dels governants i de bona part dels partits d'aquestes CCAA de fer les seves eleccions de manera aïllada, per tal que el debat entorn a la problemàtica autonòmica no es «contamini» amb els temes d'àmbit estatal. Tal com ho afirmava recentment el secretari general de CDC, es tractaria d'evitar que es converteixin en «primàries». Per tant, la convocatòria d'eleccions aïllades és, per un costat, un símbol de l'autonomia política d'aquestes CCAA i, per l'altre, un possible avantatge per a les forces polítiques nacionalistes i/o d'àmbit autonòmic en la mesura que la potencial estatalització de la campanya els podria perjudicar.

El fet que a Andalusia aquestes coincidències s'hagin produït en tres ocasions i en les altres CCAA en cap pot ser fruit de la casualitat, però més probablement és el resultat de la desigual importància que aquest factor simbòlic té en aquesta CCAA, respecte a les altres tres. És a dir, a Andalusia no els ha costat fer coincidir eleccions autonòmiques amb altres convocatòries, donat que no els importava que les eleccions perdessin el seu caràcter exclusivament autonòmic (això podia resultar fins i tot favorable al partit governant a la CCAA). L'atzar també ha tingut la seva part: igual que aquest ha dificultat les coincidències a Catalunya durant molts anys, va facilitar la convocatòria simultània a Andalusia l'any 1982, fent coincidir la voluntat/necessitat de la UCD de convocar eleccions generals, amb la de fer les primeres eleccions autonòmiques en aquella CCAA.

En tot cas, l'argument de l'impacte electoral que en l'agenda de la campanya podria tenir el fet de convocar eleccions simultànies és probablement menor del

12. Els efectes dels dos factors explicatius podrien ser diferents en cas de coincidència amb municipals. Així, la major visibilitat de les eleccions podria fer créixer la participació arreu i potser principalment en les zones més volàtils i on els mitjans de comunicació són més influents, les àrees urbanes. Per contra, el fet d'aprofitar el viatge i votar en les dues eleccions afectaria més aquelles poblacions on la participació és més alta en municipals, les poblacions petites.

13. A nivell agregat es fa difícil pensar en una població on es votés més en eleccions europees, però a nivell individual hi ha sens dubte casos de persones que han votat en aquestes eleccions i no en autonòmiques.

que es diu. Els electors a l'Estat espanyol (i particularment a Catalunya) han demostrat reiteradament la seva capacitat per distingir cada una de les arenes electorals i, tot i que aquestes s'influencien sens dubte les unes a les altres i més com més properes en el temps estiguin les eleccions, els votants han tingut comportaments clarament diferenciats segons la institució a escollir. Aquelles ciutats del cinturó que constantment donen guanyadors electorals diferents en les eleccions generals, autonòmiques i municipals són l'exemple més clar d'aquesta capacitat dels ciutadans per distingir el que hi ha en joc a cada elecció. Fora de Catalunya, i fixant-nos en eleccions simultànies, trobem un altre exemple evident en les eleccions andaluses de 1986, on malgrat celebrar-se simultàniament amb les eleccions generals hi va haver un grau d'escissió del vot elevadíssim (Montero, 1988). L'elecció general simultània va fer anar a votar la gent, però no la va fer votar el mateix partit: el PSOE va treure millor resultat en les eleccions generals i IU-CA, ho va fer en les autonòmiques.

En conclusió, hi haurà casos on el respecte a la pròpia dinàmica política i a la duració de la legislatura autonòmica farà impossible o absolutament desaconsellable fer coincidir eleccions autonòmiques i altres convocatòries. Però quan els calendaris s'aproximen, aleshores es tracta d'un tema de voluntat política i de potencials interessos electorals. Els ciutadans i els partits són capaços d'entendre i de desenvolupar respectivament dues campanyes amb dues temàtiques i amb diferents candidats i problemàtiques en joc i l'opció en aquest cas és qüestió de prioritats. Proposar que, en alguns casos, les eleccions siguin simultànies amb d'altres no implica menysprear-les, sinó al contrari: es busquen tots els mecanismes possibles per tal que, en unes eleccions que es consideren molt importants, vagi a votar el màxim possible de gent precisament per aquest caràcter fonamental de la convocatòria.

Proposta 4: Sistema electoral

DESCRIPCIÓ: El sistema electoral, en tant que mitjancer entre l'expressió ciutadana de preferències i la distribució de poder polític pot contribuir a fer més engrescador o més marginal el vot d'un ciutadà i, per tant, influir en la participació. A més, el fet de no haver-hi un sistema electoral definitiu per escollir el Parlament de Catalunya constitueix una bona oportunitat per utilitzar aquesta possibilitat de millorar la relació entre ciutadans i institucions.

En primer lloc, el sistema electoral podria afectar en negatiu si desincentiva la participació de determinats sectors. Hi ha poques evidències que això succeeixi de forma generalitzada a Catalunya i no ha aparegut cap referència al respecte en els grups de discussió.[14] Però, alhora, el sistema electoral constitueix una opció que podria contribuir a estimular la mobilització ciutadana per part dels partits.

14. Sols tindria sentit pensar que això pot passar entre els simpatitzants dels partits minoritaris a les províncies menys poblades, on aquests tenen moltes escasses oportunitats d'obtenir representació. Seria el cas, per exemple, de potencials votants d'IC-EV o del PP a Girona.

Aquí no es vol apostar per cap proposta concreta, però la publicada fa uns anys per la Fundació Bofill (Bosch, 1995) podria tenir efectes positius en la participació. L'existència d'un doble tipus de districte, uns uninominals i un altre d'àmbit català, permet per un costat aproximar a l'elector i l'elegit, alhora que la proporcionalitat tendeix més aviat a augmentar. A més, els candidats als districtes uninominals tindrien més incentius per mobilitzar la seva potencial base social. Tot i que els efectes fossin probablement reduïts, aquest sistema electoral podria contribuir a millorar la participació a curt termini, via major mobilització des dels partits i, a mig termini, via millora de la relació entre representants i representats.

UTILITAT POTENCIAL: Ja que ja hem apuntat el potencial efecte del sistema electoral proposat per la Fundació Bofill, aquí discutirem de manera més global l'impacte d'aquest en la participació, per tal que pugui aplicar-se a altres opcions.

El sistema electoral, en tant que mecanisme que tradueix els vots en escons i condiciona la relació entre els candidats i els electors, pot afectar la participació, però la comprovació d'aquest efecte no és gens fàcil. Una de les dificultats rau en la complexitat de tot sistema electoral. La categorització dels sistemes electorals es converteix, normalment, en la categorització dels seus diversos elements (bàsicament, fórmula electoral, magnitud de la circunscripció i modalitat de vot), i és presumible que els seus efectes sobre la participació no coincideixin ni en el sentit ni en la intensitat. D'altra banda, el sistema electoral afecta també altres variables, com el sistema de partits, que poden incidir al mateix temps en la participació, fent que una part dels seus efectes sobre la participació siguin indirectes.

L'element del sistema electoral més susceptible d'afectar la participació és el *districte*. Als districtes uninominals o de magnitud reduïda són menys els partits amb possibilitats d'aconseguir escó, i, per tant, els votants dels partits petits tenen menys incentius per votar (el nombre de vots «perduts» és potencialment major) i, de la mateixa manera, les formacions polítiques hi faran esforços de mobilització només si són competitius. S'entén, doncs, que la participació serà més elevada com més gran sigui el districte electoral. Aquesta relació ha estat comprovada empíricament a nivell comparat, i l'efecte té el sentit esperat quan es controlen altres variables sistèmiques (Powell, 1986; Jackman, 1987; Jackman i Miller, 1995). Malgrat tot, la força d'aquest factor sembla bastant moderada (Vallès i Bosch, 1997).

La *fórmula electoral* és un dels elements del sistema que es fa difícil deslligar d'altres, com el tipus de districte. Les fórmules majoritàries, normalment associades al districte uninominal, propicien l'abstenció (i el vot útil) dels teòrics votants dels partits amb poques possibilitats d'obtenir representació parlamentària. En canvi, les fórmules proporcionals, associades a districtes plurinominals, produeixen una major participació, com Blais i Carty (1990) han demostrat empíricament. La diferència de participació entre la mitjana dels països amb sistema proporcional i la dels països amb altres sistemes s'estima en uns 10 punts. En concret, s'atribueixen a la fórmula proporcional entre 6 (Blais i Carty) i 8 (Vallès i Bosch) punts més de participació. Diversos factors podrien explicar aquesta rela-

ció: la proporcionalitat fa que augmenti el nombre de vots que es tradueixen en escons, hi ha menys vots «perduts», fent que l'elector percebi l'eficàcia del seu vot; els partits reben incentius per fer campanya arreu, fins i tot en àrees on tenen una implantació discreta; finalment, i donat que el nombre de partits que obtenen representació és més gran, també les alternatives són més, i major la possibilitat de trobar una que ens satisfaci. En contra de la fórmula proporcional, comparada amb la majoritària, es pot dir que pot ser més difícil d'entendre per part de l'electorat que evita que bona part dels vots tinguin un reflex en la formació del govern. Blais i Carty conclouen que la fórmula proporcional té uns efectes simbòlics, més que «mecànics» sobre la participació. El fet de saber que el sistema és proporcional, independentment de si ho és més o menys, propicia la participació dels electors.

Anduiza (1997) ha volgut analitzar els efectes del sistema electoral sobre la participació utilitzant una variable alternativa, la barrera efectiva de Lijphart (1996), que es defineix com la mitjana entre la barrera de representació (proporció mínima de vots que necessita un partit per aconseguir representació en el pitjor dels casos) i la barrera d'exclusió (proporció mínima de vots que necessita un partit per aconseguir representació en el millor dels casos). Controlant altres variables sistèmiques, una barrera efectiva elevada suposa al voltant de 5,5 punts més d'abstenció. L'autora repeteix la interpretació ja apuntada: els sistemes on la dificultat d'obtenir representació s'incrementa desincentiven el vot als petits partits.

Els efectes de les diferents *modalitats de vot* sobre la participació electoral no han estat contrastats empíricament, però sí s'han formulat algunes hipòtesis. Les modalitats que tradicionalment han anat lligades als sistemes proporcionals (vot a llista i vot categòric) semblarien afavorir la participació, mentre que les lligades als sistemes majoritaris (vot personal i vot preferencial) semblen associades a nivells inferiors de participació. Per tant, el major grau d'intervenció del votant en l'elecció no portaria més participació (Vallès i Bosch, 1997). En una de les poques anàlisis de l'estil que coneixem, Anduiza (1997) compara els nivells de participació obtinguts amb modalitats de vot que permeten alguna mena d'expressió de preferències per un o més candidats en particular i amb modalitats en què això no és possible. Així pretén esbrinar quin argument té més pes en relació a la participació, l'expressió de preferències o la simplicitat del vot. I troba que, contradint el que comenten Vallès i Bosch, els països on és possible el vot preferencial d'alguna mena tenen menys abstenció que els altres, al voltant de 6 punts menys. L'efecta que associa el tipus de vot, però, és molt petit, i desapareix quan s'introdueixen determinades variables de control.

En resum, tot sembla apuntar que els elements més propis dels sistemes proporcionals generen menys abstenció que els dels sistemes majoritaris. Lijphart (1996) ens recorda, però, que el benefici participatiu derivat dels sistemes proporcionals no sembla funcionar tan bé en eleccions de segon ordre: no ha tingut efectes mobilitzadors en les eleccions al Parlament Europeu, ni en eleccions subestatals.

Finalment, cal esmentar alguns factors que poden intervenir en la relació entre sistema electoral i participació. En aquest sentit, és important la forma en què el sistema electoral condiciona els atributs del sistema de partits, produint efectes indirectes sobre la participació. Afecta el grau de fragmentació del sistema de partits i, en definitiva, l'oferta política. El multipartidisme, segons els treballs empírics realitzats, resulta perjudicial per a la participació, perquè limita l'efectivitat de l'elector a l'hora d'influir en la formació del govern (Downs, 1957; Jackman, 1987; Jackman i Miller, 1995). Això contradiu la idea que una oferta partidista més rica —més fragmentada i més polaritzada— fa que siguin més les persones que es vegin estimulades a votar a causa de les majors possibilitats d'autoexpressió política (Crepaz, 1990).

D'altra banda, en sistemes multipartidistes la competitivitat d'una elecció pot comportar que cap partit obtingui la majoria necessària per governar en solitari i hagi de formar una coalició postelectoral (Powell, 1980). Un govern dividit pot produir que alguns electors tinguin la percepció que no es puguin implementar les propostes programàtiques del seu partit a causa de les transaccions que es realitzen entre els socis de coalició i que això desllueixi el sentit del seu vot. Això podria repercutir en les motivacions d'aquests electorats més «puristes» que els faci no votar.

Per tant, si bé tot apunta que els sistemes proporcionals afavoreixen la participació, altres situacions que normalment van lligades a aquests sistemes (multipartidisme, governs febles) podrien estar treballant en el sentit invers, desincentivant el vot.

PROBLEMES: Els habituals a l'hora de pactar qualsevol sistema electoral, amb la dificultat que implica la necessitat d'assolir un ampli acord parlamentari, a la vegada que no s'atempta contra els interessos electorals dels promotors de la llei. La no-existència d'un sistema definitiu a Catalunya és una bona prova d'aquesta complexitat.

Proposta 5: Facilitats per votar

DESCRIPCIÓ: Es traca de reduir els costos de la participació en les eleccions, ent el vot el més fàcil i accessible possible. Amb aquesta finalitat poden contemplar-se dues mesures complementàries: alterar o ampliar el dia d'elecció, per tal de facilitar el màxim possible la compatibilitat de l'exercici del vot amb les restants prioritats ciutadanes i facilitar el vot per correu.

Generalment, s'ha considerat que el vot en diumenge, i no en dia laboral, afavoria que la gent anés a votar (Crewe, 1981; Franklin et al., 1995, 1996). La idea és que aquells electors que no poden anar a les urnes perquè el mateix dia treballen deixen de tenir aquest problema. En contra d'aquest argument es podria argumentar que, al mateix temps que es guanya amb la participació dels treba-

lladors motivats, es perd amb la dels que prefereixen dedicar la jornada a l'oci (Blondel *et al.*, 1996; Teixeira, 1992). Però, de fet, el mateix es pot dir de tots aquells que van a votar en dia no festiu. Els pocs estudis que inclouen aquesta variable parlen a favor del vot en diumenge. Anduiza (1997), en una anàlisi de l'abstenció en l'àmbit dels països de la Unió Europea, troba que la participació és lleugerament més alta (un 0,67 %) quan les eleccions tenen lloc en festiu. Segons Franklin, van der Eijk i Oppenhuis (1996), aquest factor hauria suposat un increment de 9 punts percentuals en les eleccions al Parlament Europeu de 1989. Des del 1986, a Espanya, a diferència de països com Holanda, el Regne Unit o els Estats Units, i com succeeix a la major part de les democràcies europees, les eleccions se celebren en diumenge. Abans d'aquesta data, si l'elecció es produïa en dia laboral, la llei marcava que els treballadors havien de disposar d'unes hores lliures per tal de poder exercir el seu dret. En aquest cas, el fet de votar en dia de feina facilitava la participació, i no a l'inrevés. El retorn al vot en laborable, amb la compensació de les quatre hores podria ser una proposta que incrementés la participació.

Una alternativa a aquesta proposta és incrementar el temps que els col·legis electorals romanen oberts. Normalment, i és el nostre cas, només hi ha un dia per anar a votar. Indubtablement, es facilita el vot si en lloc d'un dia es pot anar en dos o més, com succeeix a Noruega i com succeïa a Itàlia. Aquesta situació facilita l'exercici del vot en diumenge i permet que les persones que prioritzen dedicar el cap de setmana a l'oci lluny del lloc de residència tinguin l'oportunitat de buscar un moment per acostar-se al col·legi electoral durant el dilluns. Per tant, des del punt de vista del calendari, comptem amb l'alternativa del vot en laborable amb hores retribuïdes o amb l'ampliació del sufragi en un segon dia.

Les facilitats per votar en cas d'impossibilitat d'anar al col·legi el dia de les eleccions, o «vot en absència» (*absentee voting*) són potser l'assignatura pendent de la normativa electoral espanyola, i un dels terrenys que, en general, permet més innovació. A les democràcies occidentals trobem, bàsicament, tres modalitats de vot en absència: el vot per correu és el més estés i conegut; el vot per adelantat, present a Suïssa i als països escandinaus, permet votar uns dies abans de les eleccions; i el vot mitjançant un apoderat que ha estat autoritzat per l'elector per votar en el seu lloc (*proxy voting*), versió que s'aplica a Bèlgica, França, el Regne Unit i Suècia, entre d'altres, i que, en certa manera, és també possible a l'Estat espanyol —en una combinació molt restrictiva de vot per apoderat i vot per correu. Però potser més important que la presència o no d'aquestes modalitats de vot són els límits que se n'imposen. Si les exigències per emetre un vot en absència són molt estrictes —si els costos són molt alts— hi haurà poca diferència que si no existís el procediment.

La normativa electoral vigent només contempla la possibilitat d'emetre el vot per correu (Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General, LOREG). L'elector ha de formular una sol·licitud a qualsevol oficina de correus, fins al desè dia anterior al de la votació. L'Oficina del Censo Electoral envia la

documentació pertinent al domicili indicat i l'elector, un cop l'hagi rebuda, l'ha d'enviar abans del tercer dia previ al de la celebració de les eleccions. El procediment és relativament senzill, però podria ser-ho encara més. Mentre que aquí, per exemple, és imprescindible que el sol·licitant es *personi* a l'oficina de correus (en cas de no ser possible, un representant pot anar en nom seu, sota controls molt estrictes), a d'altres indrets la mateixa sol·licitud es pot enviar per correu (Kim, Petrocik i Enokson, 1975).

Una altra limitació que imposa el nostre sistema de vot per correu no és tant real com nominal, però és segur que els seus efectes són igualment importants. Es tracta del que podríem anomenar «esperit» de la norma, en tant que va dirigida als «electors que prevegin que en la data de la votació no es trobaran a la localitat on els correspon exercir el seu dret de vot, o que no puguin personar-se» (art. 72). Posteriorment no s'introdueixen mesures per verificar aquests supòsits i, per tant, es pot dir que, en la pràctica, el procediment està obert a tots els electors sense excepcions. No obstant, molt diferent d'això és que la llei faci explícit que el dret de votar per correu és a l'abast de *tots els electors*, com és el cas de l'Estat de Califòrnia, per exemple (Patterson i Caldeira, 1985). En el primer cas, es fa patent que la intenció del legislador era fer possible l'exercici d'un dret —el vot— en circumstàncies especials —malaltia, viatge, etc.—, mentre que, en el segon, a més a més es volia fer menys costós l'acte de votar, afavorint la participació del ciutadà.

El percentatge de votants que fan servir aquest procediment és bastant reduït, entorn a un 1 % a Catalunya. Les dades de les darreres convocatòries de les eleccions de cada àmbit, semblarien indicar que les proporcions de vot per correu són paral·leles a la jerarquització participativa que fa l'electorat. És a dir, com més participació hi ha a uns comicis, més gran és la proporció de vot per correu: la gent que té dificultats per anar a votar en persona opta per deixar-ho córrer, excepte quan l'elecció en qüestió es percep com a excepcionalment important. No obstant, els percentatges obtinguts no són prou grans com per treure conclusions definitives de les diferències que es poden observar, i que, en qualsevol cas, són petites. El que sí sabem amb seguretat és que les xifres són gairebé ridícules quan es comparen amb les d'altres països. Als Estats Units, per exemple, a les eleccions presidencials de l'any 1992, un 7 % dels vots van ser emesos per correu, i a més de 10 estats aquesta proporció va superar el 10 %, que és la cota que s'assoleix a Suècia. I a Califòrnia, precisament, el vot per correu va arribar al 22,1 % en les eleccions estatals de 1994 (Oliver, 1996). Fins a quin punt es pot dir que aquestes diferències s'expliquen per diferents característiques dels electorats o bé perquè tenen normatives més o menys liberals al respecte? Els estudis que sobre aquesta qüestió s'han portat a terme als Estats Units confirmen el condicionament que suposen les restriccions imposades al vot per correu. Oliver (1996) mostra que els estats més permisius tenen taxes de vot per correu més altes —en uns 10 punts— que els estats on no s'ha realitzat una liberalització en aquest terreny. I Patterson i Caldeira (1985) han constatat el fort augment que va seguir l'aixecament de les restriccions a l'Estat de Califòrnia, l'any 1978.

Però més important encara que la normativa del vot per correu és l'ús que en fan els partits (Oliver, 1996; Patterson i Caldeira, 1985). Els seus esforços mobilitzadors en aquest camp poden reduir considerablement els costos associats al procediment. Als Estats Units, per exemple, en algunes eleccions, els partits envien als seus potencials votants les sol·licituds de vot per correu ja omplertes i preparades per ser lliurades. Aquesta mena d'accions agiliten força els tràmits i realitzen una molt estimable tasca informativa que, en definitiva, promouen el recurs al vot per correu. Cal suposar, no obstant, que els partits concentraran els seus esforços allà on el procediment estigui sotmès a menys restriccions, i que, per tant, la liberalització ha de ser el primer pas i condició necessària —però no suficient— per fomentar la seva pràctica.

UTILITAT POTENCIAL: En quin grau pot afectar tot això la participació global en unes eleccions? Si bé s'ha dit que aquest factor no va associat a diferències importants d'abstenció entre països (Powell, 1980), predomina la tesi que la participació tendeix a créixer amb la liberalització del vot per correu però que, evidentment, aquest creixement és de magnitud reduïda i, en tot cas, difícil de quantificar (Dittrich i Johansen, 1983; Kim, Petrocik i Enokson, 1975; Oliver, 1996; Patterson i Caldeira, 1985). Hem de tornar a insistir en la importància que té la mobilització paral·lela que duen a terme els partits polítics per tal que es produeixi l'efecte desitjat.

S'ha parlat de la possibilitat que aquesta mena de mesures liberalitzadores tinguin un major impacte en determinats col·lectius, afavorint així el vot als partits que més poden beneficiar-se de la seva mobilització. Però sobre aquesta qüestió no sembla que hi hagi acord, i tant hi ha estudis que mantenen que és entre els individus amb menys recursos on més es fan notar els efectes (Kim, Petrocik i Enokson, 1975; Wolfinger i Rosenstone, 1980) com n'hi ha que defensen la visió oposada (Anduiza, 1997; Oliver, 1996). Sigui quina sigui la direcció real d'aquest influx, és difícil —donat el seu moderat volum— que arribi a reflectir-se de forma significativa en els resultats d'una elecció, i, en cas de fer-ho, ho haurem d'atribuir sobretot als esforços realitzats pel partit que es tracti per treure'n profit (Oliver, 1996; Patterson i Caldeira, 1985). Els vots per correu han de ser vistos, per tant, com una parcel·la més de la competència política, tan lícita i potencialment decisiva com qualsevol altra.

No es pot pensar que aquesta mesura pogués tenir un impacte immens en termes de reducció de l'abstenció, però l'experiència comparada fa pensar en un probable increment de la participació. Sens dubte es produiria un increment en l'ús del vot per correu, part del qual serien persones que abans haguessin optat per anar al col·legi electoral, però les restants correspondrien al perfil del ciutadà que desitja votar, sense viure el tema de manera apassionada, i que davant alguna dificultat i els obstacles actuals per exercir el vot per correu acaba deixant de votar.

PROBLEMES: Bàsicament són de dos tipus. El més important és el risc que una liberalització dels requisits per votar per correu donés lloc a més oportunitats de frau, com els que es van produir aparentment fa uns anys a l'Estat espanyol, que han provocat una reforma dels procediments en un sentit més restrictiu. L'altre és el fet que aquest és un mecanisme de vot més costós que si es fa en persona. Tot i no haver-hi estimacions concretes sobre aquest cost, no sembla que un creixement en el seu ús donés lloc a un excessiu increment pressupostari.

Proposta 6: Campanyes institucionals innovadores i sectorialitzades

DESCRIPCIÓ: Des de l'any 1994 han desaparegut a Catalunya i a la major part de l'estat les campanyes institucionals adreçades a incentivar el vot dels ciutadans.[15] Aquesta reforma sembla especialment sorprenent, en realitzar-se en un país amb taxes de participació no particularment elevades i quan no existeixen indicis ni de la manca de resultats d'aquestes campanyes, ni de la seva possible utilització partidista. A més, aquestes campanyes són la norma i no l'excepció en el nostre entorn polític. També és cert que les demostracions de l'efecte d'aquestes campanyes no són abundants i que, en conseqüència, no fer-les serveix per estalviar uns esforços amb resultat incert.[16]

En tot cas, les campanyes generalment realitzades a Catalunya i a l'Estat espanyol sobre aquest tema poden ser objecte de dues crítiques. En primer lloc, el caràcter molt tradicional i el to molt institucional dels seus continguts. La publicitat no pot ser mai avorrida, o corre el risc de passar desapercebuda i ser inútil. I les campanyes recents de la Direcció General de Trànsit han demostrat que l'equació que equipara publicitat pública a publicitat avorrida no té perquè ser certa.[17] La segona crítica a aquestes campanyes és que, violant una altra regla d'or de la publicitat, no defineixen un públic objectiu. En nom de la neutralitat de l'administració, la campanya s'adreça a tothom, sense adonar-se que ni tothom la necessita, ni tothom alhora pot sentir-se motivat. De fet, el que l'avaluació sobre el rendiment d'aquestes campanyes efectuat pel Ministeri de l'Interior mostra amb més claredat és que el que motiva els diferents grups amb els quals es treballa són discursos força diversos. Sembla com si l'objectiu de la major part de campanyes realitzades fins ara fos menys aconseguir realment més participació, que no deixar clar que l'administració ja havia complert amb la seva obligació d'incentivar el vot i per tant, contribuir a reforçar la seva imatge i la seva legitimitat.

15. No sembla, però, que aquestes campanyes hagin quedat expressament prohibides a tot l'estat, ja que la Xunta de Galícia va seguir desenvolupant-les en les eleccions al parlament gallec de 1997.

16. Una de les escasses avaluacions que hem pogut localitzar, que apunten a l'eficàcia mobilitzadora d'una d'aquestes campanyes és Electoral Comission Queensland (1993).

17. També es pot posar l'exemple d'una campanya colombiana per estimular el vot on, per cridar l'atenció, començaven amb l'insinuant eslògan «*Sólo para mayores de 18 años*».

Així, la proposta consistiria en recuperar les campanyes públiques d'incentivació del vot, però amb dues diferències respecte al passat: el llançament de missatges amb format més espectacular i provocador i adreçant-les especialment a aquells territoris i aquells públics que més la necessiten. És a dir, no distribuint-la de forma homogènia pel territori, sinó distribuint el pressupost proporcionalment a la taxa d'abstenció de cada localitat i fent campanyes específiques per a cada un dels públics que ho exigeixi (joves, immigrants). Donada la constatació que alguns sectors d'abstencionistes segueixen sense entendre per a què serveix el govern autonòmic, tampoc caldria descartar la possibilitat de realitzar algun tipus de campanya en període no electoral, explicant les funcions i la importància d'aquest, però buscant els mecanismes per evitar el risc d'utilització partidista d'aquestes campanyes.

Si ambdues característiques (missatge provocador i sectorialitzat) fan que la proposta sigui de difícil aplicació directa per part de l'administració, es poden buscar fórmules perquè aquesta delegui o contracti part de la feina en altres institucions. Per exemple, i lligat a les propostes educatives que després presentarem es podria deixar almenys part de la campanya en mans d'un concurs, que resoldria un tribunal independent, entre escoles de publicitat, d'art o de vídeo que presentarien les seves propostes i tindrien un premi en cas que es seleccionés la seva. De la mateixa manera, podria encarregar-se una campanya adreçada a combatre l'abstenció entre els col·lectius que més la practiquen i deixar en mans d'experts independents la concreció de l'on i el com.

UTILITAT POTENCIAL: Resulta sorprenent que aquest sigui un instrument de mobilització tant habitual i que, alhora, s'hagi comprovat tan excepcionalment quina és la seva incidència. Existeixen poques evidències sòlides, tant per afirmar que aquestes campanyes serveixen com per fer el contrari.[18] Les campanyes realitzades fins a l'actualitat generaven molts dubtes respecte a la seva eficàcia en alguns dels responsables del Ministeri de l'Interior.[19] Però alhora sembla difícil d'acceptar que la major part dels països del món facin aquestes campanyes i que no tinguin cap efecte. També la agència nord-americana AID està fomentant la utilització d'aquestes campanyes en les noves democràcies (i en algunes no tant noves), a través de la International Foundation for Electoral Systems. Semblaria també sorprenent que en països amb tantes necessitats es prioritzin aquestes campanyes si el seu resultat és tan dubtós. Finalment, tot i les òbvies diferències entre el ciutadà i el consumidor, semblaria estrany que la propensió del segon a seguir els dictats de la publicitat estigués en oberta contradicció amb la negativa del pri-

18. L'enquesta postelectoral del País Basc corresponent a les eleccions autonòmiques de 1990 és una de les poques que inclou informació sobre el tema. El 57 % dels enquestats recorda haver vist, sentit o escoltat alguna informació governamental incitant a votar. Aquests van votar en un 74 % i els altres en un 72 %. Agraim a Rosa Borge i al Gabinete del Govern Basc la cessió d'aquestes dades.

19. Comunicació personal amb J.M. Astorkia, tècnic del Ministeri de l'Interior i expert en abstenció electoral.

mer a prestar-li atenció. En definitiva, malgrat la manca d'evidències sòlides, creiem que unes campanyes substancialment diferents a les que s'han fet fins ara, adreçades a sectors concrets i amb missatges més innovadors i provocadors tindrien cert efecte en la participació.

PROBLEMES: Hem citat ja els possibles problemes d'aquesta proposta. El primer és el seu cost. És difícil fer una estimació precisa de si els costos d'una campanya plantejada tal com s'ha formulat aquí suposaria un cost major o menor al de les campanyes tradicionals. En tot cas, el cost d'aquestes era d'uns 80 milions més que les campanyes informatives actuals. És a dir, unes 40 pessetes per abstencionista. El segon problema són els dubtes sobre la seva eficàcia. 80 milions poden no ser molts si serveixen, però pot ser una barbaritat si es gasten per complir l'expedient. Potser aquí la millor solució passaria per gastar algun milió més en la primera ocasió per avaluar-ne els resultats, de manera que en el futur quedés clar si aquestes campanyes han de mantenir-se o abandonar-se per inútils. Finalment, el darrer risc potencial és el de la utilització partidista. Les propostes realitzades abans, a més del control social, mediàtic i parlamentari haurien de resultar suficients per procurar superar aquesta crítica, de la qual pot ser objecte gairebé qualsevol actuació institucional.

Proposta 7: Esforços mobilitzadors des de la societat civil

DESCRIPCIÓ: En l'apartat de mobilització hem revisat amb detall el ric ventall d'experiències en aquest sentit dels EUA i l'escassa tradició d'aquesta línia d'actuació a Catalunya. L'objectiu és similar a les campanyes anteriors: actuar en els abstencionistes mostrant-los que hi ha coses importants en joc. Però mentre l'administració pública ha de ser neutral, els diferents sectors de la societat civil no tenen perquè ser-ho.

De fet, aquest és el gran dilema a què s'hauria d'enfrontar qualsevol iniciativa en aquest terreny: l'opció per una estratègia de neutralitat exquisita que permetés comptar amb la complicitat de tothom o una estratègia pluralista de tractar de mobilitzar la pròpia base social a partir de les seves preocupacions i deixar que cada sector social i polític es preocupi de si mateix. El primer format troba els seus avantatges en la capacitat de construir una organització més àmplia i més sòlida i que podria cercar suport institucional i mediàtic en totes direccions. La segona, condemna a ser globalment més feble, però permet trobar arguments més atractius (i evita costos de negociació entre organitzacions molt diverses) per mobilitzar una base social més homogènia: la importància global de cada vot és bastant més difícil d'explicar que la necessitat de votar per aturar l'esquerra que pujarà els impostos o els nacionalistes que ens volen obligar a parlar en català.

El dilema afecta no sols l'aspecte estratègic (neutral o compromès) sinó també a l'organitzatiu. Es pot pensar en una (o diverses) organitzacions dedicades

monogràficament a aquest tema, amb una activitat més intensa entorn al període electoral i amb funcions més educatives i de reflexió durant la resta del temps o en l'establiment de coalicions *ad hoc* entorn als períodes electorals per part d'organitzacions ja existents que es dediquen a qualsevol altre tema, però que decideixen unir-se, sigui per fer créixer globalment la participació, sigui per fer créixer uns la participació progressista, altres l'espanyolista, etc.[20]

Respecte a les vies concretes d'actuació, l'apartat corresponent ha revisat les utilitzades als EUA: educació, registre, contacte personal i mobilització el mateix dia de l'elecció. Aquestes organitzacions nord-americanes tenen una àmplia i pedagògica documentació adreçada a formar activistes, que no tenen problema en compartir. Però si algunes de les estratègies nord-americanes no tenen cap sentit a Catalunya (registre), potser totes elles exigirien certa adaptació. En tot cas, la societat civil catalana té prou experiència en «educar» la població i en mobilitzar-la (tot i que per altres vies de participació), com per construir les seves pròpies estratègies mobilitzadores.

L'estructuració de tot això queda doncs completament oberta. Pot haver-hi una o moltes organitzacions a Catalunya, però també una petita campanya adreçada a determinat sector a Osona, organitzada per tres grups històrics locals i un altre esforç diferent a Tortosa que pretengui fonamentalment mobilitzar els joves, a partir d'un conflicte que hagués aparegut a la localitat.

UTILITAT POTENCIAL: Òbviament, l'efectivitat d'aquesta alternativa dependria absolutament de l'amplitud, el ressò i l'eficàcia organitzativa del moviment que impulsés aquest procés. La manca d'experiència i d'avaluacions fan molt difícil preveure quin podria ser el grau d'impuls d'una experiència d'aquest tipus i quin podria ser el seu èxit. L'efectivitat de les experiències d'altres països es troba avui encara en procés de debat, entre una visió molt triomfalista dels propis impulsors i una percepció més escèptica d'experts externs, tot i existir certes evidències de, com a mínim, alguns èxits parcials. En tot cas, com en el cas dels partits, sembla estrany pensar que si la utilitat d'aquestes iniciatives fos molt escassa es seguissin dedicant a les mateixes tants esforços econòmics i personals.

A més, la importància d'un procés d'aquest estil no rau solament en els seus efectes sinó en el mateix procés. És a dir, únicament la constitució de les entitats i de les campanyes adreçades a aquesta finalitat suposarien ja un avenç en si mateixes, en el procés de constitució d'una societat més organitzada i democràtica, fins i tot si els resultats globals de la seva actuació fossin limitats.

Cal tenir present també que l'èxit podria ser diferent segons el públic a qui aquestes iniciatives decidissin adreçar-se. Mentre una iniciativa d'aquestes podria

20. En aquest sentit, el model dels EUA s'acosta més al primer format, però combina els dos. És a dir, hi ha diverses organitzacions dedicades a la mobilització política com activitat principal, però durant el període electoral col·laboren amb altres entitats que la resta de l'any prioritzen altres problemàtiques socials.

resultar de més èxit amb els públics més atents i més intermitents en el seu vot (públic urbà, joves), resultaria democràticament molt saludable però probablement de menys èxit adreçada a alguns dels nuclis de l'abstenció més permanent (marginalitat extrema).

PROBLEMES: És difícil pensar que aquest procés pogués representar problemes per a ningú en si mateix. En tot cas la dificultat òbvia se situa en la pròpia constitució de l'organització impulsora del procés i a aconseguir un acord entorn a les grans opcions estratègiques a adoptar. L'opció per una estratègia no neutral despertaria probablement més rebuig amb acusacions d'instrumentalització partidista, tot i que alhora podria despertar més interès mediàtic en els mitjans més afins a aquelles idees. D'altra banda, l'opció per una coordinadora *ad hoc* estalviaria l'esforç de construcció de l'organització, però alhora generaria tensions constants i importants esforços de negociació i coordinació. Molt probablement, algun desencadenant motivador ajudaria a superar aquests costos organitzatius inicials, sigui en forma d'elecció terriblement abstencionista que en justifiqués la creació, o d'atemptat greu contra els interessos d'algun sector concret que portés a aquest a endegar la seva pròpia campanya, en la línia del que va suposar la campanya favorable a la censura de cançons en la creació de *Rock The Vote.*

Proposta 8: Campanyes dels partits adreçades als públics abstencionistes

DESCRIPCIÓ: Els partits polítics catalans fan un gran esforç per tal de captar el màxim nombre de votants en les eleccions autonòmiques. D'acord amb les seves pròpies dades, tots ells gasten igual o més diners en realitzar aquesta funció en les eleccions autonòmiques que no en les legislatives. Tot i que una part d'aquest esforç, més o menys gran segons el partit i l'elecció, s'adreça a mobilitzar els potencials abstencionistes, en general es fan pocs esforços especialment adreçats a arribar a aquests públics. El model de ciutadà a qui s'adreça el missatge electoral no és el del potencial abstencionista, i a aquests no els arriba la campanya, sigui pel mitjà en què es transmet, pel format concret que pren o pel contingut de la mateixa. Igual que les entitats bancàries o els fabricants d'automòbils fan campanyes especialment adreçades a sectors concrets de públic (joves, professionals, gent gran..) amb interessos i necessitats específiques, podria resultar positiu que els partits fessin, particularment en el cas de les eleccions autonòmiques, campanyes adreçades especialment a aquells col·lectius, d'entre el seu electorat potencial, amb major risc de quedar-se a casa. Això no ha de quedar-se en un objectiu abstracte de la campanya, ni en limitar-se a cridar a la participació, sinó en articular una subcampanya específica adreçada a aquests sectors. Com en qualsevol campanya, això implica una identificació clara del públic a qui vol adreçar-se, localitzar la campanya allí on aquest públic es mou, dedicar-li una part del pressupost disponible i transmetre-la amb un format i amb un missatge que resul-

ti particularment adient per a aquests sectors.[21] Donada la composició i les actituds del col·lectiu abstencionista identificades en la primera part d'aquest treball, almenys alguns dels partits i segons a qui s'adrecin haurien de fer aquestes campanyes en castellà.

UTILITAT POTENCIAL: Tot i que les garanties d'èxit no poden ser absolutes, estem convençuts que aquest tipus de campanya tindria efecte. A Catalunya gairebé no hi ha experiències prèvies que permetin comprovar-ho, però les recerques fetes a ltres països mostren que aquestes donen resultat . A més, els partits que ho apliquessin no sols estarien contribuint a incrementar la participació, sinó que alhora estarien millorant el seu propi resultat electoral. De fet, algunes dades de l'enquesta postelectoral de 1990 al País Basc sí apunten a certa importància de l'acció dels partits: el 96 % de la població recorda haver rebut publicitat per correu dels partits i aquests van votar en un 74 %, clarament superior al 65 % dels que no havien rebut res. En l'altre extrem del ventall, el 7 % de la població havia estat contactada per algun simpatitzant d'un partit que l'animava a anar a votar: aquests van anar a votar en un 78 %, mentre els no contactats van fer-ho en un 73 %.

Òbviament no pretenem que durant les campanyes els partits deixin de ser maquinàries maximitzadores de suport electoral, que es preocupin desinteressadament per l'abstenció, sinó que percebin amb més claredat que *tots ells* tenen potencials votants que se'ls hi queden a casa en les eleccions autonòmiques. I, sobretot, que com mostren les dades d'aquest i altres capítols l'abstenció no és de ningú més que de qui se la treballa. És a dir, que un creixement de la participació no ha de beneficiar necessàriament a cap partit, sinó a aquells que siguin més capaços de mobilitzar els seus abstencionistes. Les dades de molts estudis previs mostraven el potencial que l'abstenció diferencial suposa per partits com el PSC o IC-EV. Però, alhora, deixava clar que en contra del que sovint es pensa, en termes absoluts, és CiU el segon partit que més abstencionistes diferencials té. En funció del vot en eleccions generals, ERC sembla ser el partit que menys profit podria treure de mobilitzar abstencionistes autonòmics, però en canvi és un dels pocs partits que ha fet alguna campanya específica per atreure un dels grups que formen aquest col·lectiu, els joves. Amb el pes dels joves entre l'abstenció autonòmica, donat el caràcter intermitent de l'abstenció juvenil i el suport amb què ERC compta entre aquest col·lectiu és difícil imaginar que una major participació juvenil no els beneficiés.

21. ERC l'any 1992 i Joves amb Iniciativa l'any 1995 van fer alguna campanya en aquesta línia, ambdues adreçades als joves abstencionistes. La primera utilitzava un cartell que mostrava un conjunt de joves identificables amb els moviments alternatius, intentant motivar a partir d'aquests discursos concrets (pacifisme, feminisme...). La segona consistia en un tríptic que intentava captar l'atenció amb una misteriosa portada on sols deia «Aquest diumenge no vagis a la platja» i a l'interior tractava de motivar amb arguments adreçats a joves progressistes. La intensitat i la difusió d'ambdues campanyes va quedar probablement, però, molt lluny del que podia resultar necessari perquè tinguessin un impacte significatiu.

Aquest i altres estudis han mostrat ja que més participació no vol dir sempre el mateix en termes de beneficiaris electorals. L'any 1984 CiU és sens dubte la gran beneficiària de la màxima participació autonòmica registrada fins avui i l'any 1995 el PP és almenys un dels partits que creix mercès a un creixement participatiu. El potencial de votants que la majoria dels partits té en l'abstenció és probablement superior al que té entre els indecisos reals i, per tant, no sembla que dissenyar campanyes específiques pensant en ells fos tan mala idea.

Ja que els partits poden ser reticents a innovar en un terreny on s'hi juguen tant i on els recursos són escassos per a tot el que cal fer, es podria pensar en aplicar aquesta fórmula de manera limitada en alguns territoris envers les properes eleccions autonòmiques, construint alhora algun mecanisme que permetés verificar-ne el seu potencial impacte. Si existissin indicis suficients per pensar que el resultat ha estat positiu, aquest podria aplicar-se de manera generalitzada en les següents eleccions autonòmiques.

PROBLEMES: Aquesta fórmula no presenta greus inconvenients. El primer problema que pot plantejar-se és el ja esmentat de la limitació de recursos humans i materials. Aquest seria greu si aquestes campanyes no tenen cap resultat, però desapareix si serveixen per mobilitzar i guanyar vots. Un possible problema addicional podria aparèixer si el fet de dotar d'autonomia en format i missatge a aquestes campanyes les fes inconnexes i fins i tot incoherents amb la campanya general del partit, però aquest tema té una solució senzilla mantenint aquestes operacions sota el control del coordinador general de la campanya.

Proposta 9: Educació

DESCRIPCIÓ: El foment de la participació electoral a través de l'educació cívica dels ciutadans és una altra de les propostes possibles per intentar augmentar el nivell participatiu en les eleccions autonòmiques catalanes. Des de plantejaments *behavioristes* s'assenyala que el comportament polític dels individus és conseqüència d'un procés de socialització que s'inicia des de la infància i en el qual intervenen com a primers agents socialitzadors la família i l'escola. En aquest procés els individus interioritzen una determinada visió del món, uns valors i unes actituds que contribuiran a determinar el seu comportament polític en l'edat adulta. Des d'aquesta perspectiva, l'educació cívica sobre valors democràtics i participatius hauria de ser un complement important de l'educació que reben nens i nenes a fi de contribuir a la formació de ciutadans políticament actius i responsables. Es tractaria d'aconseguir a través de la transmissió de valors participatius i de coneixements sobre la vida i les institucions polítiques, no tan sols unes actituds favorables dels ciutadans cap al sistema democràtic i la política en general, sinó també una valoració positiva del fet de participar activament en la política.

En la majoria de les democràcies occidentals, i fins i tot en aquells països on la democràcia es troba en vies de consolidació, l'educació cívica sobre valors democràtics i participatius té un lloc més o menys important dintre de l'ensenyament reglat. També existeixen molts projectes educatius promoguts per organismes públics i privats que, al marge de l'ensenyament reglat però en col·laboració amb ell, busquen ampliar els coneixements de nens i nenes sobre els temes polítics i augmentar el seu sentit d'eficàcia política a fi de promoure per al futur la seva participació cívica, política i electoral. Entre aquests projectes trobem el programa educatiu dut a terme als Estats Units a principis dels anys noranta conegut amb el nom de «Kids Voting». En el marc d'aquest programa, els estudiants aprenien els fonaments del procés democràtic, com esdevenir un votant informat i els mecanismes de registre i de votació. Les tasques escolars es complementaven a casa amb discussions amb els familiars sobre els temes de la campanya electoral i els mèrits dels diferents candidats. El dia de les eleccions els nens i les nenes havien d'acompanyar els seus pares al col·legi electoral on simulaven votar, entre els mateixos candidats que existeixen pels adults. Els resultats d'aquestes votacions simulades eren registrats i publicats en la premsa. Aquest programa ajudava els estudiants a implicar-se en la campanya electoral, a entendre els temes en discussió i a conèixer els candidats i el funcionament del mecanisme del vot. De fet, aquest programa i altres similars[22] s'inspiraven en l'experiència de Costa Rica, on l'educació política democràtica a les escoles i l'assistència i la votació dels nens en els col·legis electorals és una pràctica habitual. També Alemanya compta amb un ampli programa amb el qual els estudiants de secundària aprenen els procediments del vot, el funcionament del sistema electoral i de les enquestes d'opinió i es familiaritzen amb els programes i els perfils dels votants dels principals partits.

En el cas espanyol, la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE) va ser aprovada en 1990 i es troba encara en procés d'implantació. Aquesta llei dóna una gran importància a la transmissió educativa d'una sèrie de valors democràtics i entre ells la participació en la vida social i cultural. Aquesta transmissió no s'hauria de circumscriure únicament a l'àmbit d'una assignatura específica sinó que hauria d'impregnar tot el procés educatiu. D'altra banda, la LOGSE dóna una gran autonomia pedagògica a les Comunitats Autònomes i als centres educatius. Això significa que són els propis centres educatius els que decideixen quins valors (a banda dels valors que ressalta la Constitució) han de ser objecte del projecte educatiu del centre. De moment el foment de la participació electoral només compta amb experiències aïllades com la de l'escola Isabel de Villena d'Esplugues de Llobregat. En aquest centre es va realitzar una activitat que consistia en la recreació, el més fidedignament possible, d'unes eleccions generals. Els objectius principals d'aquesta experiència eren, d'una banda, fomentar el sentit actiu de la participació electoral com un primer pas per a un compromís permanent amb els drets i els deures polítics, i d'altra banda, familiaritzar

22. També als EUA, el projecte VOTE de l'estat de Texas tenia una funció educativa similar.

els alumnes amb les característiques bàsiques del sistema polític espanyol i amb les alternatives polítiques que concorren a les eleccions. L'experiència de l'escola Isabel de Villena va donar resultats molt positius i podria ser fàcilment exportable a altres centres educatius com a exemple d'activitat escolar destinada a la promoció dels valors participatius.

En tot cas, l'èxit d'aquestes experiències (com de tot el procés d'aprenentatge) es basa en la congruència entre el que s'aprèn en aquestes activitats i el conjunt de l'entorn de l'alumne. La introducció de valors democràtics i participatius en les famílies queda fora de l'àmbit d'aquesta proposta, però el que aquesta si exigiria seria el funcionament i la promoció d'aquests valors en la pràctica quotidiana de les escoles, objectiu que també pretén la LOGSE, però que sembla lluny de ser una realitat avui. La realització de debats públics a nivell de centre, la difusió d'una imatge positiva del compromís cívic de qualsevol mena, el reforçament de les pràctiques democràtiques en el funcionament de la pròpia escola i les visites de polítics i membres d'entitats ciutadanes amb els quals pogués establir-se un diàleg podrien ser complements adients per a la formació en l'aula.[23]

UTILITAT POTENCIAL: Sens dubte si aquests programes tenen algun efecte en la participació, aquest ha de ser a mig termini. La relació entre educació i participació presenta una clara paradoxa: a nivell individual està molt clarament establert que les persones amb més educació participen més, però a nivell agregat, ni es constata més participació en els països més educats, ni s'observa que la participació creixi a mesura que es generalitza l'educació en el país (Benavot, 1996).

El problema amb què s'han d'enfrontar totes aquestes iniciatives adreçades a promoure la participació electoral a través de l'educació es troba en el fet que és molt difícil establir una relació directa entre una acció educativa adreçada a l'increment de la participació i un augment en l'afluència a les urnes. Es pot apreciar que alguns d'aquests programes d'educació cívica tenen una forta influència en la formació de les actituds polítiques dels individus en general, però no se sap fins a quin punt els influiran a l'hora d'anar a votar o no en el context d'una elecció determinada.

PROBLEMES: El recent èxit editorial i teatral *El Florido Pensil* retrata l'educació d'una Espanya autoritària, en la qual l'educació política jugava un rol molt clar. El record per moltes generacions d'aquella Formación del Espíritu Nacional pot crear reticències respecte a tot el que siguin propostes d'educació política. De moment, l'experiència de l'assignatura de Constitució en el batxillerat no sembla haver comportat grans èxits, sigui per manca d'adequada formació dels docents, de pressupost, de considerar l'assignatura com a «maria», etc. Aquesta experiència

23. Alhora, caldria evitar que algunes entitats que viuen bàsicament del pressupost públic facin servir la seva publicitat (localitzada a més, en una escola) per contribuir a malbaratar la imatge del conjunt dels polítics, com feia recentment Creu Roja.

assenyala probablement els dos problemes que poden limitar l'extensió d'aquesta experiència en un format amb garanties d'èxit: un pressupost suficient per preparar materials, organitzar activitats i contractar o reciclar professorat i un necessari canvi d'actituds per part d'alguns sectors del professorat per actuar en consonància amb aquest esperit democràtic i participatiu. En tot cas, aquesta voluntat de canviar actituds pot ser bastant difícil de trobar en l'actual clima d'implantació de la LOGSE sense recursos, que està generant una creixent manca de motivació entre el professorat.

Proposta 10: Debats mediàtics i electrònics

DESCRIPCIÓ: Una perspectiva habitual des de la ciència política considera les campanyes electorals com períodes, la principal funció sistèmica dels quals és la de reduir els costos de la informació. És a dir, el ciutadà comú segueix habitualment de lluny la informació política i, en aquells casos on es necessita més informació per decidir el vot, la campanya electoral es converteix en un període privilegiat on és molt senzill trobar informació disponible sobre les propostes dels partits, els temes en joc, etc. Per això, l'objectiu d'aquesta proposta és reforçar aquesta funció informativa de les campanyes, per tal de combatre la percepció d'alguns abstencionistes que els faltava informació entorn als candidats, les propostes i les funcions de la Generalitat.

Es tractaria d'utilitzar els mitjans de comunicació (nous i tradicionals) per tal d'incrementar la quantitat i la qualitat de l'informació disponible per votar a les autonòmiques. Concretament, creiem que podrien fer-se tres propostes:

• Realització dels tradicionals debats televisats, tan poc habituals d'altra banda en política catalana i espanyola. Seria fonamental realitzar-ne un entre els presidenciables dels principals partits i es podria pensar en un de complementari amb els caps de llista de les restants circumscripcions, amb desconnexió per a cada una d'elles.

• Retransmetre també per televisió una «Deliberative Opinion Poll» (enquesta deliberativa; Fishkin, 1995). Aquesta consisteix en un debat on es produeix la interacció entre una mostra representativa de la població seleccionada a l'atzar i els principals candidats. Els resultats d'aquesta, en forma d'enquesta als ciutadans que hi van participar en directe es difondrien també com a indicador del que pensa una mostra de ciutadans degudament informats sobre les principals plataformes polítiques. En algun cas, això s'ha complementat amb la realització d'una enquesta entre les persones que han contemplat el procés per televisió.

• Realització d'un fòrum electrònic de debat entre ciutadans i candidats entorn als principals temes de campanya. Aquest hauria d'estar moderat per alguna entitat independent i podria prendre diferents formats. Per exemple, els ciutadans participants comptarien des d'un principi amb uns programes editats dels partits, que podrien estudiar i debatre entre ells. Després formularien preguntes

als representants dels partits, que en un dia i hora concret es comprometrien a respondre'n també algunes de forma interactiva.

Cada una d'aquestes iniciatives compta amb un públic diferent, en amplitud i composició. En tot cas, resulten interessants per diferents raons. En primer lloc, donat el caràcter heterogeni de l'abstenció que hem constatat, permetrien arribar a públics diferents. Per exemple, l'interès dels joves per *internet* podria afavorir la connexió entre els partits i un sector particularment abstencionista. A més, si unes permeten arribar a un públic més massiu, altres permeten arribar a potencials líders d'opinió que permetran difondre els continguts i la notícia en el seu entorn.

UTILITAT POTENCIAL: Tot i que les 3 propostes tinguin un caràcter informatiu, aquest presenta matisos diferents segons el cas. El debat televisat, amb l'atenció mediàtica que desperta i les valoracions posteriors que genera incrementa principalment la visibilitat de l'elecció. Per contra, el fòrum electrònic és fonamentalment un instrument per millorar la qualitat de la informació. Finalment, l'enquesta deliberativa permet combinar ambdues funcions. Aquestes dues darreres propostes tenen l'interès afegit de ser novetats en el nostre entorn, amb l'atenció mediàtica suplementària que això comporta. D'altra banda, el seu caràcter innovador suposa que no es disposa encara d'estimacions sobre el potencial impacte mobilitzador que puguin tenir.

Sí existeixen, en canvi, algunes dades referents als debats de 1993. Segons una enquesta postelectoral,[24] l'abstenció va ser del 16 % entre els qui no van veure cap dels debats González-Aznar i de l'11 % entre el 75 % de la població que en va veure algun. Les dades són encara molt més rotundes pel que fa a altres programes de contingut similar: entre els que van veure debats entre altres candidats (el 16 % de la població) sols el 4 % va abstenir-se, xifra que arriba al 5 % entre els que van veure altres programes de política a televisió (24 % de la gent). Òbviament, el problema està en si aquesta gent va votar més perquè va veure el debat o si va veure'l perquè estava més interessada i fou aquest mateix interès el que els portà a votar. Per tal de comprovar aquesta hipòtesi hem controlat l'efecte del debat pel grau d'interès per la política i els resultats confirmen la importància dels efectes participatius dels debats: entre els molt, els bastant i els poc interessats, sempre hi hagué més participació entre els que van veure el debat que entre aquells que no ho van fer (taula 3).

24. Veure nota 11.

Taula 3

Abstenció en les eleccions de 1993 i visió d'algun debat Gonzalez-Aznar, per nivells d'interès per la política (% d'abstenció)

	Molt	*Bastant*	*Poc*	*Gens*
Va veure el debat	0	7	8	19
No va veure el debat	34	11	12	21

PROBLEMES: No és molt previsible que cap d'aquestes propostes generi un rebuig contundent i explícit de ningú, però alhora és evident que cada una d'elles enfrontarà un conjunt de problemes clars. Els debats televisius precisen de l'acord entre partits que, com l'experiència demostra, no resulta gens fàcil d'assolir. A més, aquests precisen trobar l'equilibri entre la igualtat d'oportunitats entre les forces polítiques parlamentàries i l'interès mediàtic que prefereix l'atracció dels cara-a-cara entre els dos candidats principals.

El principal problema de l'enquesta deliberativa televisada és el seu cost, tot i que a nivell català aquest no és excessiu. Una execució correcta exigeix en primer lloc compensar els participants i en segon lloc pagar el seu desplaçament. A més d'altres entitats, que poguessin estar interessades en fomentar-lo com a mesura d'innovació democràtica (i/o de publicitat), la pròpia cadena de televisió que ho retransmetés podria fer-se càrrec de bona part de les despeses, especialment considerant l'expectació que podria crear la utilització per primer cop d'aquest procediment. Òbviament, aquest mètode exigeix també la disposició dels partits a col·laborar-hi.

El fòrum electrònic precisa de tres necessitats bàsiques: algú que el financiï, una entitat amb un mínim d'experiència i que resulti acceptable com a organitzadora neutral i l'acceptació dels partits a participar-hi.

Proposta 11: Connectar la política catalana amb les preocupacions dels ciutadans

DESCRIPCIÓ: En la proposta anterior parlàvem de l'espai privilegiat de comunicació entre ciutadans i partits que són les campanyes electorals. Però tots els estudis sobre campanyes han mostrat alhora que aquestes tampoc són omnipoderoses. Els ciutadans, fins i tot els que menys atentament segueixen la vida política, han anat construint les seves imatges bàsiques de la política i els seus principals actors i aquestes no poden canviar-se fàcilment en una campanya. De fet, el problema principal rau en el que anomenem procés d'atenció i retenció selectiva: aquells sectors que perceben que les seves necessitats no estan ben recollides per l'oferta política existent ni tan sols dediquen atenció a la campanya, per la qual cosa difícilment podran escoltar els missatges dels partits.

Les afirmacions que fan els membres dels grups de discusió sobre els partits polítics catalans poden ser o no certes, però una idea clàssica de l'economia de mercat diu que el client sempre té raó. En política això ho podem traduir perquè no n'hi ha prou amb fer-ho bé, sinó que cal que la gent se n'adoni. Amb o sense raó, una part de la ciutadania de Catalunya és més crítica amb l'actuació dels partits polítics en l'arena política catalana del que ho és amb els partits en general. Aquesta és una crítica genèrica, però especialment intensa pel que fa als partits d'esquerres i als partits d'oposició, per la qual cosa el PSC i (en menor mesura) IC es converteixen en els seus principals destinataris. La crítica inclou tres aspectes: manca d'oposició i de diferenciació suficients, manca de lideratges prou competitius i desconnexió entre l'agenda política dels partits i la de la ciutadania.

Aquestes crítiques tan àmplies no permeten formular propostes massa concretes, però alhora creiem que precisaven ser recollides en aquestes propostes en forma d'una recomanació general a aquest(s) partit(s): una part de la ciutadania que els dóna suport en altres eleccions o que els ha donat suport en el passat els demana un canvi d'actitud en política catalana: Principalment, més voluntat de mostrar que a Catalunya hi ha alternatives i hi ha política, que l'oposició no vol el mateix que el govern i que té voluntat de guanyar i de substituir-lo per construir una realitat diferent.

En bona mesura és probablement un problema de comunicació. És molt probable que a l'oposició li interessi més la situació de l'atur que el fet que sigui la Guàrdia Civil o els Mossos d'Esquadra qui s'encarregui de controlar el trànsit. Però la percepció d'una part de la ciutadania és que tots els partits es preocupen més per l'idioma de les multes que per arreglar els problemes circulatoris. Com dèiem a les conclusions de la primera part resoldre aquest problema no és gens senzill doncs troba la seva arrel en un conjunt de situacions on ciutadans, partits i mitjans tenen la seva part de responsabilitat, constituint un cercle viciós difícil de trencar. En tot cas, els partits tenen una major responsabilitat política que els altres actors i poden ser els principals beneficiaris de transformar aquesta situació, per la qual cosa semblaria lògic que es plantegessin les seves vies de comunicació i de treball amb aquests sectors socials.

UTILITAT POTENCIAL: El caràcter més genèric de la proposta fa difícil avaluar l'impacte participatiu que aquesta podria tenir. A més, les imatges de la política i de les institucions no canvien fàcilment, per la qual cosa qualsevol transformació de les percepcions es produiria a mig o llarg termini. En tot cas, el sentit comú i l'experiència comparada si fan pensar que aquesta redefinició de l'agenda i l'estil de treball dels partits podria donar lloc a una major implicació ciutadana amb la política autonòmica i, com a resultat probable, una tendència al creixement de la participació en les eleccions autonòmiques.

PROBLEMES: No crea problemes concrets, més enllà d'exigir un canvi d'actituds i de prioritats entre els polítics i els mitjans de comunicació catalans, amb tot el

que implica de resistències tradicionals al canvi. Depenent de com es concreti la proposta en acció, pot provocar crítiques d'altres partits o debat i contestació interna en els partits més afectats.

Bibliografia

ANDUIZA, E. (1997): *Individual and systemic determinants of electoral abstention in Western Europe*, tesi doctoral, Florència, European University Institute.

BENAVOT, A. (1996): «Education and political democratization: cross-national and longitudinal findings», *Comparative Education Review*, 40 (4): 377-403.

BLAIS, A., i R. K. CARTY (1990): «Does proportional representation foster voter turnout?», *European Journal of Political Research*, 18: 167-181.

BLONDEL, J., R. SINNOT i P. SVENSSON (1996): «Institutions and attitudes: towards an understanding of the problem of low turnout in the European Parliament elections of 1994», *European University Institute Working Papers*, 96/19.

BOSCH, A. (1995): *El sistema electoral: una proposta pel Parlament de Catalunya*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.

CREPAZ, M. (1990): «The impact of party polarization and postmaterialism on voter turnout», *European Journal of Political Research*, 18: 183-205.

CREWE, I. (1981): «Electoral participation», a PENNIMAN i RANNEY (eds.), *Democracy at the polls*, American Enterprise Institute.

DENTERS, D. H. A. (1995): «Voter turnout in Dutch elections», a J. FONT i R. VIRÒS, *Electoral abstention in Europe*, Institut de Ciències Polítiques i Socials.

DITTRICH, K., i L. N. JOHANSEN (1983): «Voting turnout in Europe, 1945-1978: myths and realities», a DAADLER i MAIR (eds.), *Western European party systems*, Sage, pp. 95-114.

DOWNS, A. (1957): *An economic theory of democracy*, Nova York, Harper and Row.

ELECTORAL COMMISSION QUEENSLAND (1993): *Information and awareness campaign.*

FISHKIN, J. S. (1995): *Democracia y deliberación*, Barcelona, Ariel.

FORNOS, C. A. (s.d.): *Explaining voter turnout in Latin America, tesi de mestratge*, Louisiana State University.

FRANKLIN, M., C. VAN DER EIJK i E. OPPENHUIS (1995): *The motivational basis of electoral participation: European elections provide a critical test*, comunicació presentada al European Consortium for Political Research, Bordeus.

— (1996): «The institutional context: turnout», a C. VAN DER EIJK i M. FRANKLIN, *Choosing Europe? The European electorate and national politics in the face of union*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, pp. 306-331.

HIRCZY, W. (1995): «Explaining near-universal turnout: the case of Malta», *European Journal of Political Research*, pp 255-72.

IRWIN, G. (1974): «Compulsory voting legislation: impacto on voter turnout in the Netherlands», *Comparative Political Studies*, 7 (3): 292-315.

JACKMAN, R. W. (1987): «Political institutions and voter turnout in the industrial democracies», *American Political Science Review*, 81 (2): 405-423.

KIM, J., J. PETROCIK i S. ENOKSON (1975): «Voting turnout among the American states: systemic and individual components», *American Political Science Review*, 69: 343-96.

LIJPHART, A. (1996): «Unequal participation: democracy's unresolved dilemma», *American Political Science Review*, 91 (1): 1-14.

MOLINA VEGA, J. E. (1995): «Los venezolanos abandonan el hábito de votar: La abstenció en las elecciones de 1993», Boletín *Electoral Latinoamericano*, 13 (geer-juny): 159-179.

MONTERO, J. R. (1988): «Voto nacional y voto autonómico: la escisión del voto en las elecciones de 1986 en Andalucía», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 42.

OLIVER, J.E. (1996): «The effects of elegibility restrictions and party activity on absentee voting and overall turnout», *American Journal of Political Science*, 40 (2): 498-513.

OLSON, M. (1963): *Logic of collective action*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press.

PATTERSON, S. C., i G. A. CALDEIRA (1985): «Mailing in the vote: correlates and consequences of absentee voting», *American Journal of Politics*, 29: 766-88.

Powell, G.B. (1980): «American voter turnout in thirty democracies: partisan, legal and socioeconomic influences», a ROSE (ed.): *Electoral participation*, Londres, Sage.

— (1986): «American voter turnout in comparative perspective», *American Political Science Review*, 80 (1): 17-43.

TEIXEIRA, R. A. (1992): THE DISAPPEARING AMERICAN VOTER, Washington, The Brookings Institution.

VALLÈS, J. M., i A. BOSCH (1997): *Sistemas electorales y gobierno representativo*, Barcelona, Ariel.

WOLFINGER,R. E., i S. J. ROSENSTONE (1980): *Who votes?*, Yale University Press.

Resum del debat de Can Bordoi

SEMINARI SOBRE ABSTENCIÓ I PARTICIPACIÓ ELECTORAL

Can Bordoi, 7 de maig de 1998

Llista d'assistents

ALDO D'AMBROSIO, Oficina Electoral de la Generalitat de Catalunya
EVA ANDUIZA, professora de Ciència Política. Universitat de Múrcia
SALVADOR CARDÚS, professor de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona
JOAQUIM COLOMINAS, Fundació Ramon Trias Fargas. Barcelona
JESÚS CONTRERAS, professor d'Antropologia. Universitat de Barcelona
JOAN FONT, professor de Ciència Política. Universitat Autònoma de Barcelona
FRANCISCO LLERA, catedràtic de Ciència Política. Universitat del País Basc
JAUME MAGRE, catedràtic de Ciencia Política. Universitat de Barcelona
JOAQUIM MOLINS, catedràtic de Ciència Política i degà de la Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona
FRANCESC PALLARÈS, catedràtic de Ciència Política. Universitat Pompeu Fabra
JORDI PORTA, director de la Fundació Jaume Bofill
CLARA RIBA, professora de Ciència Política. Universitat Pompeu Fabra
GUILLEM RICO, llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia
JORDI SÀNCHEZ, adjunt a la direcció de la Fundació Jaume Bofill
JULIÁN SANTAMARIA, catedràtic de Ciència Política. Universidad Complutense de Madrid
JOSEP MARIA VALLÈS, catedràtic de Ciència Política. Universitat Autònoma de Barcelona
ROSA VIRÓS, catedràtica de Ciència Política. Universitat Pompeu Fabra

Josep Ma. Vallès: Comencem aquesta sessió amb el format que la Fundació Jaume Bofill ha dissenyat, una trobada per discutir algun assumpte relatiu al perfeccionament de la democràcia i amb la idea que un grup reduït de persones comparteixin la discussió d'un treball previ que presenten uns ponents sobre *Perfeccionament de la democràcia.* S'han celebrat fins ara tres seminaris: un sobre *Finançament dels partits polítics*, un altre sobre *Educació i valors democràtics* i aquest tercer sobre *Causes d'abstenció i propostes de mobilització electoral.*

Són dos assumptes que no són fàcils de destriar: havíem pensat a dedicar aquesta primera part a les causes de l'abstenció, a l'aspecte del diagnòstic, i deixar per a la segona ronda el que fa referència a la part positiva o suggeriments per poder mobilitzar l'electorat.

Joan Font: Aquesta és una recerca que començà fa un any i mig a iniciativa de la Fundació Jaume Bofill. No va costar gaire de convèncer-nos: els membres de l'equip hi estàvem molt interessats. La idea que hi havia darrere del projecte era, no sols fer una recerca acadèmica del perquè es produeix l'abstenció a les eleccions autonòmiques, sinó la idea de fer propostes per combatre dita abstenció. Com sabeu, jo feia temps que em dedicava a aquests temes, però quan vaig començar a pensar de què servia tot el que jo sabia fins aquell moment, em vaig trobar que ben poques coses. La majoria de les conclusions de la meva tesi doctoral a l'hora de fer propostes per reduir l'abstenció eren poc útils, i la resta de la literatura bastant del mateix. Aquest era el repte del treball, allò que el feia més suggeridor.

A partir d'aquí vam constituir l'equip de recerca, en Jesús Contreras i jo. Va col·laborar-hi la Mariona Farré, una becària d'investigació, durant els primers mesos. Després, durant l'últim any, el seu lloc l'ha ocupat en Guillem Rico, que encara que formalment era el becari del projecte, la seva contribució intel·lectual ha estat tan important que l'hem considerat un membre més de l'equip de treball.

Centrant-nos en l'estudi sobre mesures per reduir l'abstenció, vàrem començar fent una revisió de les experiències comparades. D'entrada,els partits tenen una certa possibilitat d'incidir en aquest tema en la mesura que gasten més diners i fan més esforços. Sembla que l'acció dels partits aconsegueix, quan s'ho proposen, de reduir l'abstenció. L'altre gran actor a analitzar era l'administració. L'administració en molts països fa esforços, fa campanyes per intentar motivar la gent. Aquí la veritat és que la conclusió era una mica paradoxal; d'una banda, penses que si la majoria dels països continuen fent esforços ha de ser perquè ser-

veixi d'alguna cosa. D'altra banda, però, no disposem de dades sobre els resultats d'aquestes accions. A nosaltres ens ha resultat gairebé impossible de trobar

avaluacions de si això és realment eficaç. L'única que hem trobat és una regió d'Austràlia: buscant en institucions que es dediquen a compilar coses d'aquestes, posaven una cara estranya quan els demanaves resultats concrets.

En diversos llocs també hi ha esforços considerables des de la societat civil per fer que la gent vagi a votar. Aquí sí que les experiències són aclaparadorament nord-americanes, encara que també n'hi ha alguna a França i al Regne Unit.

És evident que a Catalunya no es fa tot el que es podria fer. No s'esgoten totes les possibilitats mobilitzadores dels actors col·lectius. Els partits hi fan ben poc. Pràcticament, cap partit, amb algunes excepcions molt concretes, no ha fet cap campanya adreçada a intentar mobilitzar els abstencionistes. Sovint el que es fa són campanyes per reforçar les previsions o els votants potencials i s'oblida una mica de lluitar per convèncer els abstencionistes. Des del punt de vista institucional, fins al 1992 es feien campanyes per incentivar la participació. Des del 1992 no se'n fan. Es produí un canvi legislatiu estatal, que fa més difícil fer campanyes d'incentivació del vot. Sembla que no ho impedeix del tot, perquè a Galícia la continuen fent. Sembla estrany que existint aquestes campanyes a la major part de països, aquí s'hagi decidit suprimir-les, sobretot havent-hi aquest problema particular d'abstenció diferencial. Analitzant alguna de les campanyes anteriors, hi ha petites coses que sembla que reprodueixin els problemes amb els partits: fer una campanya adreçada a tothom dilueix l'eficàcia de la campanya. Hi ha gent a qui no cal dir que es recordi de votar perquè ja hi anirà. En canvi, no es fa una campanya adreçada a aquella gent que més la necessita, sobretot les dones i els joves.

Podríem també parlar del paper dels mitjans de comunicació i de la seva poca atenció a la política catalana en particular. Però, possiblement és més interessant obrir el debat i aquestes i altres qüestions ja sortiran.

Josep Ma. Vallès: Podríem fer una primera ronda d'intervencions.

Salvador Cardús: Miraré de ser sintètic per raons d'economia de temps. Si no em sé explicar, ja m'ho direu. Volia fer un parell d'observacions i un parell de preguntes.

La primera observació és que, si ho he entès bé, es tracta d'explicar un abstencionisme diferencial. Però, diu que podríem valorar o quantificar un 13 %, del qual —segons la vostra explicació— un 50 % s'explicaria per raons previsibles i un 50 % no. Per tant, anem a buscar l'explicació o la comprensió del comportament d'un 6 % del cens electoral.

És molt poca gent per atribuir-li causes molt general; aquesta seria la primera observació. És a dir, un dels problemes que tenim en sociologia és que moltes

vegades, per explicar petits moviments o petites diferències, apliquem grans variables que afecten el 100 % de la població, o una part molt gran. Això fa grinyolar una mica les explicacions. Variables que afecten una mica, no dic el 100 %, però sí el 50 % de la població, perquè només afectarien -només explicarien- el comportament d'un 6 %. Aquesta és la meva observació.

És veritat que pot ser interessant l'explicació de l'abstencionisme diferencial; gairebé em semblaria més interessant poder explicar, no l'element diferencial, sinó el similar. Per què a les municipals i a les autonòmiques hi ha pràcticament la mateixa abstenció? Això sí que em sembla curiós. Mentre explicar que en les legislatives hi ha més participació que a les autonòmiques —parlem d'un 13 % de diferència—, no és molt, però té sentit de voler-ho explicar. Ara, que a les municipals i a les autonòmiques hi hagi índexs d'abstenció molt alts i molt semblants, jo amb les vostres xifres m'ho he mirat i, per exemple, a les municipals del 1991 l'abstenció és del 42 % i a les autonòmiques del 1992 és del 45 %; a més a més, tenen un comportament molt paral·lel, essent com són de naturalesa molt diferent. És a dir que a les autonòmiques sí que hi ha tots aquests factors de catalanitat i de llengua que a les municipals no necessàriament hi són. Per què, en canvi, l'abstenció és tan paral·lela, tan semblant i tan gran? Perquè aquí sí que hem d'explicar que és una similitud d'un 40 %. no una diferència d'un 6 %: la similitud de comportaments d'un 40 % dels ciutadans, que fan el mateix en un cas i en un altre. A les de 1995, que va baixar una mica l'abstenció, eren del 35 o 36 %. Tornen a ser molt semblants. Alguns dels factors que vosaltres feu servir per explicar les diferències entre les legislatives i les autonòmiques, no servirien per explicar les diferències entre les legislatives i les municipals i, en canvi, la diferència és la mateixa. Aquesta seria la primera observació.

La segona. Pensar que aquest 6 %, 7 %, aquest 13 % d'abstenció diferencial és capaç de racionalitzar la seva conducta, a mi això sí que em costa. No puc entendre que si els qui votem, que no sabem moltes vegades per què votem allò que votem —si no tinc una explicació clara, perquè he fet el disbarat de votar no sé qui que després m'ha decebut— puguem pensar que aquest 13 % d'abstencionistes sàpiguen per què no van a votar i que en un grup de discussió hagin de ser capaços de racionalitzar el perquè ho fan. I que aquesta racionalització tingui alguna cosa a veure amb el perquè realment no van a votar. En aquest punt és on em grinyola tot l'esquema; és on tinc les dificultats més grans.

Perquè, si agaféssiu aquests grups, en llopc d'haver-los preguntat per què no van a votar a les autonòmiques, sinó que els haguéssiu preguntat per què no van a votar a les municipals, potser us haurien fet un altre discurs completament diferent. No sé si en l'entrevista ho vau preveure això, però alguna cosa passaria.

Les dues preguntes que vull fer són menors. Una és: parleu de la importància del fenomen metropolità en l'abstenció? Llavors, automàticament, associem el fenomen metropolità amb immigració. Aquí tinc un escrúpol ideològic, polític, o de correcció política, d'allò que és políticament correcte. Crec que d'immigrants,

ja ni n'hauríem de parlar. No sé si encara es pot dir a algú que és immigrant. Però, no sé fins a quin punt heu pogut mesurar si allò que és la variable determinant en aquest comportament diferencial en l'àrea metropolitana és la variable immigrant, o és, per exemple, la variable edat, on el pes dels joves a l'àrea metropolitana farà que aquesta zona sigui més abstencionista que les zones de l'interior. O bé els no creients. Si la variable no creient resulta que és significativa en l'abstenció, és possible que de no creients n'hi hagi més a l'àrea metropolitana que no pas a Vic o a Girona. A Girona no sé com van de fe, però a Vic segur que deuen anar una mica més sòlids.

I l'altra pregunta és si vàreu preguntar als entrefvistats quina informació política rebien i a través d'on la rebien: quins canals de TV o quins diaris llegien. Perquè si no llegien diaris i l'únic que veien és Tele-5 o Antena3, com vosaltres molt bé heu dit, de les eleccions autonòmiques se'n parla poc. Només es parla d'en Pujol i encara per assenyalar les qüestions estrictament, diríem, nacionals.

Francisco Llera: En la perspectiva probablemente similar y además en el mismo período de abstención del País Vasco respecto a la media española, tanto legislativas como autonómicas. No es un fenómeno solamente autonómico o municipal —foral para nosotros— que se haya incrementado. Hemos pasado de una media de 3 puntos. Al principio, en los primeros años de la transición, era otra cosa distinta, éramos más participativos. A partir de les años ochenta, hemos ido incrementando el diferencial de abstención y a partir de los años noventa, lo hemos incluso duplicado. Estamos en este momento en un diferencial, en elecciones comparativas o comparables con respecto a España, entre 6 y 7 puntos.

Cualquier tipo de elección: las legislativas, particularmente, con respecto a España y con respecto a la media de las Comunidades Autónomas, exceptuada Cataluña, elecciones autonómicas en las que tenemos un comportamiento relativamente similar aunque un poco errático. Primera concentración. Segunda concentración para nosotros. El fenómeno no es sólo autonómico, porque la participación en elecciones locales forales, no se puede olvidar que las elecciones provinciales tienen elecciones directas también. Hay cuatro Parlamentos, no hay uno. Prácticamente, calcan el comportamiento de las elecciones autonómicas. Es decir, que no sería un fenómeno exclusivamente autonómico. Es un fenómeno, digamos, territorial, genéricamente hablando. Y habría menos razones, aparentemente, de tipo ideológico político o de tipo nacionalista: nativos y emigrantes identificados en principio, que explicase definitivamente esa cuestión.

Además, no solamente esto, la serie temporal ya nos indica que hay incluso ciclos: ciclos de participación y de privatización, de ida y vuelta. Por ejemplo, hay un ciclo en la mitad de los ochenta, donde a diferencia del primer ciclo y del tercer ciclo, el de los setenta, primeros ochenta, y los noventa, en donde la participación local y autonómica es superior incluso o se equipara perfectamente a la

general, a la legislativa. Es decir, que no habría segundo orden. Ya no hay primero y segundo orden, había otra razón distinta.

Dicho esto, algunos comentarios. Primero, creo que es tremendamente difícil cuantificar con los elementos cuantitativos que tenemos a disposición; no los que podamos utilizar, porque es muy difícil hacer una encuesta sólo abstencionista, entre otras cuestiones porque una parte importante de los que rechazan las encuestas son abstencionistas; porque población periférica, más que inmigrantes son periféricos. Utilizando el esquema centro periferia, el esquema sociológico es periferia y ni siquiera te responden a las encuestas, con lo cual no los encuentras nunca. Puedes encontrar a lo mejor grupos de discusión, pero existe la dificultad para constituir los grupos de discusión, porque rechazaban incluso formar parte o definirse como tales.

Yo creo que esto es un problema porque, efectivamente, cualquier hipótesis o se cuantifica o es una hipótesis cualitativa. Es decir, intelectualmente puede estar bien armada, pero luego tenemos que contrastar un poco qué cantidad nos aporta cada explicación al conjunto de la cesta del abstencionismo que es heterogéneo. Nosotros lo tenemos utilizando el bloque abstencionista, aplicándole la misma esquela izquierda derecha o la misma esquela de identificación nacionalista que aplicamos al resto de los partidos para ver la distancia de lógica y dónde se ubican. Efectivamente, el abstencionista se ubica en el centro-izquierda y se ubica, digamos, entre el nacionalismo moderado y el autonomismo avanzado. No nos resuelve ningún problema. Es justo donde el mercado electoral es más competitivo. No nos resuelve, nada. Sospechamos que si alguno de los partidos grandes se mueve en esa línea, a lo mejor cambia la correlación de fuerzas, pero claro eso es pura hipótesis.

Retomando un poco preguntas simples, creo que hay un par de preguntas clave desde el punto de vista —digamos— del lector, que participa o no participa. La primera pregunta es ¿Qué es lo que está en juego en cada elección? O sea, en una elección por el nivel electoral que es: legislativa o por la coyuntura. Eso no sólo es el tipo de elección, sino el tipo de ciclo que es lo que está en juego. Y la segunda pregunta es: ¿Qué ganamos o perdemos en esta elección? Qué es lo que da relevancia participativa. Está claro, los identificados en los partidos políticos, esos votan en cualquier caso; salvo por enfermedad, desplazamiento o dificultad de cualquier tipo, esos votan.

En una elección autonómica y una elección local, hay un fenómeno muy importante que es la implantación de los partidos. Los partidos nacionalistas, normalmente, están mucho más implantados territorialmente que cualquier otro partido; porque no son un partido típicamente de masas; es un partido muy territorial y el liderazgo está muy arraigado, hay movilización nacionalista al control social, por eso del fenómeno metropolitano o no. El control social en una población pequeña es altísimo y si además hay una gran implantación del partido nacionalista y hay una élite local, pues hay muchas más probabilidades.

El fenómeno PP solamente es superurbano, porque es un partido de cuadros, no un partido de masas, desde el punto de vista de la implantación territorial. Sin embargo, un partido nacionalista está localizado en todos los sitios. Hay pueblos que solamente son nacionalistas ¿Por qué? Es que no hay nadie. No hay tejido social de cualquier otro partido, no por la sociología sino que no hay líderes. No tienen candidatos ni para presentar concejales. Entonces, en una elección autonómica, que es un poco el tema de la abstención diferencial, efectivamente, los nacionalistas van a votar todos. Es un poco como el HB, no hay más. Siempre están dispuestos a votar. Los nacionalistas en una elección autonómica están perfectamente movilizados, identificados con los partidos que votan a distintos partidos. Nacionalistas, catalanistas, genéricamente, no sé si se definirían en estos términos o el término catalanismo es mucho más amplio, y no definiría la cuestión. Y luego están dispuestos a votar aquí los que están a la defensiva. Es decir, el «anti» porque claro, el «anti» puede votar o protestar no votando, es un poco el factor de la lengua. Es un factor ambiguo. Si hay que estar a la defensiva, entonces voto a quien defiende mis posiciones frente a las que intentan discriminar con la lengua. O puedo no votar a nadie, porque todos están en la defensa de la lengua, no voto por protesta. Creo que son dos fenómenos completamente distintos. La lengua es el mismo factor, el funcionamiento social creo que es distinto.

La siguiente pregunta sería: ¿qué ganamos o perdemos en esta elección? En una elección local la gente valora la situación local muy positivamente, porque es la que más valora, a la que menos votan. La valoran porque no les provoca grandes incomodidades, pero tampoco les presta grandes servicios. Los que les presta se los presta bien. Pero no hay nada a juego. La política sustantiva no está en juego; y la política sustantiva no solamente por razones competenciales, por razones ideológicas o legislativas; no hay mucho en juego en una elección local o en una elección autonómica. O hay mucho menos en juego, salvo coyuntura concreta, que en una elección general legislativa.

¿A quién afecta esto más? ¿A quién es más probable que le afecte de forma diferencial? Al electorado más periférico, sea la variable que sea. Evidentemente, el electorado más periférico es: las mujeres, los más viejos, los más jóvenes, los menos integrados socialmente —lo más probable es que son los immigrantes los menos integrados socialmente, sobretodo, immigrantes más recientes que los más lejanos—. Es un factor de integración social, o los menos identificados con los discursos básicos, que compiten en una elección determinada. Evidentemente, es un fenómeno metropolitano, pero yo diría periférico-metropolitano y periférico en el funcionamiento social. Nosotros sabemos por el estudio que hemos hecho de intermediación de voto, Pallarès lo sabe también. A diferencia, digamos, de los países centroeuropeos y demás nos parecemos mucho a los americanos en la dependencia tremenda en la decisión de voto de los medios de comunicación, particularmente la TV. ¿por qué? Porque no hay estructura de mediación intermedia. Hay poca afiliación a los partidos y además no hay organizaciones de interés intermedio que incidan realmente: las iglesias, incluso los sindicatos, las organi-

zaciones de cualquier otro tipo secundario, que pueda mediar, influir en la elección de voto. Es el ciudadano —sobre todo metropolitano y periférico/metropolitano— frente a la TV. Y ¿a qué TV? Lógicamente, a la que más relevancia tiene para él, que es la nacional. Por eso le deja una elección autonómica, una elección local, relativamente, más desprotegido, menos influenciado en ese caso. El decir de segundo orden es cosa de catalanes, y esto lo utilizo yo también en el País Vasco. Las elecciones autonómicas «son cosas de vascos». Y veréis como lo define Arzallus, lo define muy bien: mi suegra, que es de Bilbao de toda la vida y sus padres también, sigue creyendo que ya no es vasca, porque su bisabuelo era de Valladolid. Ella sigue creyendo que no es vasca. Fijémonos qué funciona: decir, buen, «esto es cosa de vascos», «cosa de catalanes». La cuestión es: ¿es diferencial la conexión mediática? ¿Son diferenciales las preocupaciones? ¿Es diferencial el liderazgo? Vamos a ver, la Generalitat no nos plantea tantos problemas porque nos presta buenos servicios. Puede plantear conflictos la lengua, pero no los servicios. Como tampoco tiene que legislar sobre el IRPF —bueno, ahora la cosa se complica un poco más—. Sobre las grandes cuestiones no plantea un plan de debate ideológico salvo para los muy identificados. Que no son los abstencionistas, precisamente.

Hay que tener cuidado con los argumentos típicos de los identificados para aplicárselos a los abstencionistas, porque justamente, es lo que no funciona. Son los menos identificados de entrada, con cualquier otra cosa. Y el liderazgo es diferencial, claro, efectivamente; es que Jordi Pujol, más que líder de la Generalitat, es un líder nacional. Entonces es el que le da peso a Cataluña en la política nacional. Si no me repugna por alguna otra razón, no ataca mis intereses, pues lo normal es que no hay contraste. No hay nada competitivo en esta cuestión. Cuando se plantea en las propuestas, que yo no voy a entrar en estrategias de movilización para intentar la participación: creo que todas están llamadas al fracaso, abocadas al fracaso, me da la impresión. En principio, no quiero ser pesimista, pero...

Creo que el tema de segmentación en el mercado electoral plantea un problema muy serio con relación al mercado de productos. Y es que el mercado de productos se puede segmentar fácilmente, porque los ciudadanos, los consumidores están dispuestos a consumir, a comprar y es que aquí la predisposición es justamente la contraria, es a no comprar. Es a no votar. Por mucho que segmentes el mercado, lo tienes que segmentar justamente en la población periférica, los ciudadanos y los consumidores periféricos, los menos dispuestos a comprar.

Jordi Porta: Una pregunta. Quan dieu que els actors mobilitzadors de l'abstencionista, han estat clàssicament on haurien d'estar —els partits, l'administració— heu parlat dels mitjans de comunicació i la societat civil i que sobretot aquí no fan res i que en tot cas a Estats Units hi ha experiències interessants: voldria saber quines són. Què fa la societat civil per mobilitzar l'abstencionista?

Joan Font: Pel que fa a algunes de les qüestions metodològiques, suposo que el Jesús ho explicarà després. Només faré referència al que tu deies abans, Salvador. A nosaltres, ens ha semblat interessant d'escoltar com els mateixos abstencionistes racionalitzaven el seu comportament. Les nostres conclusions no són de reproduir el que ha dit la gent; era evident que allò no ho podies prendre com a explicació del perquè aquella gent deixava de votar. L'intent de les conclusions no era reproduir el discurs de la gent, sinó fer la nostra interpretació i escoltar la gent. Estic segur que molta de la gent que va estar allà, si llegeixen les nostres conclusions diran: «això no és el que vam dir nosaltres».

Sobre els immigrants, en general, estic d'acord sobre el que s'ha dit. Crec que no és una qüestió dels immigrants. Efectivament, hi ha el fenomen metropolità: immigrants, més joves, més treballadors i més perifèrics, en general. Hi ha una cosa que no sé si té res a veure amb metropolità o no: gent que té vincles col·lectius menys sòlids amb el seu entorn, que estaria menys present en xarxes socials, allò que fa que la gent vagi a votar. És una mica allò que deies del control social dels pobles; hi ha gent que passa llista, i a d'altres llocs no passa. Per tant, el tema de segon ordre és una de les coses que fa molt temps que està sobre la taula, i el component segon ordre és més important del que pensàvem al principi.

I, per acabar, ja he dit alguna cosa de mobilització, només per fer referència a allò que plantejava Jordi Porta. Què és el que es preguntaven ells, aquestes organitzacions de la societat civil nord-americana: per què veniu aquí a estudiar això, a fer que la gent voti més, si aquí no tenim cap èxit? Hi ha organitzacions més o menys neutrals. Hi ha organitzacions que estan preocupades per la participació i fan coses. I hi ha organitzacions que tenen preferències ideològiques i intenten dissimuladament que guanyi el seu partit. Hi ha organitzacions que treballen soles. N'hi ha que treballen en xarxes coordinades amb altres. El que sí tenen en comú totes, és que treballen per intentar mobilitzar un sector concret. No n'hi ha cap que intenti mobilitzar els abstencionistes en general. Hi ha qui intenta mobilitzar les dones. Hi ha qui intenta mobilitzar els «hispanos». Hi ha qui intenta mobilitzar els negres. N'hi ha que intentem mobilitzar els joves. I fan, bàsicament, tres coses: una és la menys que ens interessa perquè és molt nord-americana, que és fer que la gent es vagi a registrar per votar, això aquí no cal. Abans es creia que era molt important, i ara han descobert que no.

La segona. És una campanya de mobilització més estricta, allò que durant la campanya electoral farien els partits: anar a veure els administratius i recordar que has d'anar a votar; trucar-los el mateix dia de l'elecció, estratègicament, com farien els partits. Els més perifèrics de tots ja no formen part de l'interès d'aquests col·lectius. Fins i tot aquestes organitzacions que són altruistes, ja només lluiten pels qui estan a la frontera... Aleshores fan de tot, des d'oferir servei de guarderia fins a trucar-los el mateix dia de l'elecció. I després, fan tasques d'educació política, sobretot, per fer que la gent s'adoni que la política té alguna cosa a veure amb la seva vida. La gent que diu «jo formo part d'un grup, doncs, el vot del meu grup sí que compta, perquè som molts». Aquests sí que van a votar. Amb

el que treballen una mica és amb això, a fer que la gent s'adoni que forma part del grup.

Rosa Virós: Respecte a un tema que no hem tocat encara, que és el de les propostes que feu i, concretament, l'educació cívica que proposeu. Hi ha una certa manca d'educació cívica entre els ciutadans; si, just sortint de la transició democràtica, era més o menys ben vist que una persona milités políticament i tingués compromisos, ara socialment és mal vist que una persona estigui en política o tingui compromisos polítics.

Tú eres un militante de un partido y ya no tiene ningún valor lo que tú digas, porque ya sabemos que estás sesgado. Por eso lo vinculo con una de vuestras propuestas. Yo creo que eso se nota en las escuelas, en los colegios; en el nivel más elemental. Tenemos en España un sistema rarísimo que no existe en otros países, de gestión del sistema educativo en el cual hay los consejos escolares, donde participan: padres, profesores, alumnos y la dirección del centro en la gestión. Pues bien, la participación del alumnado en la gestión de las escuelas está mal vista, no funciona, etc. Es decir, que ya es un problema de representación política, pero al nivel de instituciones elementales que no funciona. Y creo que habría de empezar por ahí. Los alumnos pueden participar en organizar cosas por su cuenta, en grupos de alumnos que hagan lo que sea, pero a la que tú les dices «vamos a escoger representante» «vais a ser el portavoz de..» está mal visto. Por eso es interesante uno de los puntos que ellos tocaban.

Josep Ma. Vallès: Després d'aquests aspectes més generals, demano a Joan Font que introdueixi les propostes concretes per combatre l'abstenció i entrar directament a discutir-les.

Joan Font: La presentació també la teniu en el text. Només vull assenyalar quin era l'esperit d'aquestes propostes. En començar no sabíem molt bé com ho organitzaríem. No sabíem si podríem trobar una o unes propostes que assumissin íntegrament. La conclusió és que totes les propostes tenien avantatges i inconvenients claríssims. Que en triar entre unes i altres era una qüestió de valors. Hem optat per fer un catàleg de totes les coses que que es podrien fer. Assenyalem quins són els avantatges i quins són els inconvenients de cadascuna. En concret, per cada proposta, proposem, quins problemes i quina eficàcia previsible podria tenir això, en termes d'aconseguir fer que voti la gent. Una primera idea és aconseguir que les autonòmiques siguin més visibles, aquesta sensació que dèiem que hi ha gent que no sap de què va, o no se n'arriba a assabentar. Cal buscar mecanismes que contribueixin a solucionar aquest aspecte particular que hem assenyalat entorn dels temes d'identitat cultural, de llengua, etc.

Al costat d'aquestes coses que es derivaven més del diagnòstic, hem agafat el que podríem dir una altra gran línia d'actuació: d'una banda, d'elecció racional, per exemple mecanismes que permetin reduir els costos de votar o incrementar els beneficis del fet d'anar a votar. Podríem dir els beneficis materials, més individuals; els beneficis no col·lectius. I, d'altra banda, totes aquelles coses que serveixin per millorar el ciutadà: l'educació de la gent, el procés de socialització, etc. En podem dir l'objectiu de fer millor els ciutadans, més informats, que coneguin més la vida política. Aquestes són les grans línies sobre les quals s'han emmarcat les propostes concretes. Ara podem passar al debat.

Joaquim Colominas: Amb tota la prudència necessària, perquè amb prou feines he pogut fer-hi una primera lectura, m'agradaria comentar alguna de les primeres propostes i deixant clara la necessitat de la major participació política com a mostra de salut democràtica del sistema. Jo qüestionaria força les tres primeres propostes, en el sentit que no n'estic convençut. Això del vot obligatori, la primera proposta, planteja moltes preguntes. La primera és si és gaire democràtic obligar la gent a participar electoralment. Podria anar, fins i tot, contra la mateixa essència de la democràcia. La participació és un acte voluntari, i obligar la gent a participar-hi, no. D'altra banda, obligar, d'acord, però, en quines eleccions? A totes? A Catalunya? A les autonòmiques, només? Penso que és perillós. Com a mínim és arriscat, perquè hi ha aquí algunes lectures que no estan escrites, però que es podria interpretar en un sentit que potser no seria l'originari.

Estímuls per anar a votar. Crec que aquesta segona proposta, potser, denota una malfiança cap al ciutadà: li has de donar un premi perquè compleixi amb els seus deures i, si no li dónes el premi, aquesta «pastanaga», la gent no participa. Denota potser una concepció no massa positiva, optimista. És com si es malfiés del mateix ciutadà. Aquests estímuls em provoquen un cert escepticisme. La tercera, la simultaneïtat de les eleccions: des d'un punt de vista nacional català, una sobirania política —penso que això seria una equivocació—, però si una de les causes que dèiem de la poca participació és que es consideren de segon ordre, el fet d'ajuntar-les amb unes altres, encara aniria més en aquest sentit, aprofundiria molt més en aquesta percepció que no són prioritàries; que són secundàries; secundàries respecte a unes suposades prioritàries o primeres. Totes les altres propostes, opino que són positives.

El tema d'innovació a campanyes institucionals i que també es podria fer més i millor per tal de fomentar la participació fomentant l'educació democràtica a les escoles, és un punt essencial. O d'augmentar la cultura cívica dels ciutadans. L'organització des de la mateixa societat civil. També és important, tan important com difícil de concretar, però és bo de rumiar quines formes hi pot haver. Els debats mediàtics o per temes concrets. Tot això em semblen bones propostes; el vot per correu facilita que es pugui exercir molt més el vot. Totes aquestes propostes, evidentment, són positives.

Jordi Sànchez: Jo coincideixo amb una de les observacions fetes per en Quim en aquesta última intervenció sobre la simultaneïtat de les convocatòries. Hi afegiria, a més, un element que no acabem de trobar en el paper que heu elaborat, i és fins a quin punt la simultaneïtat podria arribar o no a modificar el sistema de partits propis de Catalunya. Al marge d'altres consideracions, aquest és un element que també caldria contemplar. Com a mínim posar-lo sobre la taula. Indubtablement, la simultaneïtat incrementaria la participació a les eleccions, el problema és saber «a quin cost». El cost de modificar un sistema de partits o, dit d'una altra manera, que un sistema de partits o una determinada correlació entre partits es veiés arrossegada per una altra que seria la que funciona a les eleccions generals, on hi ha una preponderància dels partits d'àmbit estatal en detriment dels partits d'àmbit no estatal. I on, per cert, també hi ha una implicació diferent dels mitjans de comunicació d'àmbit estatal amb detriment dels que són propis. Per tant, aquesta possibilitat de simultaniejar, la veig amb molt poca simpatia.

En canvi, sí que podria ser interessant, com a mínim aprofundir-ho, són les mesures de discriminació positiva o de creació d'incentius. Aquests plantejaments lligats amb campanyes serioses d'educació cívica, sí que podrien tenir un efecte positiu en el sentit que podrien ser digeribles per la població, i que possiblement podrien tenir uns costos d'implantació immediata, però que segur que al llarg del temps es podrien interioritzar sense gaires problemes. I que, en tot cas, l'element possiblement central seria el de les campanyes adreçades a segments especialitzats. A Catalunya, i en general a l'Estat, aquestes campanyes només són pensables des de l'administració o des dels partits. La societat civil no té prou empenta ni interès per impulsar i administrar unes campanyes d'aquestes dimensions. Per tant, crec que el problema no està a pensar: quines campanyes podria acollir la societat civil, sinó com organitzem la societat civil, primer; per tant, com creem una determinada estructura de la societat civil, per tal que pugui desenvolupar aquestes campanyes. El gran exemple és Estats Units, on hi ha una riquesa associativa que crec que no aguanta cap mena de comparació amb la de Catalunya, en el sentit que és molt més rica que a Catalunya.

L'administració hauria, com a mínim experimentalment, d'estudiar la possibilitat de crear incentius. De la mateixa manera que en les últimes eleccions es van fer algunes proves de vot digital en alguns col·legis electorals, potser es podria plantejar també la recerca d'incentius acompanyats de campanyes d'educació cívica: sobre el vot, sobre l'interès de la política, etc.

Salvador Cardús: Hi ha dues qüestions prèvies en què no coincideixo amb la música de fons d'aquestes propostes. Una és l'actitud, a mi em sembla obertament condescendent, que es té amb l'elector. És a dir: hem de millorar el ciutadà, l'hem d'anar a educar, però deixeu-m'ho dir: «Però, què ens hem pensat?». Qui som nosaltres per anar educar els incultes. És a dir, des de quina posició, on ens situem nosaltres per parlar a la gent d'anar-los a millorar. Jo, personalment, no em

veig amb la capacitat moral, amb el crèdit moral d'anar a millorar cap ciutadà. Em sembla políticament incorrecte adoptar aquest tipus de discurs, una mena d'«educacionitis» dels valors democràtics. I em sembla, a més a més, erroni, perquè si aquesta actitud només fos políticament incorrecta però fos eficaç, a mi em sembla errònia.

Les mateixes dades ens mostren que els qui voten menys són una generació de joves que han estat educats en escoles, que han fet educació per a la democràcia. Probablement, un dels problemes és que segons quin tipus d'escolarització el que fa és banalitzar l'educació democràtica. No hi ha res pitjor per avorrir la història que és haver d'estudiar-la i mirar-la d'aprendre de manera escolaritzada. Francament, els meus fills han anat a escoles públiques, privades, instituts; a tots els cursos han tingut: la democràcia, un no sé què, les institucions, la Constitució. Crec que això més aviat ha banalitzat l'escolarització d'aquests continguts. I a vegades pot explicar un cert esgotament; però, és que, a més a més, veieu que en els números que vosaltres ens donàveu, són la gent jove on les taxes d'abstenció són especialment altes. Si són gent de més de 18 anys, vol dir que estudien probablement a la universitat. Passa que, a més, no crec en absolut en aquestes estratègies d'educació dels valors. Em sembla que és no haver entès o no entendre exactament com funciona això. És exactament, al contrari. L'educació dels valors no es fa fent classe sobre valors, els democràtics o els que siguin, sinó que es fa a base de democratitzar la pràctica de la societat, i si volem que els ciutadans tinguin valors democràtics, el que hem de fer és democratitzar que els qui tenen responsabilitats democratitzin les regles de joc. Per dir-ho així, és estrany que, entre totes les propostes i objectius, no hi hagi els que democratitzen la cultura política d'un país, que són, per exemple: lleis electorals, llistes obertes, més transparència en la gestió dels partits.

Hi ha coses que sí que democratitzen una societat, però, no és amb campanyes com es fa, que l'únic que fan és no fer front al problema de fons: que la gent ha d'anar a votar llistes tancades, per exemple, amb la qual cosa, si això té a veure amb el que dèieu abans de la competitivitat, fem llistes obertes. Ja veureu com s'incrementa la competitivitat i probablement la participació.

Segona cosa. Quan arribeu a les solucions contra l'abstenció, després d'un estudi molt interessant, és com si, per exemple, per resoldre un càncer receptéssiu aspirines. Proposeu teràpies simptomatològiques, crec que en diuen; teràpies que el que fan és dissimular el problema de fons i no resoldre'l. Perquè si el problema que vosaltres mateixos detecteu, és que unes eleccions a la Generalitat de Catalunya —ara no puc evitar parlar amb criteris polítics— es consideren unes eleccions de segona, el problema és que siguin de segona. Perquè de fet ho són. I no és amb campanyes que dissimularem que són de segona. Són de segona. El Parlament de Catalunya és un Parlament, com algú ha dit ofensivament: «el Parlament de la senyoreta Pepis». Tothom sap que les grans decisions no es prenen al Parlament de Catalunya. Que perquè de tant en tant hi hagi una llei important han de passar no sé quants anys. Que qualsevol diputat explica que a Madrid

és on es resolen els problemes de veritat, però que el Parlament de Catalunya té unes funcions de segon ordre. Si jo m'he de manifestar, el diumenge passat em manifestava en contra del quart cinturó, de fet és una decisió que han pres a Madrid. El meu Parlament no pot dir gran cosa sobre aquest cinturó. Si el meu fill s'examina de selectivitat, resulta que el sistema de proves de selectivitat no es decideix aquí sinó a Madrid. Qualsevol cosa que jo faig, resulta que finalment té molt a veure amb el que passa a Madrid i no amb el que passa aquí. Si el problema és que són unes eleccions de segon ordre, la solució és que deixin de ser de segon ordre. Això és una decisió política que siguin de primer ordre, i si són de segon ordre acceptem que s'hi vagi a votar menys.

La propaganda no pot dissimular una jerarquia que és, objectivament, així. És a dir, les nacionals espanyoles són més importants que les autonòmiques. Objectivament és així, encara que no ens agradi. Aquestes serien les dues consideracions de caràcter general que fan que les observacions sobre les mesures concretes, les coses es vegin com les veig jo. Per exemple, vot obligatori, ho proposeu, només, per a les autonòmiques o per a totes? És clar, si només és per les autonòmiques, és el reconeixement del seu caràcter secundari. Com que no hi van a votar, les farem obligatòries, però, en canvi, a nivell espanyol no ho plantejarem, perquè allí ja es va a votar prou. Això seria l'explicitació del caràcter secundari d'unes eleccions com les autonòmiques: aquestes, com que no hi va gaire la gent, les posarem obligatòries.

Els estímuls positius. Jo tinc la impressió no sé, no soc jurista, i és dels mons que més estranys em són i, alhora més atractius, però, voleu dir que això no és inconstitucional? Que si per anar a votar tu tens privilegis, ni que siguin vacances en un parador nacional, això no crea una situació de desigualtat davant la llei. Per exemple, què passa si arriba un immigrant i troba feina aquí i, com que no té quatre eleccions a darrere, no té prou punts a l'hora de triar escola? O no té prou nits d'hotel en el parador? A la pràctica ho trobo generador de desigualtats davant la llei que no m'agrada. Això és una degradació del mateix acte d'anar a votar. Aquest, o és gratuït o no val res. La qüestió de la simultaneïtat és el mateix. Això és, encara, en el sentit que deia en Jordi Sànchez, accentuar la degradació de l'autonomia i del joc polític autonòmic. Si perquè la gent vagi a votar les hem de fer amb les generals o amb les municipals, l'únic que aconseguim és que encara perdin més caràcter autònom. No veig com ho podríem resoldre. No és que sigui un problema simbòlic, és que és un problema objectiu: o són importants o no ho són. La coincidència es fa per aconseguir els determinats resultats. Es fa per interessos electorals. Quan es fan coincidir, no es fa perquè diguin «home, ens és igual que coincideixin o no coincideixin» És perquè hi ha càlculs estratègics que vol que la coincidència afavoreixi una opció o una altra. Pel que fa a les campanyes institucionals, és clar que no sabem el resultat d'aquestes per afavorir el vot. Perquè la seva funció no és afavorir el vot. La seva funció és legitimar la institució. I els resultats estan en la mateixa campanya. No necessiten anar a comprovar si la gent ha anat a votar més o menys. Crec que no podem confondre el

que són, allò que en dèiem en sociologia, les funcions manifestes amb les latents. Que una campanya digui que la funció manifesta és que la gent vagi a votar, és una cosa, però la funció latent no és aquesta. La funció real, autèntica, és la legitimació de la mateixa institució. No crec que ningú ho hagi fet en un altre sentit. I l'última observació, respecte de connectar la política a les preocupacions dels ciutadans. Crec que aquí també hi ha una percepció, relativament ingènua pròpia del discurs analític polític. A la gent, no li interessa la política perquè no li parla de les coses immediates, no. És que la gent s'interessa per la política no quan li parla de tapar forats del carrer, sinó quan li parla dels grans principis, dels grans objectius. Els partits que guanyen les eleccions són els que defensen els grans valors nacionals. El Tony Blair no guanya unes eleccions perquè digui que asfaltarà més bé els carrers o posarà escoles més a prop de casa. Guanya perquè és capaç de fer un discurs nacionalista, d'orgull nacional. Heu llegit el manifest «som una nació que tornarem a ser. Hem d'estar orgullosos de ser tal i tal», i el Bill Clinton igual. Són els grans principis o les grans adhesions les que generen, em sembla, entusiasme. No crec que sigui un problema d'asfaltar, de donar millors o pitjors serveis. I, per tant, el problema més aviat és: de lideratge, de discurs, de ser capaç de crear aquesta mena d'impressió de fluxos de confiança. Molts elements de tipus poc racionals —no m'agrada la paraula perquè penso que la confiança és una cosa absolutament racional—, però no és per aquesta proximitat en els problemes més immediats. En síntesi: la primera part al matí, entusiasme absolutament amb l'estudi; a l'hora de les propostes, discrepància amb el plantejament de base.

Francisco Llera: Yo creo que, básicamente, los incentivos en los que podemos pensar a la hora de intentar incrementar la participación son de dos tipos: unos son los directos, es decir, incrementar la participación porque sí, porque hay que incrementarla porque es bueno en sí y otros son los indirectos. Es decir, aquellos que vendrían como consecuencia de un cambio de actitudes de una mejor relación entre ciudadanos y partidos; de un mayor nivel de identidad política, si se quiere, en todo este tipo de cosas. Respecto al primer tipo, aparte de su carácter problemático desde un punto de vista normativo, no, porque hay gente que, efectivamente, no le gusta. No necesariamente aquellos que se abstienen más van a ser los que sean más movilizados, si se introducen a este tipo de elementos. No sabemos lo que puede pasar, pero una de las consecuencias puede ser inesperada, en este sentido. Respecto a los incentivos indirectos, yo soy quizá más optimista. Creo que, por supuesto sin arrogarme ningún tipo de capacidad moral para imponer lo que sea, pienso que somos capaces de identificar cosas en la sociedad en la que vivimos que no nos gustan y que se podrían intentar mejorar y de las cuales somos corresponsables. Sobre todo las propuestas de conexión entre ciudadanos y políticos, me parece que se les debería de dar un interés mayor del que le han dado los políticos.

Salvador Cardús: A veure si expresso les meves reflexions. Nosaltres estem en democràcies representatives. En democràcies representatives, l'element o nervi central és la relació entre ciutadans i institucions o entre ciutadans i electors. Diria que això em diu una mica per allà on hauríem d'anar. Durant un temps s'ha caigut en el fetitxisme que aquesta relació entre ciutadans i càrrecs d'institucions passava exclusivament per la participació electoral. A la participació electoral del gran moment de la legitimació democràtica, i a partir d'aquí s'ha acabat. Per tant, ara i tot i que sigui una mica provocant, faré una mica d'advocat del diable; potser, posant un excessiu èmfasi en la participació electoral, abonem plantejaments elitistes: «Ciutadà, participi vostè en les eleccions, participi molt, però no es preocupi mai més de res». Llavors, la meva reflexió aniria potser: Val la pena que ens preocupem tant per la participació electoral? I, atès que del que es tracta és que, com és una democràcia representativa i cal que funcioni bé la relació entre ciutadans i càrrecs polítics, ens hem d'ocupar de tots aquells aspectes que hi ha en aquesta relació. En aquesta relació no hi ha només la participació electoral, sinó que hi ha altres tipus de participació. I altres formes, sobretot, de percepció de com els càrrecs polítics i les institucions van fent la seva tasca.

Jo, des de la perspectiva de mirar la relació entre ciutadans, entre electors i càrrecs polítics, veuria el tipus de mesures o el tipus de desenvolupament en el qual crec que es podria fer alguna cosa positiva, però no per millorar la participació electoral com a objectiu, sinó per millorar la relació entre ciutadans i càrrecs polítics... aquells a què fan referència: bé sigui a campanyes de partits, bé sigui a aspectes a nivell educatiu o bé el tema de connectar amb els abstencionistes. Des de la perspectiva del que es tracta de fer, veure o posar més a l'abast del conjunt d'electors, que em sembla que encara hi ha molt a fer en aquest sentit: quins són els grans temes, quins són els aspectes importants, no només del que es juga amb la política, sinó com actuen els càrrecs polítics i com actuen les institucions. Es tracta de crear una millor percepció, també, de l'actuació institucional, perquè d'aquesta manera es donen més elements als ciutadans i es fa funcionar millor aquesta relació entre partits i electors.

Per tant, seria això: campanyes dels partits: èmfasi des del punt de vista de mesures, aquelles que tendeixen a buscar aquesta major transparència, aquesta millora de relació. Deixant a un segon termini que això comportés o no, almenys immediatament, un increment de la participació electoral, que em sembla que no és l'objectiu central.

Llavors, dues coses sobre alguns aspectes que han sortit. Deixant ara aquest plantejament més general que hem dit. El tema de la simultaneïtat és un problema polític. Com tot el tema de l'abstenció, fins i tot, des del punt dels nostres models d'anàlisi de comportament. Em sembla que, si diferenciem participació i orientació del vot estem creant, fins i tot, un cert mecanicisme en la lògica de decisió de vot on l'elector primer decideix que participa i després va a veure qui votarà. Normalment, sí que algunes vegades tens un dubte, però sempre un dubte molt orientat, en tot cas, cap a qui votaràs i per tant, que tot forma part del mateix

procés. Llavors, certament, fer eleccions fora de la convocatòria general d'eleccions en altres llocs, fa més notícia mediàtica. I els diaris, al cap i a la fi també necessiten omplir les seves primeres planes. Per exemple, per allunyar-nos una mica de la situació: Quan hi ha eleccions a Alemanya? Eleccions de l'any. Quan hi ha eleccions a Baviera? Ens assabentem de tot el que passa en aquest Land i ens donen diverses explicacions de quina és la repercussió tant a l'interior del Land com la repercussió a la política alemanya. Quan hi ha eleccions a diversos «Länder», no ens assabentem tant del que passa a cada Land. Perquè, és clar, la notícia queda més condensada i es perd dimensió. Això pot ajudar uns partits i perjudicar uns altres. És un tema absolutament de plantejament polític, i em sembla que no hi ha gaire més història en això.

Respecte a l'educació cívica, entesa en el sentit que abans s'ha descrit, òbviament, no és la línia. Ara, sí que hi ha un aspecte evident d'educació en els valors democràtics en els quals jo crec que estem sotmesos, fins i tot, a pressions contradictòries i en el qual hi ha uns elements que dominen. L'escola és un aspecte important de tot el procés de socialització i els estudis de socialització mai s'han fet molt globals, però quan s'ha treballat sobre l'escola, sempre han apuntat les conclusions d'aquests estudis: són més importants les pràctiques que els discursos, es més important la pràctica de corresponsabilització, etc. Per qüestions d'escola, no per fer simulacions de si allò és un Parlament. En aquest sentit, crec que en aquest país s'ha avançat, òbviament. Ara, tampoc sé massa exactament percepcions ni conec estudis prou profunds en el cas espanyol i en el català, i crec que caldria que hi hagués estudis de socialització sobre aquest aspecte. Em sembla que hi ha algun projecte en marxa. Al costat d'això que ha millorat, hi ha una cosa que és més una intuïció que una evidència que no estigui fet. L'altre gran intermediari és la televisió. Doncs, quan un mira la televisió, els polítics són els corruptes. No hi ha cap mena de telefilm, cap pel·lícula, no hi ha res on hi hagi un rol positiu del polític. Cap ni un. Sobretot, perquè la major part són americans i la política a Amèrica és una altra història respecte a aquí. Vull dir, mai hi ha un polític altruista. Mai hi ha un polític honest. El polític sempre és el corrupte que està darrera d'assassinats, etc. És clar, llavors ja podem anar educant a l'escola valors que, d'altra banda, resulta que ens pinten uns càrrecs institucionals absolutament abjectes. L'efecte que pot tenir finalment això, no ho sé. Sí que és passar més del que és la participació electoral, ja que l'educació en els valors democràtics ha servit per crear un cert fons —diguem— de cultura política, i afavorir així unes solucions més individualistes. La cançó del John Lennon, aquell que, finalment, «només crec en jo». En tot cas, ja són temes més discutibles.

La idea general és la primera que us he plantejat. Em sembla que, en tot cas, cal agafar el tema en el punt de vista de millorar la relació entre ciutadà i les institucions i càrrecs públics.

Josep Ma. Vallès: Començo dient que no tinc proves. Tampoc tinc certeses ni conviccions absolutes. Ni ho vull plantejar amb termes de blanc i negre, perquè em sembla que la qüestió és prou complexa com per afirmar amb excessiva rotunditat. Voldria fer una comparació global i després algunes sobre les propostes singulars.

En primer lloc, que sigui aquest un terreny més polèmic que el primer. Perquè això, per descomptat, és el que s'esperava també de la sessió. No ens ha de sorprendre. En segon lloc, i posicionant-me en un determinat punt de vista, jo sí que crec en la utilitat en l'educació per la democràcia. Si en una democràcia, si els demòcrates no tenen capacitat per argumentar de manera convincent a favor dels avantatges de la democràcia representativa, fins i tot amb les seves insuficiències, ens desarmem moltíssim davant dels adversaris de la democràcia: oberts o encoberts, manifestos o latents, i donem sortida al creixement i a l'articulació de corrents, fins i tot d'organitzacions antidemocràtiques que fins ara, aquí, encara compten amb el handicap de l'antecedent franquista prou recent. Em sembla que educació per la democràcia, fins i tot educació formal per a la democràcia, amb totes les dificultats que això presenta, no ha de ser descartada. I educació per la democràcia representativa del vot, perquè ara ens sembla que és igual que la gent s'abstingui com que participi, però el discurs immediat després d'unes eleccions amb una alta taxa d'abstenció, és que les institucions democràtiques es van deslegitimant. Discurs que després nosaltres els experts corregim, dient que «no vol dir que el suport difús i el suport manifest i la conjuntura, etc.», és un dels discursos que s'utilitzen immediatament desprès d'unes eleccions amb un alt percentatge d'abstenció.

Des d'un punt de vista del paper de la gent-escola, de l'agència de socialització-escola, d'acord que ha perdut importància dintre de la nostra societat respecte del que podia tenir fa cinquanta anys. D'acord també, que és important la pràctica i no únicament el discurs. Però diria: si no hi ha discurs a més de pràctica, aquesta pràctica també pot quedar perduda. Discurs sense pràctica no serveix de res, pràctica sense discurs, sense explicitar, no sé si massa; el que és convenient és pràctica més discurs. I, aleshores, no sé si ho garantirem, però sí que apuntem a la configuració de ciutadans virtuosos, i quan dic virtuosos ho prenc en termes literals. És a dir, ciutadans esforçats. Diem que s'han d'esforçar i que s'han de disciplinar. No ciutadans que són més bons que els altres des del punt de vista de conviccions, sinó dels que fan un esforç d' implicació i de solidaritat en les activitats col·lectives.

A partir d'aquesta posició global, algunes consideracions sobre les propostes. S'hi barreja: la qüestió de principi i la qüestió de viabilitat, que també en el curs de les intervencions que hi ha hagut abans es barrejaven i em sembla que és difícil d'evitar-ho.

Vot obligatori. Des d'un punt de vista del principi, sempre que s'apliqui a totes les eleccions, a mi no em repugna. No crec que sigui antidemocràtic instituir el vot obligatori. Hi ha tota una tradició del vot com a deure cívic que asse-

gura això. Però també és cert que va contracorrent, que més aviat allà on hi havia vot obligatori s'ha abolit. I que seria difícil de fer passar des de la perspectiva de la doctrina, no ho veig antidemocràtic. Des de la perspectiva de la viabilitat i l'oportunitat històrica, no crec que sintonitzi amb els corrents dominants.

Simultaneïtat d'eleccions. Bé, des del punt de vista del principi, aquí també encara és més difícil parlar-ne. El principi, quin és aquí el principi? Doncs, mantenir que el sistema de partits a Catalunya sigui diferent que a la resta de l'Estat, em costa considerar això una qüestió de principi. En tot cas, és una qüestió de posicionament polític més que de principi democràtic. Però tampoc no ho veig viable, perquè no deixa de ser l'administració del tempo electoral és un recurs polític en mans de qui el té. I el qui el té no hi voldrà renunciar. Ara, quan mani un altre partit serà un altre partit el que el voldrà administrar a la seva conveniència. La seva conveniència pot ser, com deia abans: en algun moment, optar per la simultaneïtat i en un altre moment optar per la no-simultaneïtat. Per tant, aquí ho crec poc viable, deixant de banda el principi, no em sembla que prosperi.

Facilitats per votar. Crec que aquí sí que hi ha un terreny més pragmàtic per incidir-hi. No he vist considerat aquí un aspecte sobre qual havia escrit alguna cosa i que mai no ha tingut massa ressò: és ampliar l'horari de votació (veus de fon: Sí que hi surt!) Doncs, ha estat una lectura massa ràpida, em disculpo. Certament, aquí acabem de votar en una hora que, tenint en compte quins són els nostres horaris normals, és molt d'hora. En altres països queda la possibilitat oberta de votar fins molt més tard, havent sopat, i en canvi aquí sembla que no. Això pot plantejar un problema tècnic o al dia següent. Que això podria tenir un increment, doncs, no ho sé, però no s'hauria de tancar. Campanyes institucionals. En Salvador deia que «les campanyes tenen unes funciones manifestes i unes de latents», més aviat declarades i descarades. Però, em sembla que s'alimenten una a l'altra. O sigui, quan la institució es vol legitimar a si mateixa, està també reforçant davant del ciutadà la importància que tingui una certa intervenció en el joc. I no ho considero totalment segregat, sinó que s'alimenta. Des d'aquest punt de vista, no ho veig sobrer, sinó que em sembla que podria ser un cert estímul. Sobre les restants qüestions, em sembla que m'hi puc adherir. Queda aquesta dels estímuls positius. I aquí sí que, com s'ha apuntat abans, no sé fins a quin punt això encaixaria en una concepció d'igualtats en l'esquema de participació, a part de la instrumentalització complexa que això podria tenir. No recordo ara si en el paper feu referència a algun exemple..., però més aviat de tipus d'incentiu negatiu més que d'incentiu positiu. Es podria considerar, però ho veig problemàtic des d'alguns punts de vista.

En conclusió, jo reforçaria en última instància els aspectes educatius, en un sentit ampli, no en el sentit restringit que denunciava com a desviació el mateix Pallarès quan deia que «només pel vot, no», però sí respecte de la participació democràtica en el seu conjunt. Passa per la democràcia electoral i passa per altres sistemes de corresponsabilitat en les decisions. Respecte al pes d'altres instàncies socialitzadores: parlem molt de la televisió i potser deixem de banda la publicitat.

Per mi és un dels agents de socialització més important que tenim. I aquesta agència desmoralitza «a tot drap» . No sé si escolteu "Catalunya informació", perquè donen notícies cada mitja hora; hi ha un anunci, que em penso que és de la BMW, que diu: «un plaer que només pot disfrutar vostè sol», «un plaer que tampoc l'ha de compartir amb ningú», «un plaer que li fomentarà el seu esperit d'insolidaritat», compri's un no sé quin BMW». Si això t'ho donen a les notícies cada mitja hora, realment és un estímul clarament contradictori en estímuls d'educació per compartir o per la solidaritat. Que la publicitat per mi és igual que les pel·lícules o que els continguts dels programes són un dels elements importants d'orientació de valors.

Joaquim Molins: Unes consideracions de tipus general i després uns comentaris a les propostes concretes. Abans s'ha dit que això era un treball d'encàrrec: preocupació pel tema i propostes per millorar. Per tant, el primer problema no m'he plantejat com a ciutadà si a mi em preocupa molt les xifres d'abstenció. En tot cas, mentre no canviem molt les coses, les eleccions autonòmiques catalanes seran eleccions de segon ordre. I, per tant, sempre hi haurà un desfasament. Fora que canviï el marc polític general, és una cosa que millor seria assumir-la que no posar-s'hi neguitós.

L'altre tema general és que parlar d'eleccions i participació és parlar d'una connexió, ciutadania i política. Hi ha un tema que ens desborda: no podem arreglar una cosa perquè hi hagi un tema de tipus general. A Suïssa no crec que preocupi que es voti poc, en percentatge. Crec que hi ha un problema de tipus més general, de connexió. Com que el problema és múltiple, la solució no pot ser puntual. Hem de veure les propostes de la segona part en funció d'un problema de connexió. Em sembla que la Fundació Jaume Bofill i algunes iniciatives que fa van en connexió amb aquest problema global i per tant, una cosa podria arreglar l'altra.

El que més m'ha sorprès és que dintre dels objectius, de mesures concretes, ja per arreglar la participació, no surti el sistema electoral. Jo pensava que, així com tothom parla del sistema electoral quan no toca, no sé si aquí hagués tocat de dir «Anem a fer una simulació, en funció de l'experiència comparada, de la proposta que la mateixa Fundació Jaume Bofill va fer a través d'Agustí Bosch».

Jordi Porta: En primer lloc, vull felicitar els redactors, no només perquè els hem fet nosaltres l'encàrrec, sinó perquè, en general, el món acadèmic ja té dificultats per passar aquest pas tan dificultós que és per anar a fer propostes. Hi ha dificultats entre el diagnòstic, però arriscar-se a fer propostes és una cosa que no pots demanar gairebé mai. En aquest cas s'han arriscat i, per tant, això és una cosa per elogiar. Nosaltres estem interessats a intervenir. I des d'aquest punt de vista, trobo que heu respost bé l'encàrrec. Una altra cosa és que les mesures que pro-

poseu siguin o no acceptades, però veig que hi ha una gran dificultat, en l'abstenció com en general en el sistema polític, ja que hem passat a l'abstenció com a reflex de la comunicació entre política i ciutadans i potser ha passat sempre, però constato que els problemes polítics cada vegada són més complexos i en canvi els missatges que es transmeten a la societat civil cada vegada són més simples. Aquesta contradicció, la veig molt difícil de superar. Com crear mecanismes per educar la gent de manera que entengui que els problemes són complexos i que, en canvi, les solucions no poden ser simples i els missatges que donen el discurs han de ser molt simples. Sobretot, de la manera com avui es transmeten els missatges polítics a través dels mitjans de comunicació. Aquesta és una contradicció molt forta. L'exemple que nosaltres vam fer, concretament, els Consells Ciutadans de Rubí era molt clar. Els ciutadans es van adonar de la dificultat de prendre una decisió tan simple com era decidir la utilització d'un espai urbà. Es van adonar dels interessos contraposats que hi havia.

Jo estaria d'acord que cal fer una educació democràtica. Una altra cosa és quins són els mitjans. I, probablement, el mateix sistema, el mateix funcionament de sistema, serveix per educar o no educar tant. Caldria veure, per exemple, segurament un sistema electoral de determinada manera afavoreix més l'educació democràtica de la gent que un altre sistema electoral: un sistema electoral, i això ho dic com a qüestió de principi. A veure, a mi em sembla que en el fons hi ha una altra qüestió, diguem-ne de fons, que en part ha dit en Joaquim Colominas i en part, potser, l'ha dit en Salvador Cardús. Una nacionalitat com la catalana respira uns nivells de reconeixement i d'autoreconeixement de la població, perquè té una composició complicada des del punt de vista històric. I té una necessitat, diguem-ne, d'autoafirmar-se cada dia. És a dir, un Estat no s'ha d'autoafirmar, perquè ja està afirmat per si mateix. Des de petits quan un veu un mapa, ja veu diferents colors i ja sap distingir, aquests són els altres. Una societat com la catalana té una necessitat d'autoafirmació diària. Quasi diria que hi ha un plebiscit diari per la seva pròpia existència. Des d'aquest punt de vista, s'ha generat tot un sistema de partits en part propi; tot el que no siguin elements de dissolució d'això, crec que tendeix a la dissolució de la mateixa personalitat col·lectiva. Em sembla que la simultaneïtat d'eleccions faria entrar en un joc en què normalment el que pesarà serà el marc, que és el marc de l'Estat amb un sistema de partits propi. Crec que això tendiria a dissoldre gradualment la personalitat col·lectiva del país. Des d'aquest punt de vista, no em semblaria bo i em remetria a aquell principi de filosofia que alguns polítics diuen: «Perquè la democràcia funcioni, primer cal identificar quin és el demos» . I això no en unes eleccions, això es previ: fa que unes eleccions tinguin sentit.

Aleshores, continuo pensant que Catalunya és un «demos» que s'ha de manifestar. I si això es manipula, em sembla que perdem un dels fonaments bàsics de la democràcia, que és la primera identificació, el que s'ha de manifestar. Això és complicat i discutible, però volia dir-ho, perquè, en fi, és una cosa que ho sentia.

Joan Font: En una intervenció quasi semblava que diguéssiu que no calia fer propostes. L'abstenció no és un problema només de dades, de percentatges absoluts de participació. Per mi és més un tema d'igualtat, de creure que la igualtat, el fet de tenir drets polítics vol dir que la gent els exerceix i que té les mateixes oportunitats d'exercir-los. I no és veritat, la llibertat política formal no té res a veure amb la igualtat política real. Els costos que té per a una persona anar votar, són molt diferents que els que té per a una altra. Aquestes propostes van una mica per aquesta línia. Busquem mecanismes per tractar de compensar aquestes coses. Per tractar de fer-ho més fàcil a la gent que més li costa. Per tractar de donar-li més oportunitats o,portant-ho al seu extrem, dir-li: «Pel teu bé, més val que vagis a votar, perquè si no mira què passarà» Et donarem un premi si es vol, pel fet que vagis a votar, perquè això garanteix aquesta igualtat política. D'altra banda, és un catàleg de propostes de totes les coses; després parlarem d'algunes que es podien haver posat i no s'han posat, de totes les que se'ns han acudit amb avantatges i inconvenients. Jo no sé si defensaria totes aquestes coses o no. Per tant, els problemes que tenen o els possibles impactes electorals, està bé que ens ho digueu, si no ho hem citat.

De totes maneres, potser aquí hem tractat allò d'oferir tots els avantatges i els inconvenients. Crec que si es llegeix amb atenció, es nota que tenim preferències i que hi ha unes que ens cauen més bé i d'altres que ens cauen més malament. I n'hi ha unes que em cauen especialment bé i encara les defensaré més. El vot obligatori. Quan vam començar, sabíem que era l'única cosa, des del punt de vista de disseny institucional, que estava molt demostrat que tenia algun efecte. Des del punt de vista d'efectivitat pensaven que ho hauríem de discutir, però no hi teníem cap simpatia. Hem anat desenvolupant certa simpatia cap al tema i el responsable d'alguna manera és el tan reconegut senyor Libhart, que va publicar un article l'any passat sobre aquest tema, defensant el vot obligatori. La veritat és que ens va convèncer força. És un tema que jo opino que està molt bé i que, en nom d'aquest discurs que acabo de fer de la igualtat, defensa allò que no està malament i que forma part del conjunt d'obligacions que tenen els ciutadans: igualtat de pagar impostos, igual que fa uns temps en molts països ho estava fer el servei militar, o moltes altres coses. Que contribueixen al fet que la col·lectivitat visqui millor i a la vegada, quan hem decidit viure en col·lectivitat, hem acceptat que això representa per certs sacrificis per la comunitat. A totes les eleccions? No hi hem volgut entrar molt explícitament, perquè l'encàrrec és parlar d'autonòmiques, perquè hi ha una nota a peu de pàgina que diu molt clarament que creiem que allò lògic és que si es fa es fes a totes. En tot cas, no crec que el vot obligatori, com deia Josep Ma.Vallès abans, es pugui considerar antidemocràtic.

Estímuls per anar a votar. Aquí vam dubtar una mica: si ho posàvem o no ho posàvem. Pensàvem que això era molt polèmic. Sí que diria que l'esperit que hi ha darrere no és de malfiança cap als electors i més aviat és al revés. Per discutir alguna de les propostes i dels comentaris que fèieu després, el meu argument, precisament, és que hem de confiar una mica més en la capacitat dels ciutadans

de saber decidir. Els estímuls pretenien una mica d'una altra manera, això mateix que deia el vot obligatori i això mateix de compensar la desigualtat d'oportunitats i la desigualtat de costos. En tot cas, tant amb els estímuls com amb el vot obligatori, ho presentàvem en una versió moderada. Els estímuls els presentàvem sempre positius i el vot obligatori hem mantingut el títol perquè és el títol conegut internacionalment, però el que proposem no és vot obligatori. Es obligatorietat d'anar al col·legi electoral perquè no violi la consciència de ningú. Perquè tu et sents molt bé declarant-te abstencionista, vas allà i dius em declaro abstencionista. De fet, és el que es feia als Països Baixos , fins que es va suprimir els anys setanta.

Simultaneïtat de les eleccions. En primer lloc, el mateix. No es proposa, tal com podia semblar per alguna intervenció, que les eleccions autonòmiques catalanes hagin de ser simultànies amb altres eleccions; si escurçant la legislatura sis mesos es pot fer coincidir amb una altra elecció. Fins al 1995 això no hauria passat mai. No hauria provocat cap canvi. El 1995 aplicar això hauria volgut dir ferho simultàniament amb les generals, i a les properes, potser també voldria dir alguna cosa d'aquest estil. Crec que aquesta necessitat constant de reafirmar-nos, no sé si la solucionarem organitzant eleccions autonòmiques que no siguin simultànies i anant a votar la meitat de la gent. Jo crec que potser ens reformem molt més organitzant eleccions autonòmiques simultànies amb les europees i anant a votar més gent. A les europees segurament aniria a votar una mica més de gent. Encara que només sigui per l'efecte de més presència mediàtica, que dèiem abans. Andalusia es va fer coincidir amb les europees i va anar a votar una mica més de gent. I a d'altres llocs també passa. Això té impactes en el sistema de partits. Que això pot tenir impactes en el sistema electoral, ja ho he dit. Si això vol dir que aquí, pel fet que les eleccions siguin simultànies, desapareixerà el sistema de partits català i de sobte tothom es posarà a votar el PP... Jo crec que això sí que és malfiar-se dels catalans. Jo no dic que no tingui impactes electorals, com també de fer-les separades pot tenir impactes. Són decisions polítiques que afavorexin uns i poden perjudicar uns altres. El 1999 es faran eleccions municipals simultànies amb les europees. Crec que la gent de Sabadell, pel fet que siguin simultànies, no tindrà cap problema per saber quin alcalde ha d'escollir. Per tant, precisament, perquè això, com s'ha dit, són unes eleccions que volem que siguin prioritàries, que volem que siguin importants, el respecte que tinc per les eleccions autonòmiques, perquè vull que siguin importants, crec que la millor manera que siguin importants és que la major part de la gent vagi a votar.

D'altres coses que s'han dit. La societat civil no està preparada per a les campanyes d'aquestes dimensions. Potser la societat civil és molt difícil d'organitzar, depèn que hi hagi algú que tingui voluntat de fer-ho. En tot cas, no crec que les dimensions hagin de ser molt grans. Vull dir que l'estructura nord-americana és una estructura molt làcidament pluralista. No cal que hi hagi una immensa estructura. Si la colla sardanista de Vic, vol organitzar una campanya perquè la gent vagi a votar més a Vic, perquè creuen que hi ha coses molt importants en joc a les

eleccions autonòmiques, organitzen una campanya i expliquen a la gent «escolta, que en aquestes eleccions autonòmiques ens hi juguem coses... i a votar».

El tema de l'educació que ha sortit bastant. Realment, ja ho ha dit molta gent. La socialització és un procés que no té cap efecte si no hi ha certa congruència entre els diferents àmbits socialitzadors. Es tracta d'aprendre democràcia a les escoles a través d'aprendre amb la pràctica: a debatre, a tolerar la discrepància, etc. Potser, també entendre per què serveixen les eleccions. Jo no conec amb detall què és el que es fa a les escoles sobre això. Crec que si es fan coses no es fan prou bé. Però no ho conec amb detall com per discutir-ho.

Només per acabar. Podíem haver inclòs més coses. Realment, era difícil. Quines coses té sentit incloure-les i quines coses no. Des del punt de vista d'educació a l'escola, no sé si és una institució socialitzadora més important o no és més important. És molt més fàcil proposar millorar l'educació política a les escoles que millorar la democràcia a les famílies. Potser tindria més efectivitat, però això no sé a qui ens hem d'adreçar. Ningú en faria cas. L'altre segurament tampoc. És més fàcil adreçar-te a la Generalitat que adreçar-te a les famílies.

Jesús Contreras: Jo volia afegir unes consideracions una mica marginals i des d'un cert punt una mica a la distància. Bé algunes consideracions prèvies. Possiblement, les propostes haurien estat diferents si en comptes de l'encàrrec —és clarissim que aquest és un encàrrec— en comptes de fer-ho la Fundació que representa la societat civil ho hagués fet el Parlament de Catalunya. Segurament, això hauria obligat a tenir el xip connectat d'una altra manera. I, aleshores, és una qüestió que cal tenir en compte. De la mateixa manera que, possiblement, la discussió d'aquestes propostes fóra molt diferent si, en comptes d'estar entre els especialistes de la politologia, fossin la mateixa gent que d'una o altra manera hem entrevistat amb els ulls de discussió o gent del carrer. Això una miqueta són consideracions marginals que al mateix temps són per posar una mica de distància. Una altra qüestió que es podria dir, és que aquestes propostes poden ser propostes stricto sensu. D'altra banda, podríem dir que el conjunt d'aquestes propostes podrien ser també una proposta per a la reflexió sobre la participació i l'abstencionisme. Diríem una proposta de reflexió sobre aquest fet per a tota la gent que hi estigui interessada: siguin els partits, siguin les institucions, siguin els especialistes, sigui la societat civil. Evidentment, fins i tot, mesures que poden semblar ingènues. Algunes són ingènues en un sentit estricte amb els seus continguts, com podria ser aquest dels estímuls positius. Però, fins i tot el vot obligatori o algunes altres podrien semblar ingènues o ser ingènues per la viabilitat que puguin tenir en aquell moment o en un altre. Però, independentment del grau d'ingenuïtat que puguin tenir, insisteixo que poden ser un estímul a la reflexió sobre què significa la participació o l'abstencionisme.

Dit això, algunes qüestions que se m'acudeixen en funció de les intervencions que hi ha hagut. Trobo que la major part dels arguments en contra d'algu-

nes de les mesures o de les propostes fetes aquí, són absolutament acceptables i rellevants. Però em fa l'efecte que també ho podria ser una argumentació completament contrària. I, a alguns arguments, se'ls pot donar la volta. La qüestió de la simultaneïtat, per exemple. Es pot dir que la simultaneïtat pot reforçar el fet que són eleccions de segon ordre o segons els tipus de discurs —reconec *a priori* que també el que jo dic ara se li pot demanar molt— però una manera de reconèixer que no són eleccions de segon ordre és que les fem el mateix dia que les eleccions principals, posem per cas. Que, a aquestes propostes, se'ls pugui donar la volta d'una manera o altra, dependrà també dels interlocutors o les persones a les quals podrien anar adreçades. És clar que la simultaneïtat no significarà el mateix per a uns o per a uns altres. Insisteixo, si dic això no ho dic en termes de reforçar o no una proposta, sinó que aquestes propostes haurien de ser fonamentalment un element de reflexió, sobre el que significa la participació electoral o l'abstenció.

Algunes altres qüestions. També és molt diferent si aquestes propostes i la raó d'aquest estudi, responent al que podríem dir la lògica d'una participació democràtica, fóra en termes estrictament quantitatius i també en termes qualitatius. O si es planteja en termes del que podríem dir una lògica de reafirmament autonòmic o nacionalista. No necessàriament ha de ser una lògica en contra, però sí que, en segons quins casos, pot ser una lògica paral·lela o separada. Per exemple: la qüestió de la simultaneïtat o del vot obligatori; la simultaneïtat més precisament podria anar en el sentit de reafirmar una lògica de la participació democràtica, però podria ser contradictòria d'acord amb molts arguments que vosaltres mateixos heu assenyalat, d'una lògica nacionalista o de reafirmament de l'autonomia. Aleshores, es vol augmentar la participació social? Involucrar-hi la societat civil? O una concepció, podríem dir, de caràcter més nacionalista o el que sigui. Deixem de banda, la lògica partidista, perquè, òbviament, això és una qüestió de càlcul o el que sigui. Aleshores, és obvi que hi hauria algunes mesures de caràcter més o menys tècnic o electoral, a part de les que ja s'han assenyalat a les llistes obertes. La circumscripció electoral, per exemple. Sistema majoritari o proporcional. Imaginem-nos un cas extrem en funció del tema: si Santa Coloma de Gramenet fos una circumscripció electoral, si la participació a Santa Coloma seria més gran. Evidentment, hi podria haver mesures d'un altre tipus. També hi ha d'altres qüestions implicades en tots aquests temes. Altres qüestions que d'alguna manera estan plantejades i que a partir de la discussió d'aquestes propostes es poden facilitar més o menys. Quines són les responsabilitats institucionals de la participació electoral? I quan dic responsabilitats institucionals: tant diríem de les autoritats que governen directament, com diríem dels responsables dels actors polítics, com podria ser el cas dels partits. Algunes altres qüestions que es podrien assenyalar: per exemple, el fet que si és cert que el vot és individual i que respon a una decisió individual i que això respon a una lògica determinada, també és cert que les explicacions no són individuals, sinó que són polítiques i que els resultats i les conseqüències també ho són. Això, doncs, comporta un altre cop una dialèctica, que de vegades potser més o menys contradictòria.

I, en fi, una de les qüestions pot ser la conversa o la discussió que tenim.

La qüestió de l'educació en termes de cultura política centrada a les escoles. Penso ara en una altra cosa. L'educació que s'imparteix pot no tenir res a veure amb els comportaments o amb la pràctica, això està comprovat en molts altres llocs. Però en el cas de la política és especialment difícil, perquè mentre als nens se'ls pot, teòricament, pretendre ensenyar a menjar millor o pitjor o a conèixer una altra festa —festes populars que això s'ensenya molt.— En canvi, parlar-los d'unes escriptures de 12 o 14 anys, d'una participació política que no exerciran fins als divuit —suposant que ho vulguin fer en aquell moment— és una qüestió que quedi una mica diluïda amb el temps. I això és un cert problema. Una altra proposta podria ser deixar de qüestionar-se l'abstencionisme diferencial. No en fem un problema. Per tant, deixem de donar importància si aquí tenim un 3 % més o menys. Això podria ser molt econòmic en molts aspectes. Pot ser una conclusió que permeti uns estalvis considerables de cara al futur. Aleshores, si la conclusió és que no cal qüestionar-se l'abstencionisme diferencial, per raons que sigui, hi haurà fundacions i partits que s'estalviaran molts diners en el futur. Llavors caldria que es paguessin uns *royalties*.

Jordi Sànchez: Jo crec que amb les intervencions que hi ha hagut després de dinar, hem connectat, encara que amb públic diferent, amb altres sessions que havíem tingut aquí a Can Bordoi. El que posem sobre la taula és el concepte de ciutadà. O dit amb d'altres paraules, si el fet de ser ciutadà és un acte absolutament gratuït o no. La ciutadania també comporta alguns deures o algunes obligacions. I entre aquestes, la participació política. També, és un principi personal i discutible com tot, però jo crec que sí. La ciutadania comporta unes determinades obligacions que fan que ser ciutadà d'un país no pot ser un acte exclusivament gratuït. No només comporta drets. I amb aquesta dinàmica la participació política és, possiblement, un dels deures que deriven precisament del dret a participar. Els drets s'han d'exigir quan no són reconeguts. Quan ja són formalment reconeguts, cal exigir que es compleixin i en tot cas, si hi ha desigualtats i oportunitats diferents per exercir-los —com apuntava Joan Font—, cal instrumentalitzar: una política o actuacions que intenten reduir aquestes dificultats.

Hem perdut un concepte de participació, que jo m'apunto a ser militant per recuperar-la. Crec que és en aquesta línia on jo sí que em sento —i amb això discrepo d'en Salvador— crec que sí que ens podem sentir amb una certa autoritat d'intentar dirigir un missatge. Intentar «educar». Òbviament, no educar des d'una assignatura que té uns valors acadèmics on s'expliquen unes lleis, unes constitucions, un sistema polític; això, efectivament, avorreix la gent, sinó educar amb múltiples instruments que poden contribuir a fer madurar el jove.

Hi ha un altre tema que vull posar sobre la taula. Crec que no s'ha donat el relleu que a mi m'agradaria als estímuls positius. Jo crec molt en els estímuls positius. Primer, perquè possiblement són molt més aplicables que mesures com el

vot obligatori. No ens queden tan llunyans En segon lloc, perquè la la nostra societat és absolutament plena d'estímuls positius. Mentre parlàveu, he intentat fer una llista d'estímuls, per exemple, a la universitat: quan tens una matrícula d'honor, tens matrícula gratuïta i això és un estímul positiu. Ningú t'obliga a tenir matrícula d'honor, però si la tens, ets discriminat positivament. Si domicilies al banc, per exemple, l'impost de béns immobles, tens un dos per cent de descompte i pagues fragmentadament. Això és un estímul positiu. Si no tens accidents de cotxe, l'assegurança obligatòria la tens més econòmica, això és un estímul positiu. Si pagues associacions o fundacions, a la declaració de renda les pots desgravar. Hi ha molts estímuls positius. Ara, si a mi em dieu, són aquests estímuls positius que hi ha en el paper els que s'han d'implantar. Home! Evidentment, no. Crec que a ningú hem de pagar un viatge a Washington a Londres o a Atenes pel fet que vagi a votar. Però, ¿per què un ajuntament no es pot permetre el luxe de dir que com que és un valor participar, la gent que participi a les eleccions locals del municipi tindrà un IAE amb un 3 % o amb un 5 % més baix? Per què no? És un element que podria ser incorporat, positivament. Jo crec que no desentona amb una altra política d'incentius de les institucions. O si, la declaració de renda té la possibilitat de desgravar per fer donacions a associacions, que tampoc no s'especifica gaire, ¿per què no es pot acreditar el fet d'haver anat al col·legi electoral i que això pugui tenir un estímul directe sobre la renda? Per què no? Ens pot semblar estrany, perquè no ho tenim incorporat. Des del mateix moment que ho incorporéssim, això deixaria de ser «estrany».

Per últim, en tant que ha sortit molt que això és un encàrrec i que em sento del tot responsable de l'encàrrec, només us diria que aquesta segona part, ho ha dit abans en Jordi Porta, per a la Fundació té molt d'interès. Perquè precisament això és el que pot provocar debat als sectors polítics. Crec que estaria bé de fer experiments. Crec que és una idea a posar sobre la taula. Igual que s'experimenta amb el vot digital, es pot experimentar amb altres mecanismes. Hi ha una cosa que crec molt important. No anem a buscar solucions específiques a unes eleccions determinades. Les idees que puguin incentivar la participació han de ser de validesa universal: per a les locals, per a les europees o per les autonòmiques. Perquè si no, sí que anem segmentant unes eleccions que pot ser complicat de justificar-ho.

Clara Riba: Un punt concret que se m'ha acudit quan en Joan Font ha dit «És més fàcil dir a la Generalitat fes educació a les escoles». A veure, crec que oblidem un altre actor important, que és l'administració municipal, els ajuntaments. Nosaltres treballem des de fa temps en temes d'educació i hem entrevistat alcaldes; concretament, ara treballem amb l'ajuntament de Barcelona en temes educatius. Hi ha un interès enorme dels ajuntaments i dels polítics, parlo dels regidors o alcaldes, d'incidir en l'educació cívica del propi ciutadà. I, com que no tenen responsabilitats directes sobre la gestió del sistema educatiu, és un camp propici

per incidir-hi. Poc o molt, tots els ajuntaments destinen una certa quantitat de recursos a fer programes, projectes, tenir relacions amb les escoles, i intenten aquest tema de fer projectes educatius de ciutat. Intentar que tot el conjunt de ciutadans d'un determinat municipi se senti copartícip amb una determinada manera de fer educació en aquell lloc. Aquest tema de l'educació per la ciutadania, educació cívica o educació democràtica, es podria treballar bé, trobaríem el terreny abonat i bona predisposició en els ajuntaments.

Francesc Pallarès: Coses una mica diverses. Respecte al vot obligatori. Em sembla que la reflexió que hem fet sobre això, hi veig arguments en pro i en contra. Es parla de deure cívic; també hi ha deures, com pot ser el deure fiscal, que el ciutadà ha de contribuir-hi. És difícil d'ubicar-ho en el mateix concepte; el deure fiscal, al cap i a la fi, si un deixa d'ingressar són menys diners que té l'Estat i això repercuteix en els altres. En canvi, si un deixa d'anar a votar, vol dir que pensa que amb el que voteu vosaltres, ja li està bé. L'abstenció és una delegació en els altres i no contribueix a crear un capital, per dir-ho d'una manera, mitjançant el qual després no pots fer segons quines coses. És més difícil quan no hi ha una percepció cultural bàsicament de principis, però que pot ser més difícil d'acabar justificant quan no hi ha una percepció cultural favorable. Penso que aquest és l'element fonamental.

Una altra qüestió. Aquest mateix vot obligatori es planteja des del punt de vista dels elements de la igualació. És cert, que tradicionalment les capes més desafavorides són les que han utilitzat menys el recurs de participació, per menys educació, etc. Però, és clar, quin ha estat el gran element per compensar aquesta situació de desigualtat? Els partits de masses? Això és un instrument no tan institucional, com un instrument de mobilització a la política, per dir-ho d'alguna manera, no fa efecte a aquesta dinàmica que dèiem que sortia des de la connexió dels partits amb els ciutadans. Per tant, va per aquesta via més que per la via de crear obligacions de les especialitats institucionals. Ens trobem amb problemes d'aquest tipus. Cal buscar, i em sembla que és per aquí on s'ha de continuar treballant.

Encara un altre element. Em fa la sensació que —almenys no ha quedat prou explícit, tot i que sé que és al cap de la majoria— estan raonant amb una lògica global. És a dir: hi ha els abstencionistes i hi ha els participatius, i no és així. La major part dels abstencionistes són intermitents; tothom passa una vegada o altra —per dir-ho d'alguna manera— per la participació i aquest allunyament de la política no és tan intens. Té moltes gradacions i també situa la discussió d'un terreny més difícil i al mateix temps menys dramàtic. Perquè no hi ha aquesta societat separada totalment. És és un tema difícil d'investigar, perquè a través d'enquestes, és molt difícil de reconstruir històries de votació, si no es port un control de taules electoral molt concret, a través del context de llistes del cens. Per acabar, vull agrair tant a la Fundació Jaume Bofill, al Joan Font i a Jesús

Contreras i als qui han col·laborat amb ells, el treball que s'ha presentat aquí, ja que ha donat motius per reflexionar. Esperem que aquestes reflexions puguin ser d'utilitat als qui heu fet el treball i a les finalitats que la Fundació s'havia proposat.

Salvador Cardús: Suposo que s'ha entès bé que la meva intervenció no era una crítica als autors, sinó una crítica a les propostes. No n'hi ha cap dubte. A vegades, les meves formes són una mica abruptes i llavors em sap greu, perquè penso que no s'hagi malentès. La prova que em sembla que és així, és que tant la intervenció del Pallarès com després la del Josep Ma. Vallès fins i tot, la del meu degà, les comparteixo al cent per cent. Els matisos que ens han introduït, els assumeixo absolutament. Estic totalment d'acord amb el que deia el Josep Ma. Vallès en relació amb l'educació. Jo volia dir això, però ja ho han dit d'una altra manera. I la coincidència amb el degà hi vull insistir, ni que sigui envers el meu futur professional. No sé si tornarà a passar gaires vegades, però ha estat el cent per cent, especialment quan tu has assenyalat els dos elements positius que són exactament els únics dels que jo no he parlat i que, efectivament, eren els dos als quals m'adhereixo absolutament, que són: mecanismes de facilitació del vot, que a més expliqueu coses molt interessants i que realment ens hi podríem incorporar ni que tinguessin un efecte petit o bé, per exemple, la qüestió d'incrementar els debats a diferents nivells; afavorir un debat polític general i participatiu en diferents àmbits. Això seria interessant.

Voldria afegir un matís sobre el tema de l'educació. Vosaltres en algun moment parleu del cinisme polític. No estic segur si voleu dir: cinisme o escepticisme polític, pel que dieu després. Sembla que més aviat parleu d'escepticisme polític. I això volia afegir. Precisament, el problema de l'educació és, en un sentit a vegades genuí, una millora de l'educació política que podria voler dir més escepticisme. És a dir, jo com més informació tinc, més escèptic em torno. Una visió esquemàtica de la realitat et fa molt més entusiasta danar a votar. I a això es lliga amb el que deia el Francesc, que volia comentar-ho. La dialèctica no és només educar els qui s'abstenen, perquè molts dels vots dels que sí que voten, probablement també necessitarien ser educats. Sobretot, si voten el que nosaltres volem. Hi ha gent que va a votar, però que no sàpigues que és el que va a votar o per què va a votar o què es pensa que vota. En aquest sentit, seria molt complicat. Per tant, també s'hauria d'educar, en tot cas, els qui participen.

El Jordi Porta ha assenyalat el problema clau, però que no sé si té solució. Problemes complexos i missatges simples. Però tampoc no sé si això és nou. Perquè sempre, quan els pares volen educar els fills. Educar sempre ha estat un fet complexíssim. Els pares han fet un missatge simple: no mengis amb els dits, no diguis paraulotes. I al darrere de «no diguis paraulotes», dius, home és un missatge simplíssim, però al darrera d'això hi ha una determinada concepció del món. Finalment, sempre hem hagut d'anar a buscar solucions molt pràctiques i en política, probablement passa el mateix. Al darrere, a vegades, d'un missatge simple

s'amaga una certa complexitat, que amb la intel·ligència de tots plegats a mi em sembla que, més o menys, es pot resoldre. Deixeu-me acabar amb una broma. Estic absolutament d'acord amb en Jesús, en la qüestió de la simultaneïtat. Jo també estic a favor de la simultaneïtat a les eleccions. Sempre que siguin les generals les que siguin simultànies amb les catalanes, però no al revés. Llavors, sí. Si nosaltres convoquem eleccions autonòmiques que l'Aznar s'aguanti.

Aldo D'Ambrosio: Més que entrar en qüestions concretes de si considero que el vot obligatori pot ser millor o pitjor, o algunes coses que sembla d'alguna manera que m'hauria hagut de sentir més al·ludit, com seria, per exemple, el fet de les campanyes institucionals: Quan el Joan va venir a demanar-me informació sobre les campanyes que havíem fet, ell ja ho sabia que la llei electoral és una cosa que des de fa anys m'ha deixat frustrat: No t'acaba de donar mai les solucions que tu desitjaries i és una mancança que realment tenim i que segur seria també una aportació que es podria fer envers l'abstenció o altres qüestions relacionades amb el tema; és que hi ha qüestions que realment no s'han tingut en compte. I això fa que les campanyes institucionals estan regulades, sobretot en el cas concret de Catalunya, que no tenim una normativa electoral pròpia, i seguim el sistema electoral. En un moment determinat, les campanyes tenien una doble finalitat, que eren d'informar i d'incentivar el vot; i es va suprimir el fet de la incentivació del vot i ens limitem a fer una proposta, que és contractar una empresa que ens dóna una idea del que pot ser una campanya informativa, però purament estètica i a la base ens limitem a informar de les quatre coses del dia que són les eleccions. De com has d'identificar-te per votar. I que pots votar per correu. I no es pot fer res més, és el que marca la llei electoral. Per tant, jo crec que seria una cosa que també, d'alguna manera, s'hauria d'analitzar.

Per mi la conclusió, més que entrar en qüestions molt concretes, car aquí pràcticament he recollit opinions a favor i en contra de tot el que s'havia plantejat, era que si, cada cop que s'hagués de fer un tema d'aquest que després pot tenir una incidència com és en aquest cas concret, es procurés la participació de tots els agents que prenen part en una actuació d'aquest caire. Per exemple, t'adones que, quan s'ha fet una llei orgànica tan important com la que regula el sistema electoral del país en el seu conjunt, després condiciona totes les disposicions de carácter autonòmic que s'han fet, i en definitiva ha donat un marge de maniobra molt petit, com sabeu. Doncs, que d'alguna manera es tingués en compte això, perquè moltes vegades, després s'han fet ordenaments jurídics que són quasi inoperants perquè o són molt teòrics o no s'han tingut en compte una sèrie d'elements que fan que quasin sigui inviables. D'aquí, per exemple, que en la llei electoral, si no recordo malament, estem ara en l'avantprojecte de la sisena o setena modificació. Una disposició que des del 1985, fa dotze anys, i que se suposa que és una norma que hauria de tenir una certa estabilitat en el temps i, en canvi, s'han hagut de modificar. Concretament, el vot per correu que és un altre tema

concret que s'ha dit. Doncs, a l'inrevés, en la pràctica s'ha demostrat que s'ha hagut d'anar a un criteri, totalment, restrictiu, perquè si no les conseqüències que es podrien derivar de la utilització del vot per correu eren negatives.

Això no vol dir que, fent una anàlisi amb més profunditat però que hi haguessin d'estar implicats fins i tot la gent que treballa a Estadística i la gent que treballa a Correus i la gent que treballa en una sèrie d'institucions que sovint no se'ls ha tingut en compte i que de fet s'han pres decisions que després no eren massa viables. Crec que aquest tipus de reunions són molt positives i amb això sí que m'afegeixo a la felicitació a la Fundació Jaume Bofill i als qui han fet el treball.

J. Ma. Vallès: Com sabeu, aquestes sessions, al començament ho havia d'haver dit i no sé si ho he dit, és costum que no hi hagi conclusions subscrites pels participants. Del que es tracta és de tenir aquest intercanvi de punts de vista entre diferents actors que participen o que analitzen una determinada problemàtica o un determinat fenomen.

No hi ha conclusions i això m'evita la dificultat que representa fer un resum de la sessió. Cosa que queda en mans dels autors del treball. Però sí que m'atreveixo a fer dos comentaris.

El primer, que les propostes que surten en el treball i que nosaltres hem comentat aquí en diferents sentits i diferents orientacion, mereixen publicació, en el sentit de traslladar-les a l'arena pública com a matèria de controvèrsia, per estimular el debat cívic i polític entorn d'aquesta qüestió, que no és estrictament la de l'abstencionisme, sinó de la ciutadania. Crec que seria bo que per mecanismes diferents, el que és aspecte positiu d'aquest treball fos més conegut que no pas únicament circulat entre els qui hem participat en aquesta reunió.

La segona consideració més de fons. I dient-ho també en les altres sessions que hem tingut a aquí, seria de reforçar-se en la convicció que ser ciutadà en una democràcia no pot sortir de franc. Que els avantatges que tenim de ser ciutadans en una democràcia no ens poden sortir sense cap mena d'esforç i de disciplina permanent. I que encara que, de vegades, ens repugnin alguns elements més costosos d'aquest exercici de democràcia són la contrapartida obligada dels beneficis de que gaudim quan vivim en un sistema com aquest. I especialment, aquells qui hem pogut tenir la doble experiència, no solament n'hauríem de ser molt conscients sinó que hauríem de traslladar-ho als qui només han tingut una única experiència i possiblement només veuen una cara i no veuen l'altra.

Acabo agraint als autors el treball que han fet, a la Fundació i també a tots els participants per haver estat aquí amb la contribució que han fet en enriquir els comentaris que hem tingut.

Segona part

EL SISTEMA ELECTORAL. UNA PROPOSTA PER AL PARLAMENT DE CATALUNYA

AGUSTÍ BOSCH

PRESENTACIÓ

Quan la Fundació Jaume Bofill em va encarregar el disseny d'un sistema electoral per a Catalunya, vaig intentar evitar dues actituds contraposades. Una seria la de l'idealista babau, és a dir aquell que treballa per a causes clarament impossibles; i una altra seria la del mercenari intel·lectual, aquell que treballa per a qualsevol causa que pagui bé. Certament vaig tenir la sort que la Fundació Jaume Bofill mai no va demanar ni una cosa ni l'altra. És per això que el text que el lector té a les mans no proposa el millor dels sistemes electorals imaginables, per la senzilla raó que mai no seria dut a la pràctica. Contràriament, hom en proposa un que compagina el possibilisme amb l'intent de posar remei a alguns problemes del nostre panorama polític.

Tot i això, cal fer una advertència al lector entusiasmat que ja somnia amb un nou sistema electoral que subsanarà els mals del nostre panorama polític. No hi ha cap sistema electoral (ni idealista ni possibilista) que sigui capaç de solucionar els problemes d'una societat amb la seva simple presència. Cap sistema electoral evita la corrupció d'una societat corrupta, ni cap sistema electoral evita la violència d'una societat violenta.

Un cop acabat aquest informe m'he adonat que la regulació d'altres aspectes del procés electoral seria tan o més important que la regulació del sistema electoral, per exemple qüestions com el finançament de les campanyes electorals, el paper que hi juguen els mitjans de comunicació, l'estructura dels partits polítics, la publicació d'enquestes, etc. No subestimo cap d'aquestes qüestions, sinó que també en voldria encoratjar la regulació adequada. Però cal aclarir que dissortadament són qüestions alienes a l'encàrrec rebut.

També queden fora del text consideracions sobre la inel·ludible reforma del Reglament del Parlament que la introducció d'aquest tipus de sistema electoral propiciaria. Tan sols cal subratllar aquí que la proposta d'instaurar unes circumscripcions uninominals podria propiciar eventualment l'aparició d'algun diputat independent en algunes legislatures aïllades. Certament, el més probable seria que això passés tan sols de manera esporàdica (i el cas alemany n'és un bon exemple), o que no arribés a passar mai. Malgrat tot —i per a preveure aquest cas hipotètic— seria assenyat d'acompanyar la instauració del nou sistema electoral amb la corresponent adequació del Reglament del Parlament.

També cal subratllar dos aspectes que poden resultar controvertits. En primer lloc, el lector ja veurà que el text no proposa la variació del nombre d'escons, sinó

que proposa mantenir-lo en cent trenta-cinc. Sóc conscient que existeixen poderosos arguments per a defensar la seva reducció, però també sóc conscient que introduir un nou flanc de debat podria debilitar les possibilitats d'èxit d'aquesta proposta, per la qual cosa és millor no suggerir aquest debat.

En segon lloc, el lector també veurà que hom suggereix la conveniència d'implantar el nou sistema electoral per etapes. Una instauració gradual podria servir per a augmentar la factibilitat de la proposta éssent un element de suavització de l'eventual polèmica que es produís entre els partits.

Finalment, vull mostrar el meu agraïment als dirigents de tots els partits polítics catalans que han col·laborat en aquest projecte deixant clares les seves preferències i avaluant versions anteriors del text. Sense la seva col·laboració sincera i anònima hauria estat impossible ajustar aquesta proposta fins a fer-la assumible pels partits.

Tant l'autor d'aquest text com la Fundació Jaume Bofill volem fer constar que en cap moment no ha estat en el nostre ànim suplantar les funcions de proposar i de projectar lleis, que són pròpies dels grups parlamentaris i del govern de la Generalitat. En aquest esforç tan sols hi ha hagut la modesta voluntat de donar un cop de mà als responsables polítics des de la societat civil. I en aquesta voluntat ens tenen al seu costat.

AGUSTÍ BOSCH

INTRODUCCIÓ

Aquest informe descriu el funcionament d'un possible sistema electoral per al Parlament de Catalunya. Els criteris que inspiren aquest sistema són tres.

En primer lloc, el nou sistema pretén afavorir una major capacitat de comunicació directa entre el ciutadà i el diputat.

Aquesta és una necessitat que ha estat reiteradament expressada per amplis sectors del país. L'actual crisi de la política —la percepció per part del ciutadà que aquesta és una activitat allunyada dels seus interessos i aliena als seus problemes quotidians— només pot ser solucionada si existeix una major comunicació entre els ciutadans i els seus representants.

En segon lloc, busca deliberadament que la representació parlamentària estigui tan disseminada com sigui possible per totes les comarques del país.

La intenció última és facilitar la *nacionalització* de la política; és a dir, que la política arribi a tots els racons del país. En els pobles i ciutats de fora de Barcelona, això implicaria el reforçament d'una vida política que aniria més enllà d'una controvèrsia estrictament local.

En tercer lloc, aspira a mantenir un elevat nivell de proporcionalitat.

La proposta que hom presenta possibilita assolir els objectius anteriors sense distorsionar la proporcionalitat de l'actual sistema electoral.

Cal subratllar que els dos darrérs objectius no són només una preferència explícita d'aquest informe, sinó que vénen expressament manats per l'article 31.1 de l'Estatut quan afirma que «*el sistema electoral serà de representació proporcional i assegurarà, a més, l'adequada representació de totes les zones del territori de Catalunya*».

Finalment, cal avisar que hom ha procurat assolir els objectius esmentats aplicant els mínims canvis possibles, de manera que no calgui fer massa trencadissa per implementar-lo. Això hauria de facilitar que fos fàcilment assumible per totes les parts implicades.

D'acord amb els objectius exposats, el model que hom proposa és una variant de *representació proporcional personalitzada*, també conegut com a *sistema alemany*, ja que quelcom de similar està en vigor en la República Federal Alemanya.

Aquest model es pot resumir de manera extremadament simplificada dient que el votant té dos vots: un per a un candidat individual que es presenta per una circumscripció uninominal, més un altre vot per a una llista de partit. Dels resul-

tats d'aquest segon vot, s'extreu quants escons tindrà cada partit en la composició final del Parlament, mentre que el primer vot designa els diputats de les circumscripcions uninominals.

En les planes que segueixen s'intenta explicar més a fons com seria una adaptació catalana d'aquest sistema.

La secció 1 mostra les fórmules electorals aplicables al model. Així mateix, mostra quines conseqüències hauria tingut aquest sistema en les eleccions celebrades fins ara. És a dir, mostra quants escons hauria obtingut cada partit amb els resultats de les eleccions de 1980, 1984, 1988, 1992 i 1995.

Quant a les circumscripcions, el model de representació proporcional personalitzada es basa en una combinació de dos nivells sobreposats de circumscripcions electorals: unes circumscripcions uninominals i una circumscripció única nacional. Per això, la secció dos proposa una possible delimitació de les circumscripcions electorals, així com un recompte dels avantatges i inconvenients que presenten aquestes circumscripcions.

La secció tres descriu la forma de vot en la qual es basaria aquest nou model electoral. De fet, ja s'ha dit que es tracta d'una combinació de dues formes de vot: un vot personalitzat per a les circumscripcions uninominals, i un vot de llista tancada per a la circumscripció única nacional.

La secció quatre proposa un mecanisme de correcció territorial de la representació parlamentària. Aquest mecanisme —o un d'alternatiu— és indefugible donat el desequilibri territorial del país.

Finalment, la secció cinc proposa una implementació periodificada i suau del nou sistema electoral, de manera que es minimitzin les conseqüències no desitjades i, sobretot, doni prou temps als partits i als ciutadans per a adaptar-se als petits canvis que es vagin incorporant.

SECCIÓ 1. LA FÓRMULA ELECTORAL

El sistema que hom proposa és, de fet, una combinació de dues fórmules successives, una per al primer nivell de circumscripció, i una altra per al segon nivell.

En el primer nivell de circumscripció, proposem una sèrie de circumscripcions uninominals (vegeu-ne la delimitació en la secció dos), per la qual cosa la fórmula només pot ser la majoritària.

En el segon nivell, hi ha una circumscripció única nacional que complementa les anteriors. Aquesta circumscripció es regirà per una fórmula proporcional que es mostrarà més endavant. La combinació amb el primer nivell es fa seguint el que s'anomena *assignació polietàpica amb escons compensatoris*, la qual funciona de la manera següent:

a) Els vots emesos per al segon nivell de circumscripció (és a dir, per a la circumscripció única nacional) determinen quants escons s'assignen a cada partit, a través d'una fórmula proporcional que mostrarem més endavant. D'aquesta manera, cada partit obté un nombre total d'escons proporcional al percentatge de vots obtinguts a tot Catalunya.

b) Paral·lelament es comptabilitzen quants escons ha obtingut cada partit en el primer nivell de circumscripcions (és a dir, en les circumscripcions uninominals). Aquests escons s'anomenen *escons directes.*

c) Del nombre total d'escons obtinguts per cada partit a l'apartat a, es resten els escons directes (obtinguts a l'apartat *b*). La diferència són els *escons compensatoris.* Cada partit designa —a partir d'una llista de candidats del partit— un nombre de diputats igual al nombre d'escons compensatoris que ha obtingut.

d) El nombre d'escons que obté finalment cada partit són tots els escons directes que hagi obtingut més tots els escons compensatoris que hagi aconseguit. En condicions normals, aquesta suma serà igual al nombre d'escons assignats en l'apartat *a.*

La taula 1 mostra un exemple de com hauria funcionat aquest mecanisme si s'hagués aplicat als resultats de les eleccions de 1992.

Taula 1

Simulació d'assignació polietàpica, 1992

	a) En cas que s'hagués aplicat la fórmula que exposarem a partir de la plana següent, els escons totals de la circumscripció única nacional per a cada partit haurien estat:	b) En cas que s'haguessin establert les circumscripcions uninominals que mostrarem en la secció següent, els escons directes aconseguits per cada partit haurien estat:	c) Per tant, els escons compensatoris per a cada partit haurien estat:
CiU	69	47	22
PSC	40	6	34
ERC	11	—	11
IC	8	—	8
PP	7	—	7

D'aquesta exposició podem concloure que el segon nivell de circumscripció és l'únic important per a determinar la correlació de forces entre els diferents partits en la composició final del Parlament. Per a predir el nombre d'escons per a cada partit, no interessa conèixer el vot en les circumscripcions uninominals, sinó el vot a les llistes de la circumscripció única nacional.

De fet, les circumscripcions uninominals compleixen fonamentalment la funció d'apropar els diputats al ciutadà, però no influeixen en la distribució d'escons entre els partits.

Passem doncs, a exposar la fórmula a utilitzar en el segon nivell de circumscripció (és a dir, en la circumscripció única nacional).

En principi, hom podria pensar en dues fórmules possibles, la fórmula de les *restes més elevades* i la fórmula de les *mitjanes més elevades.*

Per una part, la fórmula de les mitjanes més elevades mostra l'important avantatge de ser la fórmula tradicional utilitzada a l'Estat espanyol, tant en les eleccions municipals, com en les autonòmiques, com al Congrés dels Diputats. Això hi aporta una major capacitat de comprensió tant per als tècnics com per als ciutadans.

Per altra part, cal subratllar que en una circumscripció tan gran com són 135 escons, la fórmula de les restes més elevades ja no dóna resultats substancialment diferents de la fórmula de les mitjanes més elevades amb divisors d'Hondt (vegeu-ne la simulació de resultats en l'apèndix 1).

Havent constatat que els resultats propiciats per les dues fórmules són pràcticament idèntics, però que la fórmula de les mitjanes més elevades incorpora l'important avantatge de la familiaritat, sembla assenyat decantar-se per aquesta última.

La fórmula de mitjanes més elevades, ja escollida, pot aplicar-se bé amb divisors *d'Hondt* o bé amb divisors *Imperiali.* Els divisors Imperiali són similars als divisors d'Hondt (utilitzats actualment), però amb la novetat que la sèrie de divisors a utilitzar en els càlculs del nombre de diputats assignats a cada partit no és 1, 2, 3, 4, etc, sinó que és 2, 3, 4, 5, etc.

Matemàticament, això implica que es deixa d'assignar el primer diputat de cada partit, mentre que tots els que no s'han distribuït al principi, s'assignen al final als partits que presenten una mitjana més elevada. És habitual que els partits més grans siguin precisament els que presenten una mitjana més elevada, per la qual cosa, a la pràctica, aquests divisors són lleugerament més favorables als partits grans que no pas els d'Hondt (constateu-ne els resultats en l'apèndix 1). De la mateixa manera, aquests divisors Imperiali també són una mica menys propensos a fragmentar el Parlament, i per tant són més propensos a facilitar l'existència de majories suficients per a formar i donar suport estable a un govern.

Així doncs, donat que els divisors Imperiali mantenen un alt grau de proporcionalitat, tot facilitant la governabilitat, hom proposa la utilització d'una fórmula de mitjanes més elevades amb divisors Imperiali. El gràfic 1 mostra la composició que hauria exhibit el Parlament de Catalunya en cas d'haver estat aplicat el sistema que hom proposa, juntament amb la composició que realment ha exhibit en les successives legislatures.

Tal com mostren els resultats del gràfic 1, aquesta fórmula hauria propiciat uns resultats globals força similars —en nombre d'escons— als que realment ha exhibit el Parlament de Catalunya.

Que la correlació de forces entre els diferents partits no quedi massa afectada per l'eventual introducció del nou sistema electoral ha de servir d'element de suavització del canvi. De la mateixa manera, això augmenta la probabilitat d'establir-lo per consens dels partits, ja que disminueix la possibilitat de controvèrsia.

Aquests resultats també deixen clar que no és previsible que el nou sistema electoral dificultés l'existència d'una majoria absoluta capaç de governar amb el suport parlamentari suficient. De fet, les successives majories absolutes assolides per Convergència i Unió s'haurien mantingut intactes.

Una qüestió addicional de gran importància política és la fixació del llindar o barrera mínima de vots que donen dret a participar en la distribució d'escons a qualsevol candidatura.

El llindar actual és d'un tres per cent dels vots a nivell provincial. Això no obstant, el fet d'augmentar la magnitud de circumscripció fins a una circumscripció única nacional desperta la possibilitat de generar —a llarg termini— parlaments lleugerament més fragmentats. És per això que hom proposa l'augment d'aquest llindar fins a un quatre per cent del vot nacional.

Gràfic 1

Composició del Parlament segons el sistema actual i segons la nova proposta

1980 ***Sistema actual*** ***Nova proposta (1a. etapa)*** ***Nova proposta (2a. etapa)***

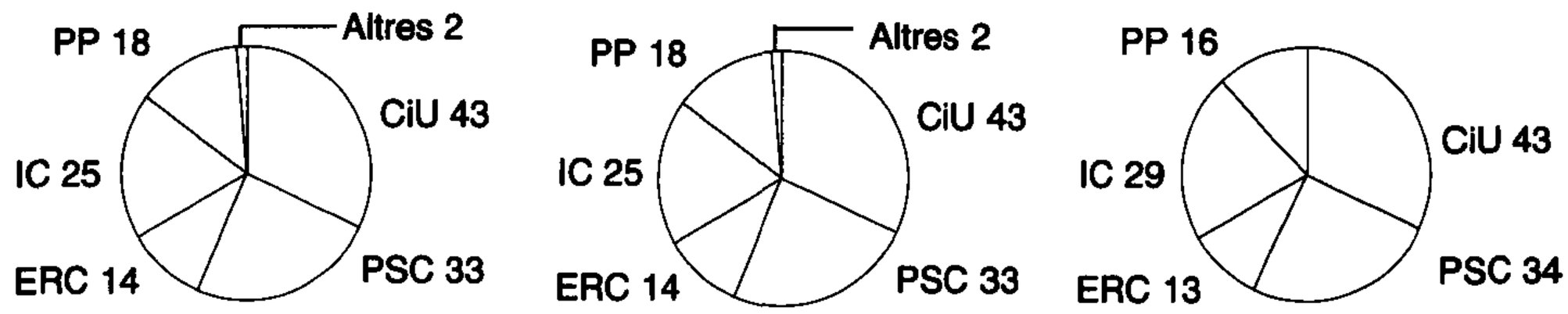

1984 ***Sistema actual*** ***Nova proposta (1a. etapa)*** ***Nova proposta (2a. etapa)***

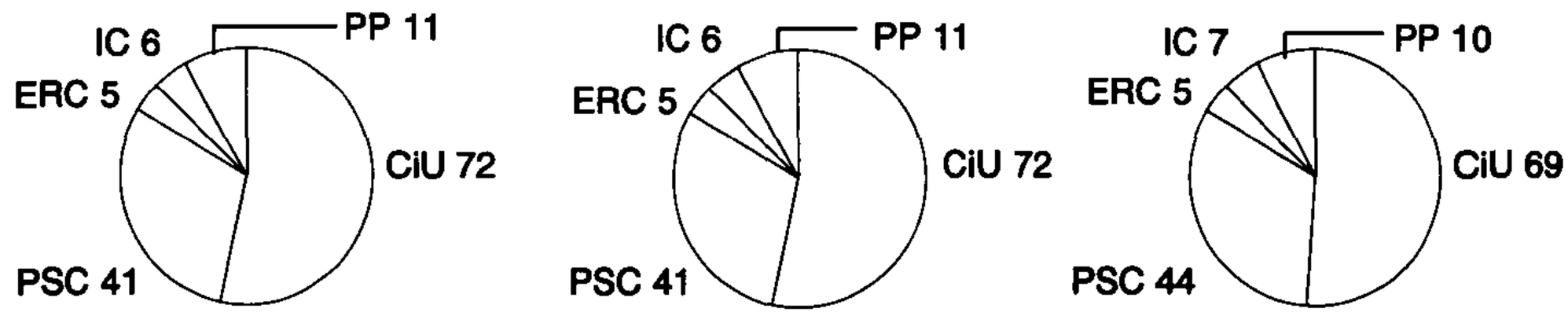

1988 ***Sistema actual*** ***Nova proposta (1a. etapa)*** ***Nova proposta (2a. etapa)***

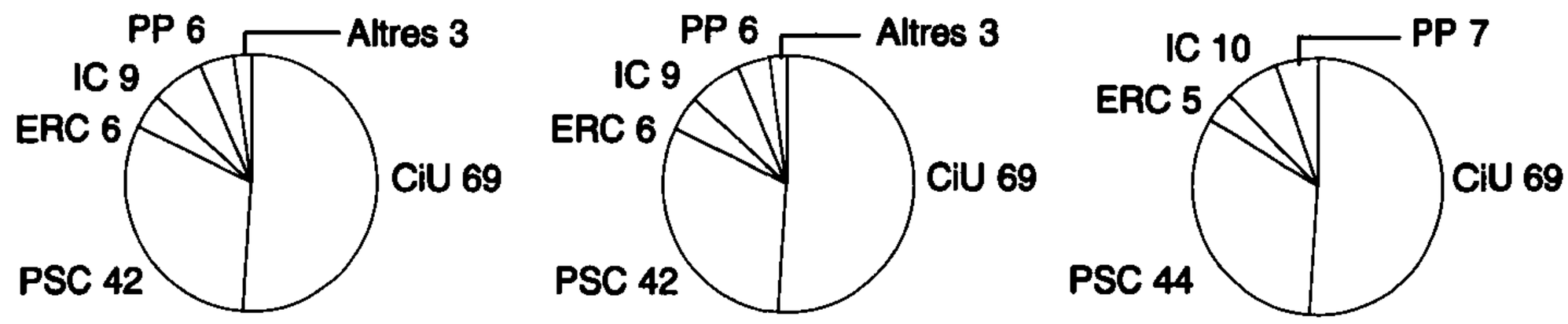

1992 ***Sistema actual*** ***Nova proposta (1a. etapa)*** ***Nova proposta (2a. etapa)***

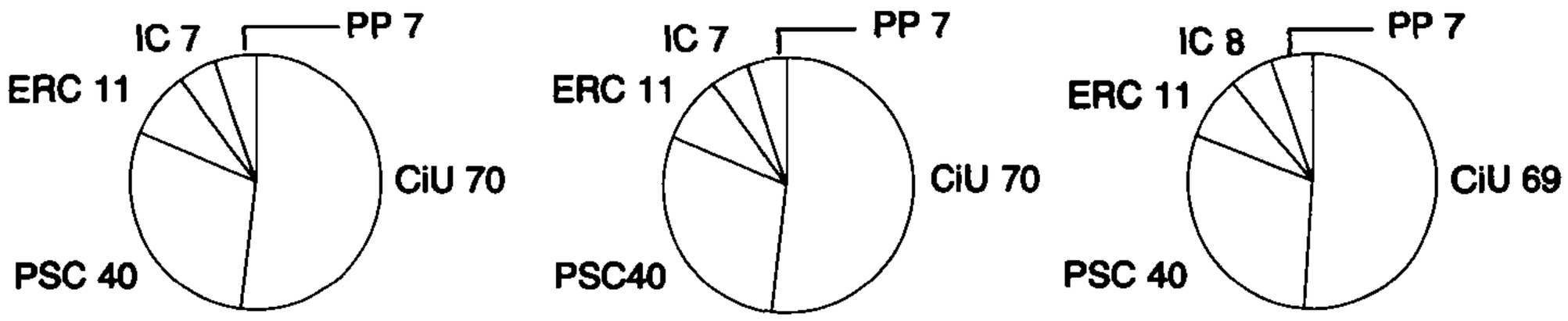

1995 ***Sistema actual*** ***Nova proposta (1a. etapa)*** ***Nova proposta (2a. etapa)***

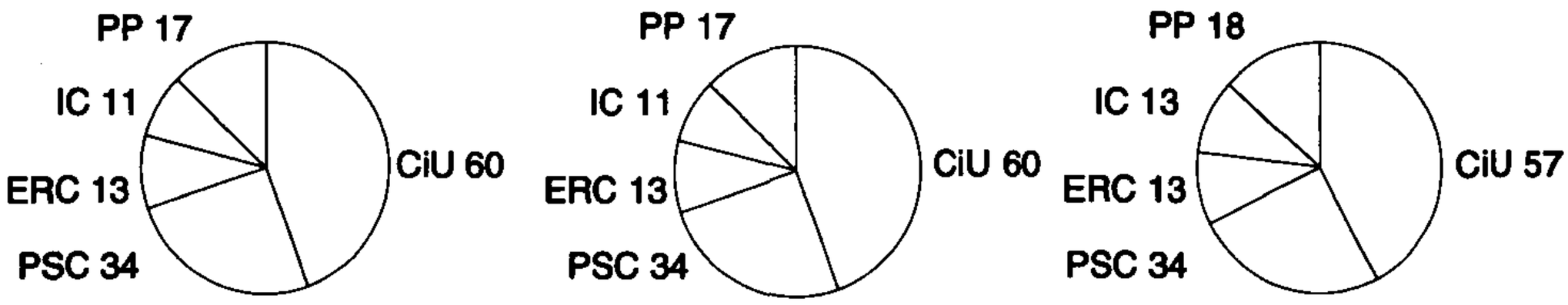

NOTA: A més de la fórmula utilitzada, altres elements són decisius per a conèixer la composició del Parlament. En aquest cas, la composició real ve generada per una fórmula d'Hondt, quatre circumscripcions i un llindar del 3 %. Tal com mostrarem més endavant, la nova proposta incorpora, a més de la fórmula Imperiali, una sola circumscripció i un llindar del 4 %.

Cal destacar que, amb el sistema de partits actual, aquesta mesura no té cap incidència immediata, ja que tots els partits parlamentaris actuals superen àmpliament aquest llindar (és més: tots ells l'han superat en totes les convocatòries), però hom creu convenient establir-la a efectes preventius.

SECCIÓ 2. LES CIRCUMSCRIPCIONS ELECTORALS

Com ja s'ha dit, es proposen dos nivells sobreposats de circumscripcions. En un primer nivell existeixen unes circumscripcions uninominals; és a dir, que elegeixen un sol diputat cada una. En segon lloc existeix una circumscripció única nacional que les complementa.

Les circumscripcions uninominals presenten tres avantatges fonamentals sobre les actuals:

a) possibiliten una relació més directa entre els ciutadans i els diputats,

b) faciliten l'aparició d'una vida política pròpia a molts més racons del país, i

c) possibiliten que les problemàtiques locals tinguin un millor accés al Parlament.

Per altra part, i *en cas que no s'introduïssin les correccions oportunes*, aquestes circumscripcions uninominals correrien el perill de provocar una gran desproporcionalitat, podrien reduir el pes polític dels partits petits a través del vot útil, o podrien desencoratjar que els diputats tinguessin concepcions polítiques globals (de país).

És precisament per impedir aquests problemes que hom preveu complementar aquestes circumscripcions uninominals amb la circumscripció única nacional ja al·ludida. Així, l'existència d'aquesta circumscripció única nacional torna a conferir possibilitats electorals als partits petits, i pot tornar a encoratjar les concepcions polítiques globals.

No obstant això, una de les aportacions principals de la circumscripció única nacional és que impedeix que les anteriors circumscripcions uninominals imposin una desproporcionalitat excessiva al sistema electoral.

L'existència d'una circumscripció única nacional genera una altra conseqüència important, aquesta pel que fa a la igualtat dels ciutadans. L'actual distribució d'escons entre les circumscripcions implica que un vot en la circumscripció de Barcelona tingui molt menys valor que un vot en la circumscripció de Lleida. En canvi, l'establiment d'una circumscripció comuna garanteix la igualtat del valor del vot a tot arreu. Això és un dels avantatges més significatius d'aquesta proposta enfront de l'actual sistema electoral.

Hom podria témer que l'existència d'aquesta circumscripció única —juntament amb les tendències centrípetes de l'activitat política— pogués provocar una concentració *metropolitana* en la procedència dels diputats, i per tant, un cert desequilibri territorial en la representació parlamentària resultant. És precisament

per evitar això que la secció quatre descriu un mecanisme que aquest sistema electoral incorpora, i que pretén fonamentalment assolir un reequilibri territorial en la representació parlamentària.

Una vegada exposades les conseqüències del doble nivell de circumscripció que hom proposa, cal entrar en la important qüestió de la delimitació geogràfica de les circumscripcions uninominals (car la circumscripció única nacional no requereix cap delimitació).

Abans però, cal recordar que la delimitació de les circumscripcions uninominals *no té conseqüències directes sobre el nombre d'escons que pot obtenir cada partit.* Això és així perquè —siguin quines siguin les circumscripcions uninominals— el nombre total d'escons dels partits ve determinat per la circumscripció única nacional.

En un principi, hom proposa delimitar les circumscripcions uninominals prenent com a criteri les unitats administratives ja existents en el país: les comarques.

L'avantatge principal d'aquesta manera de delimitar les circumscripcions és que la seva coincidència amb les unitats territorials pre-existents facilita el desenvolupament de lligams entre el diputat, el ciutadà i la circumscripció. El diputat i els votants tenen menys tendència a operar sobre un territori que perceben com a artificial, i en canvi, esdevenen representants i representats d'una col·lectivitat que —independentment de la qüestió electoral— ja té una existència administrativa, comercial, cultural, etc.

El principal desavantatge d'aquesta manera de delimitar les circumscripcions seria que no té en compte el nombre d'habitants existents en cada circumscripció. En el cas de les comarques de Catalunya, això produiria circumscripcions amb volums de població molt desiguals, ja que entre l'Alta Ribagorça i el Barcelonès existeixen diferències òbvies. Com a conseqüència, les circumscripcions més poblades tindrien més difícil desenvolupar lligams estrets entre diputat i ciutadà.[1]

Per tal de solucionar aquest problema, hom proposa que les tres comarques més poblades de Catalunya (el Barcelonès, el Baix Llobregat i el Vallès Occidental) siguin redelimitades —només a efectes de la llei electoral— seguint un criteri poblacional. És a dir, que cada una de les circumscripcions dissenyades en aquestes comarques inclogui un nombre d'habitants més o menys comparable. Això possibilita un nombre raonable d'habitants per circumscripció, la qual cosa faria més factible que es desenvolupessin els lligams ja al·ludits entre el ciutadà i el diputat.

Tot i això, és important que aquestes correccions s'estableixin respectant les unitats locals tradicionals o pre-existents (p.e. els municipis, les anomenades *sub-comarques*, o els districtes municipals) car ja s'ha dit que això facilita el desenvolupament de lligams més espontanis i naturals entre el diputat, el ciutadà i la circumscripció.

1. Insistim a recordar que aquestes diferències no implicarien cap desproporcionalitat, ja que l'existència de la circumscripció única nacional sobreposada igualaria posteriorment el valor de tots els vots.

És important de veure que la delimitació exacta de les circumscripcions d'aquestes tres comarques haurà de ser periòdicament revisada segons l'evolució censal, ja que han estat delimitades per criteris poblacionals. Seguint l'exemple de tots els països democràtics on cal redelimitar periòdicament les circumscripcions, és convenient que aquesta tasca sigui confiada a una comissió independent d'experts electorals, per tal d'evitar les controvèrsies que altrament s'esdevindrien.

En definitiva, hom proposa d'establir *cinquanta-set circumscripcions uninominals*: les quaranta-una comarques inicials, més les dinou circumscripcions uninominals en què es veurien convertides les tres comarques al·ludides (tretze al Barcelonès, tres al Baix Llobregat, i tres al Vallès Occidental). Això és el que mostra gràficament el mapa 1.

Un avantatge afegit d'aquesta delimitació de circumscripcions és que la representació parlamentària incorpora un cert criteri de re-equilibri territorial, ja que garanteix un mínim d'un diputat en cada comarca, independentment dels problemes de despoblament que estiguin sofrint. I a més, ho fa sense provocar que el valor del vot sigui desigual en diferents zones del país.

També cal assenyalar que no hi ha cap raó tècnica per la qual hi hagi d'haver precisament cinquanta-set circumscripcions i no, posem-hi per cas, seixanta-set. En principi, hom podria delimitar moltes més circumscripcions uninominals. No obstant això, és assenyat d'establir-ne un nombre relativament baix (generalment, inferior a la meitat de la magnitud de la Cambra) perquè restin suficients escons compensatoris per a assignar entre els partits que tenen dret a un nombre elevat d'escons però que n'han aconseguit pocs de directes.

De no ser així, es podria produir una distorsió pròpia del sistema de representació proporcional personalitzada que s'anomena *escons sobrers* (o *Überhangsmandate*). Imaginem-nos que un partit força petit té el seu vot concentrat en circumscripcions de molt pocs habitants, on esdevé la força majoritària. En aquest cas, és teòricament possible que aquest partit obtingui més escons directes que no pas el total d'escons que li pertoquen segons el percentatge de vot aconseguit en la circumscripció única nacional: és a dir, li *sobrarien* escons!

Aquesta distorsió esdevé més factible quan gran part dels escons del Parlament són reservats a les circumscripcions uninominals, quan un partit acapara gran part del vot de les circumscripcions menys poblades, i quan les circumscripcions incorporen un nombre d'habitants molt desigual.

Queda clar que les dues primeres condicions no es complirien, i per tant, la possibilitat que es doni aquesta distorsió és remota. No obstant això, la tercera contingència sí que es dóna en aquesta proposta, per la qual cosa, seria molt aconsellable que unes quantes comarques de població extremadament reduïda compartissin una circumscripció uninominal amb la comarca veïna.[2]

2. En concret, aquesta correcció només afectaria quatre comarques de l'Àmbit de Ponent: hom proposaria que l'Alta Ribagorça, el Pallars Sobirà, la Segarra i les Garrigues compartissin una circumscripció uninominal amb les seves comarques veïnes. També seria igualment satisfactori qualsevol altre arranjament que limités el nombre de circumscripcions uninominals de l'Àmbit de Ponent a set.

Malgrat ser conscients de la controvèrsia territorial que podria generar aquesta correcció, cal insistir que resulta tècnicament necessària de cara al bon funcionament del sistema. Això disminuiria el nombre de circumscripcions uninominals a cinquanta-tres.

Mapa 1

Les 57 circumscripcions uninominals

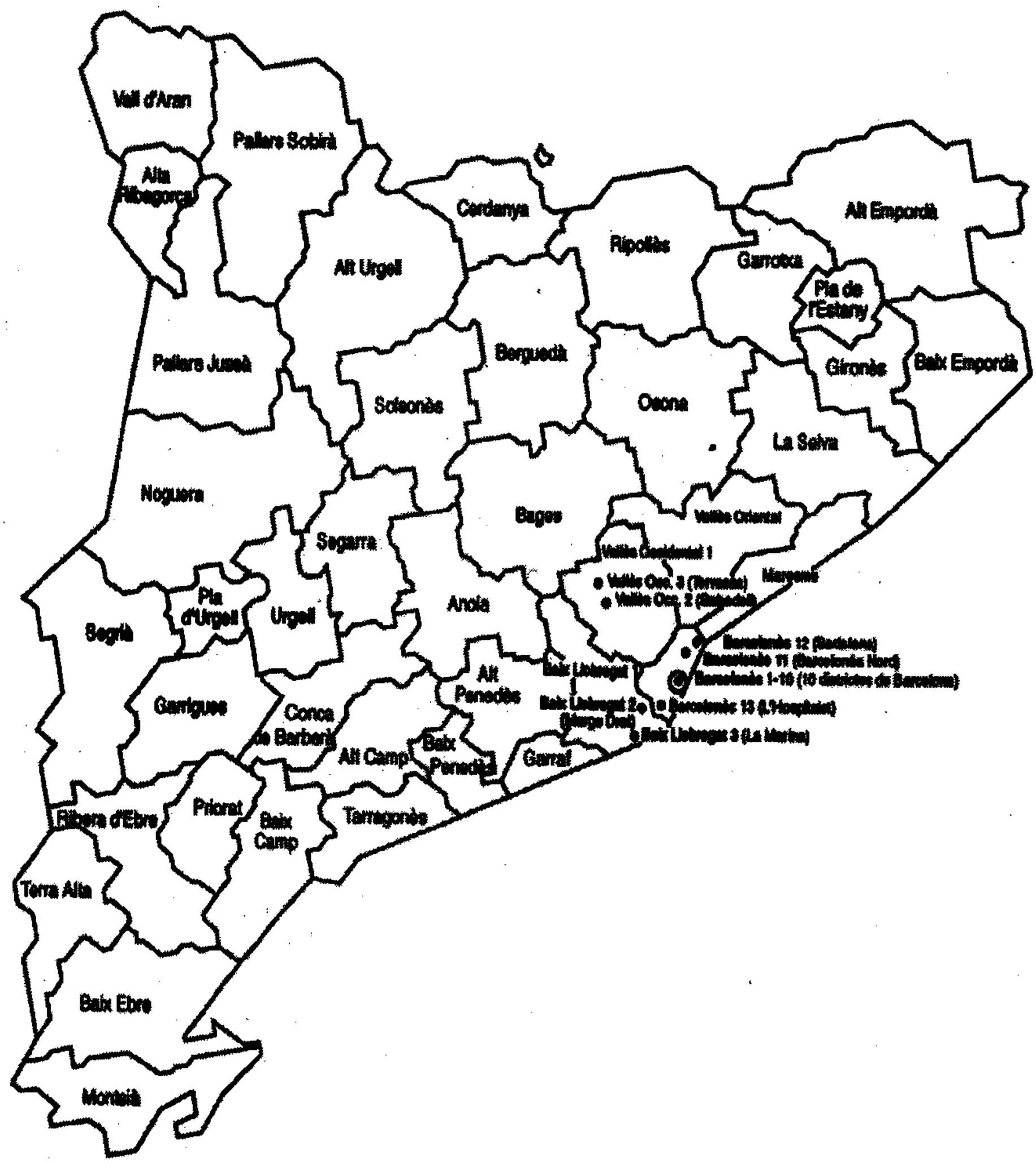

Barcelonès Nord: Sta. Coloma de Gramenet i St. Adrià de Besòs.

Marge Dret: El Papiol, Molins de Rei, St. Feliu de Llobregat, St. Just Desvern, St. Joan Despí, Esplugues de Llobregat i Cornellà de Llobregat.

La Marina: El Prat de Llobregat, Viladecans, St. Boi de Llobregat, Viladecans, Gavà i Castelldefels.

SECCIÓ 3. FORMA DE VOT

El votant disposaria de dues paperetes, una per a la seva circumscripció uninominal, i una per a la circumscripció única nacional.[3]

En la primera papereta hi constaria —per ordre alfabètic— el nom de tots els candidats individuals de qualsevol partit, que es presenten en aquella circumscripció uninominal. També s'hi afegiria —entre parèntesis— el partit al qual representen o el qualificatiu d'*independent*. L'aparença física podria ser molt similar a les actuals paperetes al Senat espanyol, la qual cosa aportaria una certa familiaritat de cara a l'elector.

En aquesta forma de vot —anomenada vot personalitzat— el votant hauria d'escollir només un candidat, tot marcant-lo amb una creu. Com s'ha observat en la secció anterior, només el candidat amb més vots en aquella circumscripció uninominal resultaria elegit.

Un dels avantatges fonamentals del vot personalitzat és que possibilita que el diputat elegit en les circumscripcions uninominals obtingui de l'elector una confiança de caire individual, de manera que és més fàcil que ell mateix esdevingui el responsable principal de la seva acció política. Això pot arribar a provocar una major preocupació del candidat per la satisfacció de les preferències i necessitats dels seus electors, car això pot influir en la seva reelecció.

De forma complementària a la primera papereta, cada partit disposaria de la seva pròpia segona papereta. El votant hauria de seleccionar una papereta, amb una llista confegida per un partit, i dipositar-la en una urna separada i diferent de la primera.

En la papereta hi figuraria el nom del partit, l'anagrama, i una llista completa de candidats, i l'aparença podria ser molt similar a la de les actuals llistes provincials al Parlament de Catalunya o al Congrés de Diputats. De cara a l'elector, això també li aportaria una certa familiaritat amb la nova forma de vot.

En aquesta llista hi constarien tots els candidats a ocupar els escons compensatoris que eventualment aconseguís el partit, de manera que s'anirien nomenant els diputats seguint l'ordre jeràrquic que figura en la llista. Tal com ha mostrat la secció 1, els escons compensatoris són tots aquells escons que pertoquen

3. Si per una qüestió de simplicitat es considerés adient, també es podrien confegir unes paperetes comunes, en les quals el votant hauria d'assenyalar ambdues coses: el candidat preferit per a la seva circumscripció uninominal i la llista preferida per a la circumscripció nacional.

al partit en proporció als vots que ha obtingut la seva llista, una vegada descomptat el nombre d'escons directes que ja ha obtingut en les circumscripcions uninominals.

El vot de llista equilibra alguns excessos que el vot personalitzat podria produir si actués tot sol. En concret, retorna a les estructures partidàries una part de l'exclusivitat en la representació política que els candidats individuals els havien manllevat a través del vot personalitzat. Això és important perquè tampoc seria bo per a la vida política que els partits veiessin reduïda la seva capacitat d'articular el debat polític —ja que no coneixem cap estructura que els pugui substituir amb eficàcia.

Igualment, un dels avantatges més rellevants del vot de llista és que els partits poden confegir les llistes segons criteris complementaris a la mera popularitat electoral d'alguns candidats (equilibrar les llistes per aconseguir representació de grups marginals, constituir grups parlamentaris coherents, etc).

És molt important veure que la distinció física entre els dos tipus de paperetes pot arribar a facilitar la compaginació de dues inquietuds diferents en el moment del vot: el vot al partit, exercit segons les preferències ideològiques; i el vot a la persona, exercit segons la confiança que mereixen els candidats. Certament, només els electors més sofisticats tindrien possibilitats raonables d'arribar a exercir aquesta distinció, però això no ens hauria de portar a subvalorar les possibilitats que ens brinda aquesta innovació.

Calen dos aclariments afegits. En primer lloc, aquestes llistes haurien de poder incorporar candidats que també es presentessin en una circumscripció uninominal. Això facilitaria que els partits presentessin candidats de primera fila fins i tot en les circumscripcions uninominals on tinguessin poques possibilitats d'èxit. Sense aquesta possibilitat, és probable que els candidats més valuosos refusessin de presentar-se en les circumscripcions difícils i es refugiessin en les llistes nacionals.[4]

En segon lloc, aquesta llista de partit hauria de ser —en principi— una única llista central per a tot Catalunya, ja que la circumscripció en què es presenta és, de fet, una circumscripció única nacional. De totes maneres, la secció següent mostra com es pot regionalitzar aquesta llista central, per tal de satisfer una qüestió bàsica d'equilibri territorial de la representació parlamentària.

També és important subratllar que, malgrat les aparents complexitats del sistema que hom proposa, la forma de vot és extremadament senzilla per a l'elector mitjà, el qual només es preocupa de votar una persona per designar el seu diputat, i de votar una llista de partit per determinar la composició del Parlament. Contràriament, és veritat que el sistema de representació proporcional personalitzada que hom proposa pot resultar complex per a l'expert que vol conèixer els

3. El fet que alguns candidats siguin presents en les dues paperetes no té per què generar problemes d'atribució dels escons compensatoris ja que, en cas que el candidat ja hagi guanyat un escó directe, n'hi hauria prou amb saltar el seu torn en la llista nacional.

mecanismes interns, o que vol planejar les estratègies electorals dels partits. No obstant això, la senzillesa és un requeriment de cara a l'elector mitjà (cosa que aquesta proposta ja satisfà), i no pas de cara a l'expert.

SECCIÓ 4. MECANISME DE CORRECCIÓ TERRITORIAL

El fet de disposar d'una circumscripció única nacional podria provocar una certa concentració en la procedència dels diputats. L'evident concentració de l'activitat política a Barcelona i les naturals tendències centrípetes dels aparells dels partits podrien provocar llistes molt «barcelonines», i per tant, un cert desequilibri territorial de la representació parlamentària resultant.

De fet, per efecte de les circumscripcions uninominals, les comarques de fora de l'àmbit metropolità només tenen garantida una quarta part dels diputats del Parlament (les trenta-quatre comarques).

És precisament per evitar un possible desequilibri com aquest que el mateix sistema electoral alemany ja preveu l'establiment d'uns àmbits de presentació de llistes (els *länder*, en aquell cas), que obliguen els partits a distribuir els seus diputats entre els diversos àmbits. Això implica que, de fet, els partits no presenten una sola llista nacional, sinó que presenten una llista per cada àmbit. No obstant això, tal com ja s'ha mostrat en les seccions anteriors, existeix un sol escrutini nacional de vots i una sola assignació d'escons als partits.

Abans de descriure la delimitació exacta dels sis àmbits de presentació de llistes que hom proposa, cal mostrar el funcionament que tindria aquest mecanisme.

Primer de tot, cal destacar que els àmbits de presentació de llistes només actuen com un mecanisme que possibilita assolir un cert equilibri territorial en l'assignació de diputats. *Els àmbits de presentació de llistes no actuen en cap cas com a circumscripcions,* i per tant, no influeixen sobre la distribució d'escons entre els partits. Això és així perquè, abans d'aquesta distribució de diputats als diversos àmbits, els escons ja han estat assignats a cada partit seguint el procediment que mostra la secció 1.

Partint d'aquest nombre d'escons ja assignat a cada partit, el mecanisme de correcció territorial actua de manera que els partits han de distribuir aquest nombre d'escons entre els sis àmbits de presentació de llistes d'acord amb els vots obtinguts en cada àmbit. Per exemple, si un partit obté el doble de vots en les Comarques de Girona que en l'Àmbit de Ponent, haurà de designar el doble de diputats de la llista gironina que de la llista de Ponent.[5]

5. Com ja es mostrarà més endavant, aquesta proporcionalitat no s'aplicarà de forma exacta al cas de l'Àmbit Metropolità, ja que la intenció d'aquest mecanisme de correcció territorial és precisament limitar (a un nombre inferior a l'estrictament proporcional) els escons reservats a aquest àmbit.

Mapa 2

Els sis àmbits de presentació de llistes

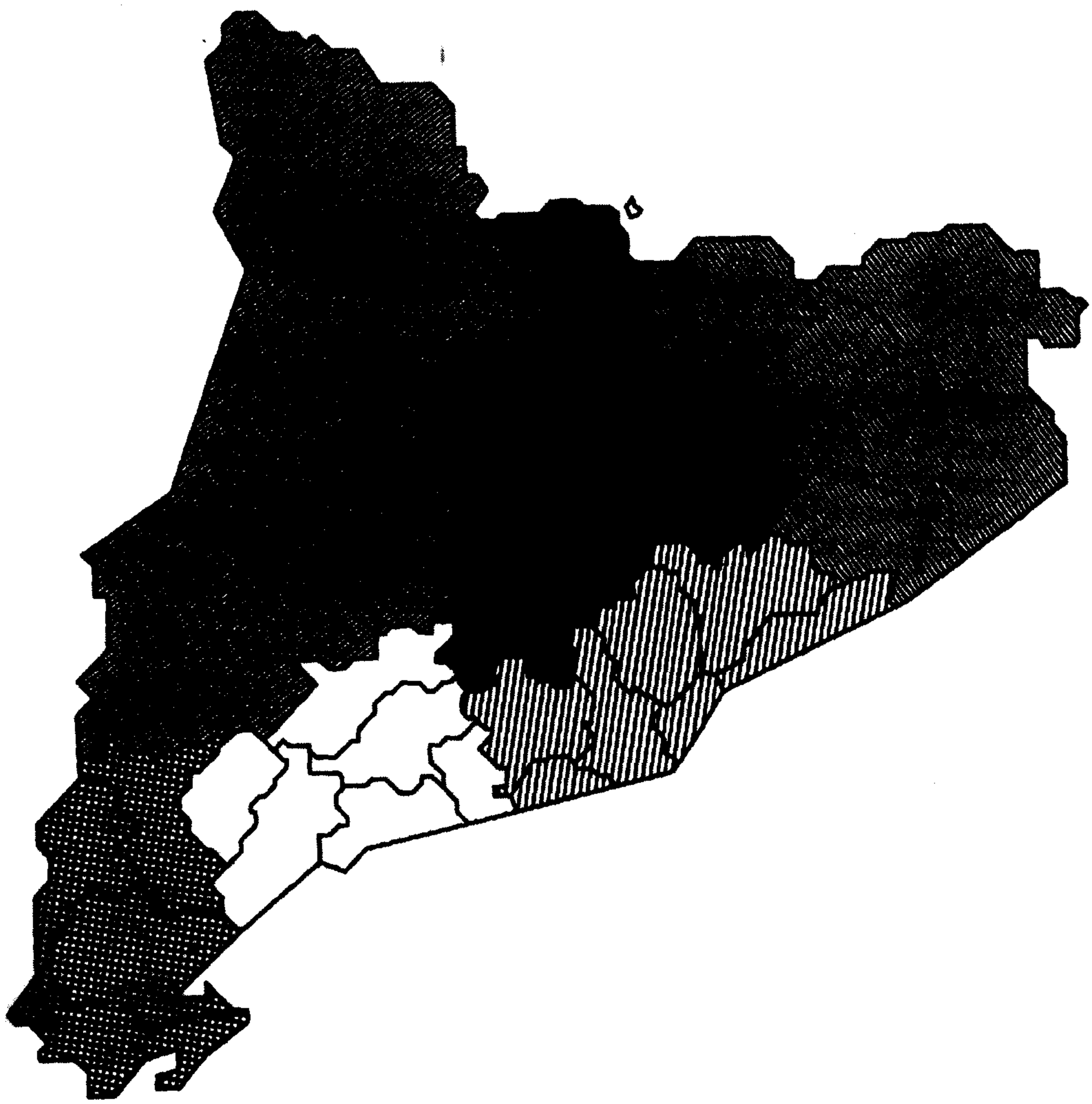

Una vegada arribats aquí, cada partit tindrà el nombre total de diputats que corresponen a cada àmbit. Però cal recordar que alguns partits ja hauran obtingut escons directes en alguns dels àmbits, per la qual cosa, cada partit només haurà de designar el nombre de diputats que restin per a arribar al nombre total de diputats que li corresponen en aquell àmbit. Una simulació d'aquest procediment (amb els resultats de les eleccions de 1992) serà exposada en la taula 3, després de mostrar la delimitació dels sis àmbits de presentació de llistes que hom proposa.

Hom suggereix que els àmbits de presentació de llistes coincideixin amb els sis *àmbits de planificació territorial* aprovats pel Parlament de Catalunya, i que mostra el mapa 2.

Un dels avantatges principals d'aquesta delimitació sobre una d'alternativa que prengués una base provincial és que aquesta delimita eficaçament un àmbit metropolità, que és precisament aquell la representació parlamentària del qual es pretén limitar.

La pregunta principal per fer la reserva d'escons és a quants escons cal limitar la representació parlamentària de l'Àmbit Metropolità.

En aquesta operació, el criteri que hom proposa és que el pes relatiu de les actuals circumscripcions s'alteri el mínim possible.[6] Aquest criteri de no alterar el pes relatiu de les actuals circumscripcions hauria de facilitar la transició cap al nou sistema, ja que disminueix la possibilitat de controvèrsia.

Si, al contrari d'aquest criteri, volguéssim garantir una representació de l'Àmbit Metropolità exactament proporcional al seu pes demogràfic, això atorgaria noranta-cinc escons a l'Àmbit Metropolità i quaranta a la resta de Catalunya. Aquesta distribució fracassaria clarament en l'objectiu d'evitar la concentració en la procedència dels diputats, i seria inacceptable a Girona, Tarragona o Lleida, que veurien dràsticament reduïda la seva representació parlamentària.

Així doncs, utilitzant el criteri d'alterar el mínim possible la representació parlamentària de les actuals circumscripcions, hom proposa de limitar la representació de l'Àmbit Metropolità a setanta escons, i que els seixanta-cinc restants es distribueixin de forma proporcional a la població dels altres cinc àmbits. Això equival a una reserva d'escons als sis àmbits de presentació de llistes com la que mostra la taula 2.

El lector notarà que amb una reserva d'escons com la proposada en la taula següent, la distribució territorial d'escons resultant és quasi equivalent a l'actual. Per exemple, el territori de l'actual circumscripció de Barcelona (aproximadament, l'Àmbit Metropolità més el Central) mantindria exactament els vuitanta-cinc escons dels quals disposa actualment. Per altra part, l'actual circumscripció de Lleida (equivalent a l'Àmbit de Ponent més el Solsonès i part de la Cerdanya) quasi mantindria intacta la seva representació, passant dels quinze diputats actuals

6. No obstant això, cal recordar una altra vegada que la limitació en la representació parlamentària de l'Àmbit Metropolità no suposarà pas un menor valor del vot (a diferència del que succeeix actualment), perquè l'assignació de diputats als partits ja s'ha realitzat amb anterioritat en una circumscripció única nacional que garanteix la igualtat en el valor del vot.

als catorze que sumarien l'Àmbit de Ponent més el Solsonès i la Cerdanya. Les actuals circumscripcions de Girona i Tarragona veurien molt lleugerament incrementades les seves representacions.

Taula 2

Reserva d'escons en els sis àmbits

Àmbit	*Nombre d'escons*		*Prorrateig actual*	
Àmbit Metropolità	70	}85	85	Barcelona
Àmbit Central	15			
Camp de Tarragona	14	}20	18	Tarragona
Terres de l'Ebre	6			
Comarques de Girona	18		17	Girona
Àmbit de Ponent	12		15	Lleida

És de destacar que aquest mecanisme de correcció territorial és una bona manera de disseminar al màxim la representació parlamentària en totes les zones del territori de Catalunya sense afectar la proporcionalitat. D'aquesta manera es compleix el mandat estatutari que «*el sistema electoral serà de representació proporcional i assegurarà, a més, l'adequada representació de totes les zones del territori de Catalunya*».

La taula 3 mostra la distribució d'escons que hauria donat el mecanisme acabat d'exposar amb els vots aconseguits per cada partit en les eleccions de 1992. El mecanisme matemàtic específic pel qual s'arriba a aquesta regionalització dels escons s'exposa en l'apèndix 2.

Taula 3

Simulació d'una regionalització d'escons

	CiU	*PSC*	*ERC*	*IC*	*PP*	*Total*
Global	69	40	11	8	7	
Directes+complementaris	47+22	6+34				
Àmbit Metropolità	17+15	6+17	5	6	4	70
Àmbit Central	6+4	4	1	0	0	15
Camp de Tarragona	6+0	4	1	1	2	14
Terres de l'Ebre	4+0	1	1	0	0	6
Comarques de Girona	7+3	5	2	1	0	18
Àmbit de Ponent	7+0	3	1	0	1	12

NOTA: La primera de les dues xifres sumades sempre fa referència als escons directes i la segona als complementaris.

La distribució d'escons que millor respecta el criteri d'alterar el mínim possible la representació parlamentària de les circumscripcions actuals és la de limitar la representació de l'Àmbit Metropolità a setanta escons, i que els seixanta-cinc restants es distribueixin de forma proporcional a la població dels altres cinc àmbits. Amb les dades censals de les eleccions de 1992, això equivaldria a una reserva d'escons als sis àmbits de presentació de llistes com la que mostra la taula 2.

El lector notarà que, d'acord amb allò exposat en les pàgines 104-105, hom només preveu set circumscripcions uninominals en l'Àmbit de Ponent i no pas les onze comarques realment existents. De no fer-ho així, CiU obtindria més escons directes en l'Àmbit de Ponent que no pas els que li corresponen proporcionalment, la qual cosa implicaria que CiU hauria de cedir alguns escons dels que corresponen a altres àmbits (possiblement, l'àmbit metropolità), per tal de mantenir exactament els seixanta-nou escons que prèviament se li han atribuït.

SECCIÓ 5. ETAPES D'IMPLEMENTACIÓ

El sistema electoral és un dels elements més difícils de reformar dins el sistema polític. Les raons són múltiples, però sens dubte una d'elles és la prevenció que qualsevol polític assenyat sent davant el risc. És cert que les accions són susceptibles de produir efectes no desitjats en qualsevol activitat humana; però en política, la gravetat d'aquests efectes no desitjats pot ser molt major que en altres activitats.

És per això que, en el camp dels sistemes electorals, tot sovint funciona allò del «dolent conegut». Si la pretensió és reformar el sistema existent, serà imprescindible que les reformes siguin graduals, i que es plantegin assolir els objectius efectuant els mínims canvis possibles.

Per totes aquestes raons hom proposa que la implementació d'aquest nou sistema electoral es faci de manera gradual en dues etapes, que s'exposen seguidament.

Primera etapa

La primera etapa tindria caràcter preparatori. Aquesta etapa partiria de l'actual sistema electoral per a incorporar-hi uns petits canvis que van dirigits a començar a construir el sistema electoral que hom ha exposat en les seccions precedents. Malgrat aquests canvis inicials, hom preveu la conservació —durant tota aquesta primera etapa— de les quatre circumscripcions actuals i de l'actual fórmula electoral. Això implica que el nombre d'escons dels quals disposaria cada un dels partits no es veuria afectat.

Aquests canvis consistirien bàsicament en els dos següents. En primer lloc, s'incorporaria el doble nivell de circumscripció a l'actual sistema electoral. D'aquesta manera, les actuals circumscripcions provincials serien complementades amb unes circumscripcions uninominals seguint allò exposat en la secció 2. I en segon lloc, s'establiria el doble vot. D'aquesta manera, l'actual vot de llista seria complementat amb un vot personalitzat seguint allò exposat en la secció 3. Tal com ja s'ha argumentat allà, ambdues tècniques van orientades a propiciar una major comunicació entre elector i elegit.

Pel que fa al doble nivell de circumscripció, cal delimitar unes circumscripcions uninominals que complementin les actuals circumscripcions provincials (les

quals hom conservaria provisionalment, com ja s'ha dit). L'argumentació exposada en la secció 2 continua éssent vàlida, de manera que hom proposaria establir les cinquanta-set circumscripcions uninominals que ja mostrava el mapa 1.

No obstant això, si hom ja establís aquest mapa en aquesta primera etapa, els escons directes suposarien una part molt important del total d'escons de les actuals circumscripcions de Lleida (onze sobre quinze) i de Tarragona (deu sobre divuit); la qual cosa, juntament amb el fet que les comarques incorporen un nombre d'habitants molt desigual, provocaria la distorsió dels *escons sobrers* (vegeu pàgina 100).

Utilitzant com a exemple els resultats de 1992, CiU obtindria els onze escons directes de la circumscripció de Lleida, però com que prèviament se li haurien atribuït nou dels quinze diputats, resultaria que dos dels diputats electes de CiU no podrien ocupar els seus escons, la qual cosa és una distorsió preocupant.

Per tal d'evitar aquesta distorsió és necessari que algunes de les cinquanta-set circumscripcions que mostra el mapa 1 encara no siguin establertes durant aquesta primera etapa d'implementació. En concret, el nombre màxim aconsellable de circumscripcions uninominals a Lleida i Tarragona és de nou.[7] Hom proposa que, provisionalment, unes quantes comarques de Lleida i de Tarragona comparteixin circumscripció amb una comarca veïna durant aquesta primera etapa, tal com mostra el mapa 3.

Per altra part, durant aquesta primera etapa també s'establiria el doble vot, de manera molt similar a com ha estat exposat en la secció 3. En concret, cada votant disposaria de dues paperetes, una seria idèntica a la llista provincial que ja existeix actualment, mentre que s'hi incorporaria una altra papereta exclusiva per a cada una de les circumscripcions uninominals. Com ja s'ha dit en la secció 3, en aquesta altra papereta, el votant hauria d'escollir només un candidat exercint l'anomenat vot personalitzat.

Ambdues innovacions tenen com a objectiu una major comunicació entre elector i elegit, ja que per una part, les circumscripcions uninominals possibiliten que els diputats s'apropin als seus electors, i per altra part, el vot personalitzat responsabilitza el diputat de la seva acció política davant del ciutadà. D'aquesta manera el primer objectiu de la proposta començaria a posar-se en marxa des de la primera etapa.

A més, és important que les innovacions que afecten la forma de vot siguin establertes ben aviat perquè són les que afecten més directament l'elector mitjà. D'aquesta manera, la tasca pedadagògica indefugible en un canvi d'aquest tipus pot començar ben aviat. I així, quan la totalitat del nou sistema estigui establert, els ciutadans ja portaran uns quants anys d'hàbit amb la nova forma de vot, la qual cosa és molt aconsellable per al bon funcionament del sistema.

7. En cas que aquesta primera etapa provisional adoptés una certa permanència (p.e. més d'una legislatura), seria tècnicament aconsellable que el nombre de circumscripcions uninominals no superés la meitat del total d'escons de la circumscripció.

Mapa 3

Circumscripcions uninominals provisionals a Lleida i a Tarragona

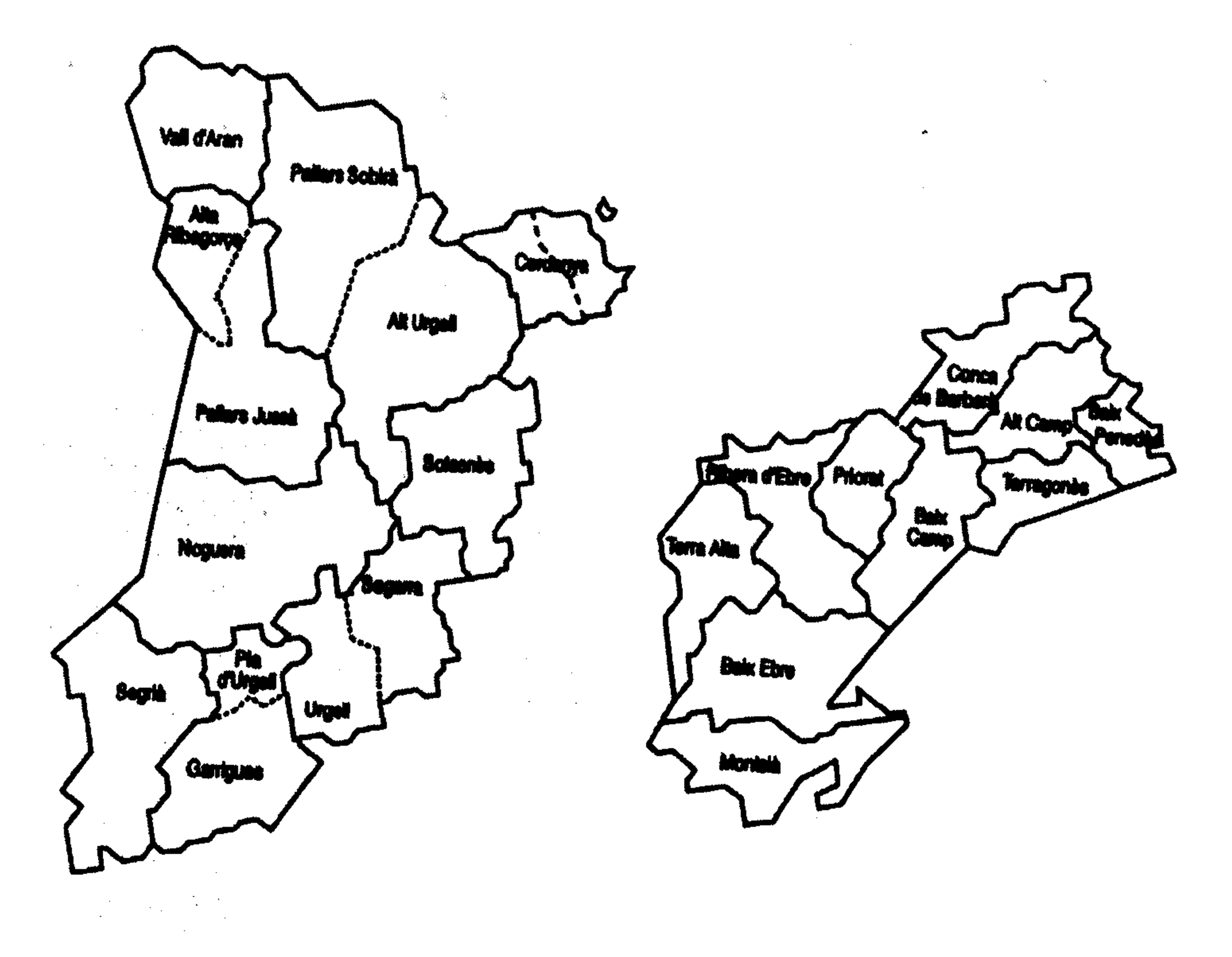

NOTA: Les circumscripcions uninominals a Barcelona i a Girona es mantindrien idèntiques a les que ja mostrava el mapa 1.

Segona etapa

Durant la segona etapa, els canvis fonamentals es produirien en l'escrutini, i no pas en la forma de vot. És a dir, serien uns canvis que, en gran mesura, passarien desapercebuts per la ciutadania no experta. Aquests canvis serien bàsicament tres.

En primer lloc, es passaria d'una fórmula de mitjanes més elevades amb divisors d'Hondt als divisors Imperiali, la qual cosa és imprescindible —tal com s'ha mostrat— si es vol compensar l'establiment de la circumscripció única nacional.

En segon lloc, se substituirien les actuals quatre circumscripcions per una sola circumscripció única nacional, encara que es distingirien els sis àmbits de presentació de llistes ja previstos. Tal com ja s'ha mostrat, aquests sis àmbits no

serien circumscripcions electorals pròpiament dites. No obstant això, farien que la gran majoria de ciutadans no veiessin les seves paperetes alterades, ja que menys d'un 10 % de la població votaria en un àmbit diferent de la circumscripció provincial en què votava anteriorment.

En tercer lloc, caldria substituir les circumscripcions uninominals provisionals exposades en el mapa 3 per les cinquanta-set circumscripcions uninominals previstes en un principi (un canvi mínim que afectaria menys d'un 1 % de la població). Aquest canvi s'hauria de fer tot prenent en consideració les advertències exposades en les pàgines 100-101, i en les pàgines 108-109 sobre la distorsió anomenada dels escons sobrers.

Una vegada introduïts aquests canvis, es podria dir que el nou sistema, tal i com aquesta proposta el planteja, hauria estat implementat del tot. No obstant això, també seria convenient que, durant un temps, la comissió independent d'experts electorals proposada en la plana 14, fes un seguiment del funcionament del nou sistema i proposés als poders públics les correccions adients.

Dubtes i crítiques més habituals sobre aquesta proposta de nou sistema electoral

Malgrat que durant l'elaboració de la proposta tots els partits polítics varen ser consultats, i nombrosos polítics i experts varen poder incorporar els seus suggeriments, l'aparició a la llum pública de la proposta de nou sistema electoral elaborada per la Fundació Jaume Bofill ha provocat un bon nombre de reaccions, preguntes i crítiques —tant de polítics, com de periodistes i d'acadèmics.

Aprofitem l'avinentesa per agrair l'interès de tots aquells que han col·laborat en el perfeccionament d'aquesta proposta. Molts polítics varen llegir atentament les propostes i ens varen mostrar les seves preferències amb una sinceritat que els honora. També molts acadèmics varen col·laborar amb força suggeriments o amb el descobriment d'alguns punts febles.

Havent recollit totes aquestes reaccions, sembla just donar algunes respostes, o bé acceptar-les. Les que segueixen són les respostes a alguns dels dubtes i crítiques que ha generat la proposta de nou sistema electoral publicat per la Fundació Jaume Bofill.

1. Sobre la proliferació de diputats independents

Malgrat que és tècnicament possible que un diputat independent surti elegit per una circumscripció uninominal, en la pràctica, la probabilitat que les circumscripcions uninominals facin proliferar la figura del diputat independent és més aviat petita. Els exemples del nostre entorn (Regne Unit, República Federal d'Alemanya, etc.) mostren que això només passa en circumstàncies molt excepcionals, i en qualsevol cas, el nombre de diputats independents no és mai més gran d'un o dos. Això es deu al fet que aquests candidats han de competir amb els candidats dels partits, els quals tenen molts avantatges en la campanya. Malgrat això calen els següents aclariments.

Com es repartirien els escons si un diputat independent sortís elegit en una circumscripció uninominal?

Tots els partits i coalicions que han superat el llindar corresponent continuarien repartint-se els 135 diputats de la Cambra de manera proporcional al seu percentatge de vots. El diputat independent s'afegiria a aquests 135 diputats, de manera que la Cambra passaria a tenir-ne 136. Una Cambra amb un nombre potencialment variable d'escons és el que es dóna en el Bundestag alemany i en moltíssimes altres cambres del món.

La presència de diputats independents dificultaria la formació de majories estables

En realitat, seria més probable que passés el contrari: tots els polítics saben que un petit grup marginal en un Parlament és un grup molt escaient per a fer-hi pactes. En la pràctica, un partit que disposés, per exemple, de 67 diputats, podria formar una majoria molt més estable si hi hagués un parell de diputats independents que no pas si no hi fossin. Això és així perquè si bé dos diputats independents farien pujar la majoria absoluta a 69 escons, la nova majoria estaria a l'abast d'un grup amb 67 escons —ja que sembla molt més fàcil guanyar-se dos diputats independents que no pas arribar a pactes amb un altre grup parlamentari.

La presència de diputats independents dificultaria el funcionament del Parlament

Aquest és un problema que caldria adreçar modificant el Reglament del Parlament, cosa que probablement caldria fer de totes maneres en promulgar una llei electoral.

Els partits podrien incrementar el seu nombre total de diputats presentant alguns dels seus candidats com a independents

Alguns partits podrien buscar-se *diputats satèl·lits*, diputats que legalment es presentessin com a independents, però que a l'hora de la veritat actuessin com a diputats del partit. A l'hora de repartir els escons, aquell partit rebria tots els escons compensatoris que li corresponen sense que se li poguessin descomptar —com a escó directe— el del seu *diputat satèl·lit*, amb la qual cosa es desvirtuaria la intenció del sistema. Un exemple hipotètic: un partit ha obtingut 500.000 vots en la circumscripció única nacional (pels quals li corresponen proporcionalment 30 diputats), i també ha obtingut 6 escons directes. Així, li corresponen els sis escons directes més vint-i-quatre (30-6) escons compensatoris (total, trenta). Però resulta que en una circumscripció uninominal no ha presentat cap candidat oficial, sinó que ha presentat un candidat satèl·lit que ha resultat elegit. Així conservaria els trenta diputats oficials i n'obtindria un de franc.

Existeixen diverses solucions a aquest possible desvirtuament del sistema. Una seria l'obligació de presentar candidats en totes les circumscripcions uninominals per a tenir dret a entrar en el repartiment dels escons compensatoris.

Una solució menys arbitrària es basa en el fet que, quan un partit no presenta candidats oficials en alguna circumscripció uninominal, sinó que hi presenta candidats satèl·lit, sol acabar obtenint menys vots en la suma de totes les circumscripcions uninominals que no pas els que obté en la circumscripció única nacional. En aquest cas, es pot procedir al repartiment dels escons compensatoris prenent no pas aquesta última xifra, sinó la mitjana entre els obtinguts en totes

les circumscripcions uninominals i els obtinguts en la circumscripció única nacional; és l'anomenada *variant 50/50.* Seguint amb l'exemple anterior, el partit havia obtingut 500.000 vots a la circumscripció única nacional, però en les circumscripcions uninominals només hauria obtingut, per exemple, 470.000 vots. Fent la mitjana de les dues xifres (485.000 vots) li correspondrien proporcionalment 29 diputats. Certament, hauria obtingut un diputat satèl·lit de franc, però a costa de perdre un diputat propi.

2. Sobre la complexitat del sistema

Tots els canvis requereixen una certa adaptació, però una observació objectiva deixa clar que la pràctica totalitat dels ciutadans és perfectament capaç de votar seguint el nou sistema.

El fet de votar amb dues paperetes dificulta l'acte de votar

La gent està prou acostumada a votar amb dues paperetes en les votacions a les Corts Espanyoles, i no sembla que això li comporti excessives dificultats. Com que ja s'havia previst una forma de vot quasi idèntica a aquella (l'única diferència és que a la papereta sèpia hi va una sola creu i no pas tres), no és previsible que sorgeixin dificultats.

Si hi ha una circumscripció única nacional, com poden existir diverses llistes regionals?

El fet que molts sistemes electorals estableixin una llista per cada circumscripció, no implica que això sigui quelcom necessari. La proposta estableix diverses llistes regionals per a evitar els efectes centrípets que es donarien altrament. Però també instaura una circumscripció única nacional perquè el valor del vot sigui idèntic en tot el país.

No hi ha cap contradicció: la circumscripció única nacional assigna un nombre de diputats a cada partit però no determina quines persones han de cobrir aquests llocs. Una vegada conegut el nombre de diputats que li pertoquen, el partit va cobrir les places amb candidats de les diferents regions segons uns determinats càlculs matemàtics.

La regionalització dels diputats és un procés molt complex per a ser comprès pel ciutadà mitjà

És que no té perquè ser comprès pel ciutadà mitjà, perquè la regionalització és un procés que només afecta els partits. Certament, els càlculs concrets són complexos però no és imprescindible que el ciutadà mitjà els entengui per tal de

comprendre l'operativa del sistema. De fet, el ciutadà mitjà tampoc no comprèn com funciona la llei d'Hondt —malgrat la seva permanència— i això no li impedeix de comprendre força bé l'actual sistema electoral.

3. Sobre les conseqüències per als partits

Una elemental norma de cautela fa que els partits polítics vagin amb peus de plom a l'hora de preveure i valorar les conseqüències que podria tenir un nou sistema electoral. Malgrat que alguns canvis són previsibles, la majoria depenen de canvis de comportament dels actors implicats, la qual cosa no es pot preveure segons regles deterministes. És precisament per a poder adaptar-se a aquests canvis de comportament que la proposta incorpora un període transitori, durant el qual els partits polítics podrien adaptar-se als canvis de comportament dels electors.

La circumscripció única nacional comportarà una major fragmentació del sistema de partits, i per tant, una major inestabilitat

Precisament perquè això no passi, el sistema incorpora alguns correctors, com ara augmentar el llindar d'un 3 a un 4 % i canviar els divisors d'Hondt per divisors Imperiali. Malgrat aquestes correccions, és cert que *si la gent no variés en absolut els seus hàbits de vot* el nou sistema electoral podria generar una major fragmentació del sistema de partits. Però aquesta és una hipòtesi molt poc versemblant. És poc probable que la gent continuï votant exactament igual que ara tot i disposar d'una novedosa circumscripció uninominal. Al contrari, és previsible que els dos partits principals rebin més percentatge de vot en les circumscripcions uninominals (per una qüestió de bipolarització i vot útil), per la qual cosa és improbable que s'acabi amb una major fragmentació del sistema de partits.

Què passa si un partit treu més escons directes que no pas escons totals que li pertoquen proporcionalment?

Aquest fenomen —conegut com a *escons sobrers*— és pràcticament impossible en la fase definitiva, però existeix una certa possibilitat que es doni en el període transitori. En qualsevol cas, la solució davant aquesta situació seria que els escons sobrers passessin a incrementar el nombre d'escons del Parlament, de la mateixa manera que en el cas d'existència de diputats independents.

El fet que alguns diputats surtin elegits per un territori concret pot anar en detriment de la disciplina del grup parlamentari

Fins a cert punt això es pot donar, però precisament un dels objectius del sistema és que els diputats siguin més responsables davant els seus electors que no

pas davant el cap de grup parlamentari o del secretari d'organització. Si el fet de lligar els diputats a un territori els impossibilita de votar com diu el cap del grup parlamentari, i els fa votar com volen els seus electors, això constitueix un important pas endavant de cara a la responsabilitat política dels elegits.

GLOSSARI

Els conceptes llistats en aquest glossari —i molts d'altres— són abastament explicats en un volum que inicialment s'havia de publicar conjuntament amb aquest, però que pel seu caràcter eminentment acadèmic, ha estat finalment publicat en una col·lecció de manuals universitaris. El lector interessat farà bé de remetre-s'hi per a aprofundir algun aspecte que li interessi: Agustí Bosch, *El sistema electoral*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.

ASSIGNACIÓ POLIETÀPICA

L'*assignació polietàpica* és el mecanisme pel qual els escons dels diferents nivells de circumscripció (vegeu *nivells de circumscripció*) van essent assignats en diverses etapes succesives. Cal notar que l'assignació polietàpica no és una fórmula electoral diferent de les altres (vegeu *fórmula electoral*), sinó una mera succesió d'aquelles. Es coneixen tres maneres diferents de fer una assignació polietàpica.

En l'*assignació polietàpica amb escons addicionals*, l'assignació d'escons obtinguda en el primer nivell de circumscripció no influeix per a res en l'assignació d'escons a realitzar en el segon nivell de circumscripció. És a dir, la distribució final d'escons serà la mera iuxtaposició de dues assignacions d'escons totalment independents.

En segon lloc, l'*assignació polietàpica amb escons compensatoris* pren l'aplicació de la fórmula en el segon nivell de circumscripció com la distribució final que es vol assolir. Una vegada feta la primera assignació d'escons, es calcula la quantitat d'escons que cada partit requereix per arribar fins a la distribució final, i en la segona assignació d'escons es compensa els partits amb aquesta diferència.

En tercer lloc, l'*assignació polietàpica amb transferència de romanents* assigna els primers escons a través d'una quota de vots. No obstant això, només s'assignen els escons enters, sense assignar encara els escons sobrers als partits que presenten les restes més elevades. Això deixa un romanent de vots per a cada partit en cada circumscripció. També deixa un romanent d'escons no assignats en cada circumscripció. Tant els escons romanents com els vots romanents són transferits al nivell de circumscripció superior on són agregats i distribuïts segons una nova fórmula.

CIRCUMSCRIPCIÓ ELECTORAL

La *circumscripció electoral* és el col·lectiu d'electors —generalment assentats en un territori concret— sobre els quals es realitza l'operació d'assignació dels escons entre les diferents candidatures. També sol anomenar-se districte electoral.

CIRCUMSCRIPCIONS PLURINOMINALS (vegeu *magnitud de circumscripció*)

CIRCUMSCRIPCIÓ ÚNICA NACIONAL (vegeu *magnitud de circumscripció*)

CIRCUMSCRIPCIONS UNINOMINALS (vegeu *magnitud de circumscripció*)

DELIMITACIÓ DE LES CIRCUMSCRIPCIONS

La *delimitació de les circumscripcions* és l'operació per la qual s'estableixen els límits territorials de les circumscripcions. En general, existeixen dues maneres de delimitar les circumscripcions. En primer lloc, es poden utilitzar les unitats administratives ja existents. Llavors només caldrà determinar la seva magnitud inicial i preveure legalment una revisió periòdica d'aquesta magnitud inicial per adaptar-se als canvis demogràfics. Alternativament es poden delimitar circumscripcions específiques per al sistema electoral. En aquest cas, es determina una magnitud fixa de la circumscripció i es preveu una revisió periòdica legal dels seus límits exactes.

DIVISORS D'HONDT

Els *divisors d'Hondt* són els divisors utilitzats en el procediment d'Hondt (vegeu *procediment d'Hondt*) per calcular la fórmula de la mitjana més elevada (vegeu *fórmula de la mitjana més elevada*). Són els números 1, 2, 3, 4, etc.

DIVISORS IMPERIALI

Els *divisors Imperiali* són uns divisors utilitzats per calcular la fórmula de la mitjana més elevada (vegeu *fórmula de la mitjana més elevada*), en substitució dels divisors d'Hondt (vegeu *divisors d'Hondt*). El procediment per a la seva utilització és similar al procediment d'Hondt (vegeu *procediment d'Hondt*), amb l'única diferència que la sèrie de divisors a utilitzar és 2, 3, 4, 5, etc.

Forma de vot

La *forma de vot* és l'operació física que ha de realitzar el votant per exercir el sufragi. Principalment, existeixen tres formes de vot: el *vot personalitzat* (on el votant marca el nom del candidat que prefereix), el *vot de llista* (on el votant escull una candidatura presentada per un partit), i el *vot preferencial* (on el votant ordena els candidats de més preferit a menys). Cada una d'aquestes formes pot presentar també algunes variants, com el vot multipersonalitzat, el vot de llista oberta o el *panachage*.

Fórmula de Hare-Andrae

La *fórmula de Hare-Andrae* és una fórmula distributiva (vegeu *fórmules distributives*) que requereix la forma de vot preferencial (vegeu *forma de vot*) i un escrutini iteratiu força complex.

Inicialment es calcula una quota com en totes les fórmules distributives (utilitza convencionalment la quota Droop —vegeu *quota de vots*). En la primera ronda de l'escrutini, s'assignen escons a tots els candidats amb un nombre de primeres preferències igual o superior a la quota de Droop. Això deixa uns quants escons sobrers.

En la segona ronda de l'escrutini, es transfereixen els vots sobrers dels candidats ja elegits en la ronda anterior als candidats situats en segona preferència en aquells vots. D'aquesta manera alguns candidats que no arribaven a la quota de Droop, ara ja hi arriben i resulten elegits. Si a més, ara els sobren vots, es transfereixen als candidats situats en tercera preferència i així succesivament, fins que cap candidat no arribi a la quota de Droop.

En la tercera ronda, s'elimina de l'escrutini el candidat que, en l'anterior ronda, sumava menys vots. Els seus vots es transfereixen als candidats situats en segona o següent preferència. Una altra vegada, alguns candidats que no arribaven a la quota de Droop, ara ja hi arriben i resulten elegits.

De la tercera ronda es torna a passar a la segona ronda, transferint els vots dels candidats acabats d'elegir a les seves preferències següents. Es procedeix així de manera iterativa fins que tots els escons de la circumscripció han estat distribuïts.

Fórmula de la mitjana més elevada

La *fórmula de la mitjana més elevada* és una fórmula distributiva (vegeu *fórmules distributives*) que intenta que els escons aconseguits per tots els partits tinguin el mateix *cost* (en nombre de vots per escó aconseguit). Es comença assignant els escons inicials als partits segons el que marca la part entera de la divisió

entre el nombre de vots de cada partit i la quota de vots (vegeu *quota de vots*). Això deixa uns escons sobrers. Llavors, es procedeix a calcular quants vots costarien —de mitjana— els escons de cada partit si li fos atribuït un escó dels sobrers (és a dir, es divideix el nombre de vots de cada partit pels escons enters ja rebuts més un). Seguidament es van assignant els escons sobrers als partits que presenten una mitjana de vots per escó més elevada.

Malgrat que els seus resultats són —per definició— idèntics als aconseguits per l'aplicació dels divisors d'Hondt (vegeu *procediment d'Hondt* i *divisors d'Hondt*), també solen encabir-se dintre de les fórmules de la mitjana més elevada altres divisors com els Imperiali (vegeu *divisors Imperiali*), els Sainte Laguë, etc.

Fórmula de la resta més elevada

La *fórmula de la resta més elevada* és una fórmula distributiva (vegeu *fórmules distributives*) que també s'ha anomenat —equivocadament— fórmula proporcional pura. El mecanisme d'atribució d'escons és el següent. Es comença assignant els escons inicials als partits segons el que marca la part entera de la divisió entre el nombre de vots de cada partit i la quota de vots (vegeu *quota de vots*). Això deixa uns escons sobrers. Llavors, els escons sobrers s'assignen a aquells partits que presentin les majors restes en la divisió realitzada en el pas anterior.

Fórmula de majoria absoluta

La *fórmula de majoria absoluta* és una fórmula majoritària (vegeu *fórmules majoritàries*) que atorga tots els escons de la circumscripció a la candidatura que obté la meitat més un dels vots. Si cap candidatura no hi arriba, existeixen dos mecansimes per a facilitar que alguna ho faci.

El primer mecanisme és la combinació d'aquesta fórmula amb la forma de vot preferencial (vegeu *forma de vot*), de manera que els candidats minoritaris són eliminats i els seus vots són transferits als candidats situats pel votant en segona preferència, fins que un dels candidats suma la meitat més un dels vots.

El segon mecanisme es basa en la realització d'una segona volta entre les candidatures més votades en la primera, de manera que es faciliti que una de les candidatures obtingui la majoria absoluta.

Fórmula de majoria simple

La *fórmula de majoria simple* és una fórmula majoritària (vegeu *fórmules majoritàries*) que atorga tots els escons d'una circumscripció a la candidatura que obté més vots en aquella circumscripció, sense importar quants vots ha obtingut.

FÓRMULA ELECTORAL

La *fórmula electoral* és el procediment de càlcul utilitzat per traduir els resultats electorals de cada circumscripció a una distribució d'escons parlamentaris entre les candidatures concurrents. Existeixen fonamentalment dues famílies de fórmules electorals: les fórmules majoritàries (vegeu *fórmules majoritàries*) i les fórmules distributives (vegeu *fórmules distributives*).

FÓRMULES DISTRIBUTIVES

Les *fórmules distributives* són fórmules electorals (vegeu *fórmules electorals*) que parteixen de la idea fonamental que els escons d'una circumscripció es distribuiran entre les candidatures concurrents d'acord amb els vots obtinguts per cada una d'elles. La pretensió principal de les fórmules distributives és que el resultat final de la distribució d'escons assoleixi un alt grau de proporcionalitat (vegeu *proporcionalitat*), per la qual cosa han estat anomenades fórmules proporcionals. Cal notar que aquesta denominació és equívoca perquè no bateja la fórmula pel mecanisme essencial que utilitza, sinó per una pretensió que, si bé pot veure's complida, també pot veure's frustrada per l'acció d'altres factors. N'existeixen tres (vegeu *fórmula de la resta més elevada, fórmula de la mitjana més elevada*, i *fórmula de Hare-Andrae*).

FÓRMULES MAJORITÀRIES

Les *fórmules majoritàries* són fórmules electorals (vegeu *fórmules electorals*) que parteixen de la idea fonamental que la candidatura que obté més vots en una circumscripció es queda amb l'escó —o els escons— que es disputen. El nom de fórmules majoritàries prové del fet que sigui sempre la majoria qui s'endú tots els escons de la circumscripció. N'existeixen dues (vegeu *fórmula de majoria simple*, i *fórmula de majoria absoluta*).

FÓRMULES PROPORCIONALS (vegeu *fórmules distributives*)

LLINDAR

El *llindar* o barrera mínima és el percentatge mínim de vots exigit a les candidatures per a poder prendre part en l'assignació d'escons. N'existeixen diversos tipus.

El primer tipus de llindar es basa en l'exigència d'aconseguir un percentatge

mínim dels vots emesos en tot el país. A les candidatures que no obtinguin aquest mínim nacional, no els seran assignats escons en cap circumscripció.

El segon tipus és un llindar circumscripció per circumscripció. En cada circumscripció es comprova quines candidatures assoleixen el percentatge mínim dels vots emesos en aquella circumscripció. Les candidatures que no hagin satisfet el llindar requerit, no prendran part en l'assignació dels escons d'aquella circumscripció; però això no els impedeix d'obtenir escons en altres circumscripcions on hagin satisfet el llindar requerit.

El tercer tipus de llindar afecta només els sistemes electorals que contemplen diversos nivells de circumscripció (vegeu *nivells de circumscripció*). Exigeix haver obtingut un determinat nombre de diputats en els nivells inferiors de circumscripció per a poder prendre part en l'assignació dels escons d'aquell nivell de circumscripció.

Finalment, també es poden establir llindars que combinen el primer i el tercer tipus. Aquests llindars exigeixen que un partit assoleixi alternativament un determinat nombre de diputats en els nivells inferiors de circumscripció, o bé un percentatge mínim dels vots emesos en tot el país.

Magnitud de circumscripció

La *magnitud de la circumscripció* és el nombre d'escons de què disposa aquella circumscripció per assignar-los entre les diferents candidatures. Cal no confondre la magnitud de la circumscripció amb la seva extensió, població o densitat.

La unitat de mesura de la magnitud de circumscripció és el nombre d'escons. Així, les *circumscripcions uninominals* tenen un sol escó, les *circumscripcions plurinominals* en tenen més d'un, i la *circumscripció única nacional* té tants escons com tot el Parlament, perquè tot el país constitueix una sola circumscripció.

Nivells de circumscripció

En principi, les circumscripcions són excloents, de manera que cada individu forma part d'una —i només d'una— circumscripció. No obstant això, també és possible que les circumscripcions se superposin jeràrquicament. Per exemple, totes les circumscripcions uninominals d'un país (vegeu *circumscripcions uninominals*) poden ser encabides dins d'una circumscripció única nacional (vegeu *circumscripció única nacional*), sense per això deixar d'actuar també com a circumscripcions uninominals. En aquest cas, tots els votants formarien part de les dues circumscripcions i tindrien dret a elegir els diputats de les dues circumscripcions. Existirien dos nivells diferents de circumscripció (sobre com es iuxta-

posen els resultats dels dos nivells de circumscripció, vegeu *assignació polietàpica*).

Procediment d'Hondt

Es tracta d'un procediment plàstic per aplicar la fórmula de la mitjana més elevada (vegeu *fórmula de la mitjana més elevada*). En primer lloc, es divideix el nombre de vots de cada partit per 1, 2, 3... de manera successiva, la qual cosa genera fraccions successives per a cada partit. Segon, entre les fraccions de tots els partits, se seleccionen les **m** més grans (essent m el nombre d'escons a assignar). Finalment, s'assignen a cada partit tants escons com fraccions li han estat seleccionades.

Proporcionalitat

La *proporcionalitat* d'un sistema electoral és la diferència entre el percentatge de vots i el percentatge d'escons obtinguts per tots els partits. Existeixen diversos índexs amb lleugeres diferències matemàtiques per a calcular aquesta diferència.

Prorrateig

El *prorrateig* és l'operació periòdica d'assignar un nombre d'escons a cada circumscripció existent, normalment amb la intenció que el nombre d'escons d'una circumscripció sigui més o menys proporcional a la seva població.

Prorrateig desviat

El *prorrateig desviat* és aquell en el qual el nombre d'escons de les circumscripcions no és proporcional al seu nombre d'habitants. El prorrateig desviat genera una desigualtat en el valor del vot de cada ciutadà dependent de la circumscripció en la qual resideixi: en les circumscripcions en les quals el nombre d'habitants per escó sigui més petit, el valor del vot de cada ciutadà serà més gran.

Quota de vots o quocient electoral

La *quota de vots* és una xifra utilitzada en les fórmules distributives (vegeu *fórmules distributives*) per realitzar els càlculs d'assignació dels escons. La quota més habitual (l'anomenada quota de Hare) és igual al nombre total de vots vàlids

emesos en una circumscripció dividit pel nombre d'escons a assignar en aquella circumscripció. Altres quotes incrementen el denominador en una unitat (quota de Droop) o en diverses unitats.

Revisió periòdica (vegeu *delimitació de les circumscripcions*)

Vot personalitzat (vegeu *forma de vot*)

Vot de llista (vegeu *forma de vot*)

Vot preferencial (vegeu *forma de vot*)

Apèndixs

APÈNDIX 1

COMPOSICIÓ DELS SUCCESSIUS PARLAMENTS SEGONS DIFERENTS SISTEMES ELECTORALS

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1980

Composició real

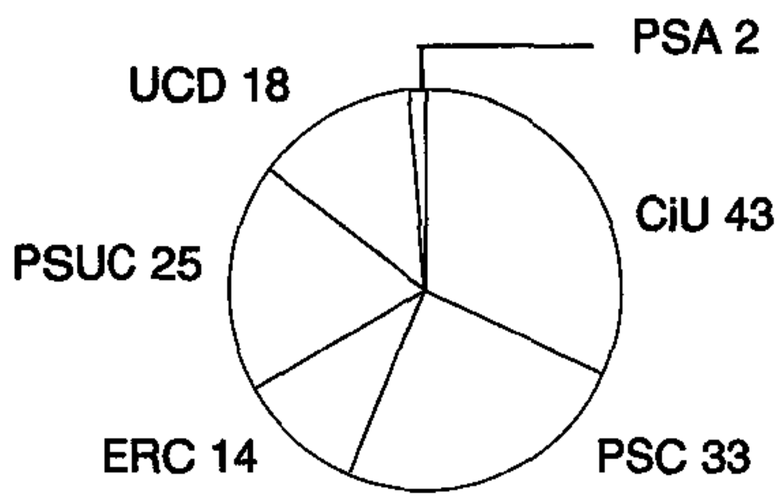

Composició durant la primera etapa

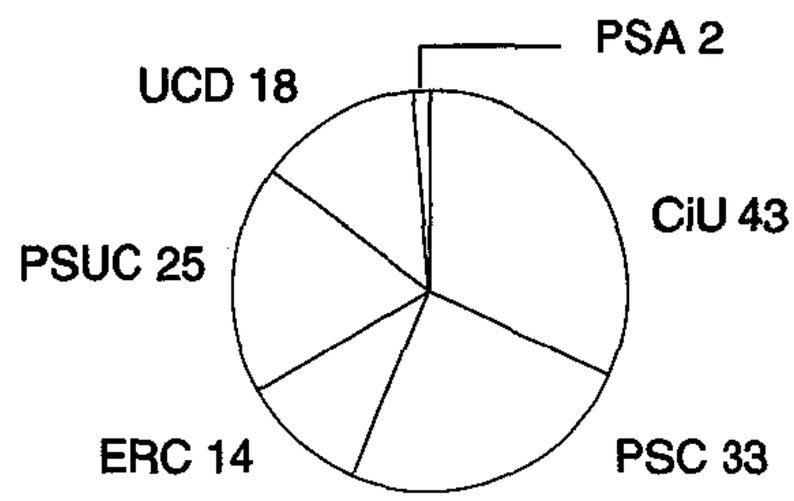

Composició amb divisors Imperiali *

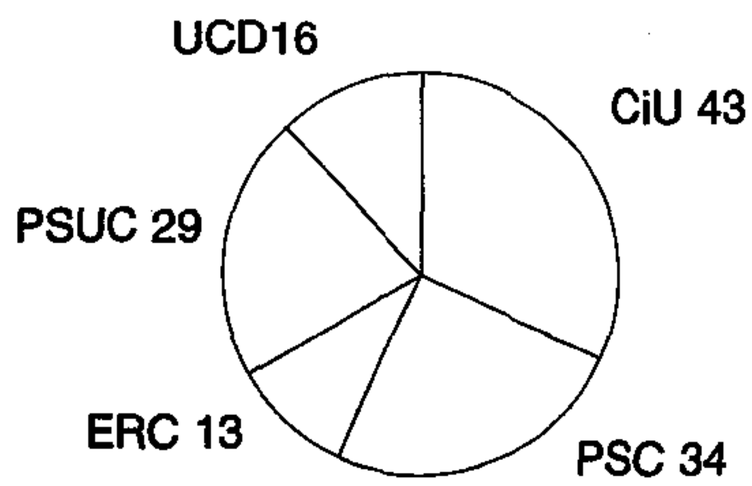

Composició amb divisors d'Hondt °

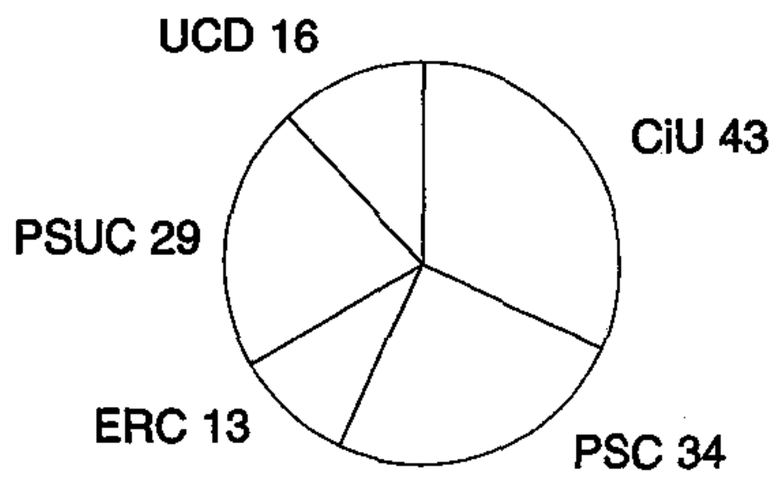

Composició amb la fórmula de restes °

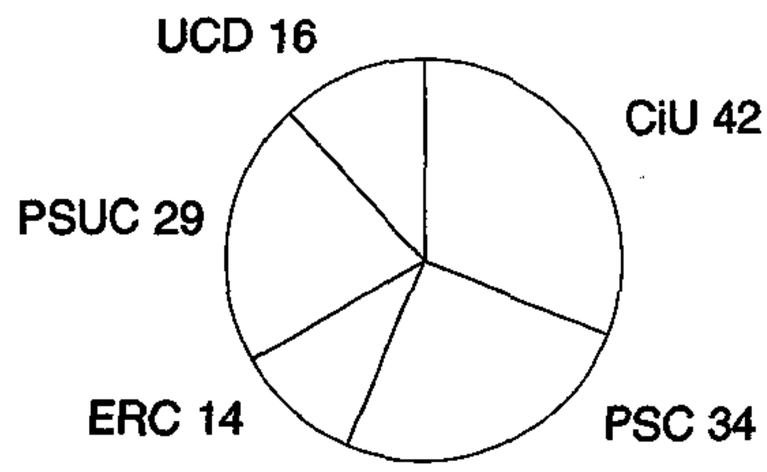

* A la segona etapa, amb circumscripció única nacional i llindar del 4 %.

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1984

Composició real

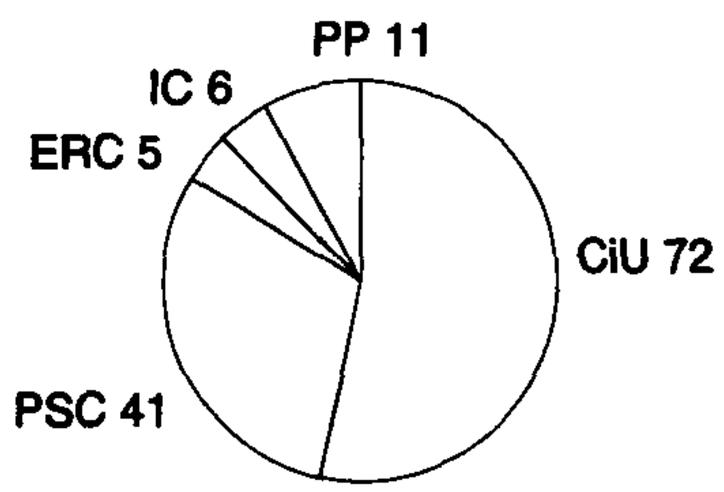

Composició durant la primera etapa

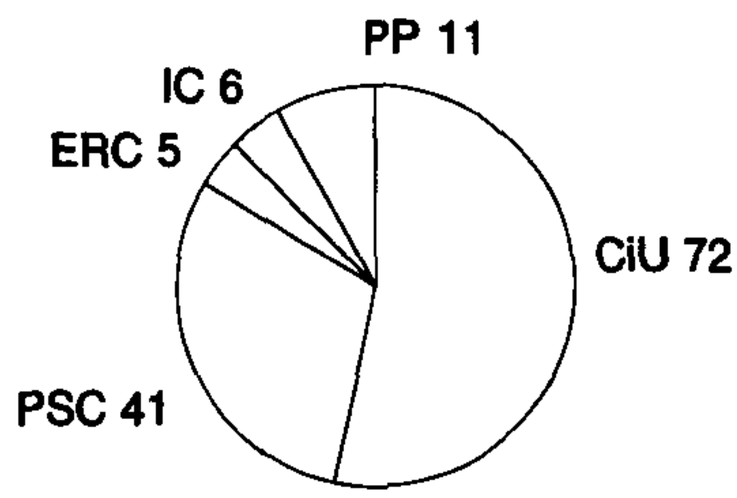

Composició amb divisors Imperiali *

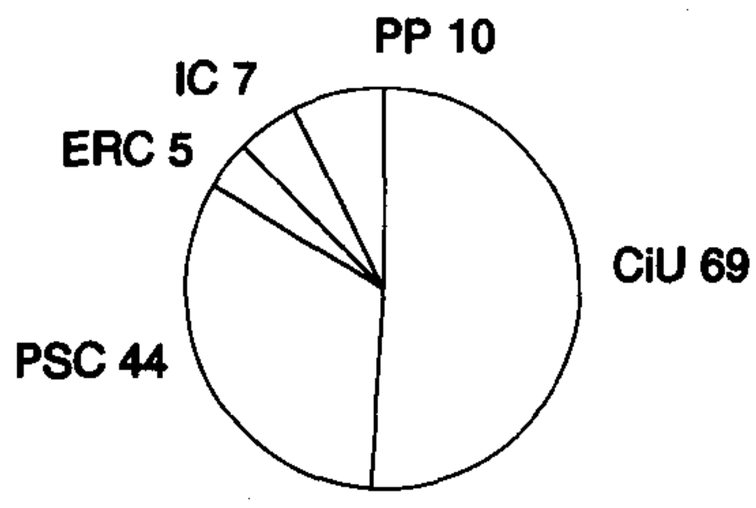

Composició amb divisors d'Hondt *

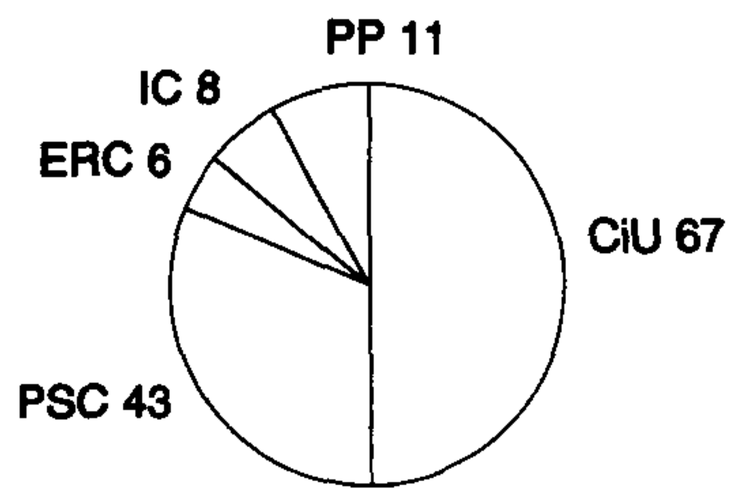

Composició amb la fórmula de restes *

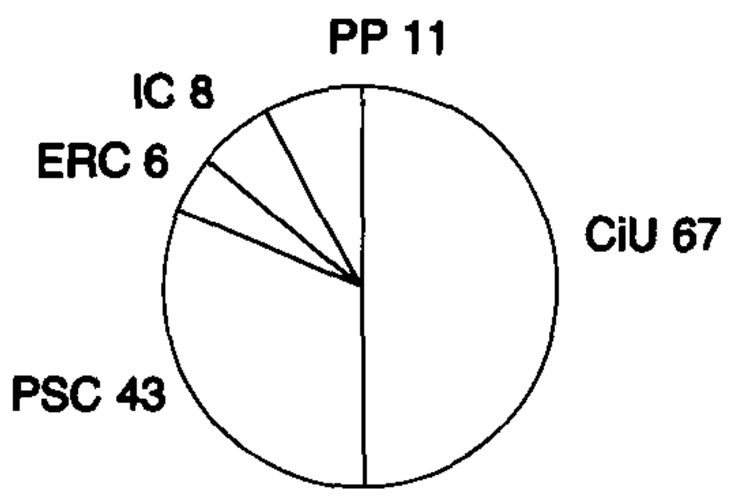

* A la segona etapa, amb circumscripció única nacional i llindar del 4 %.

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1988

Composició real

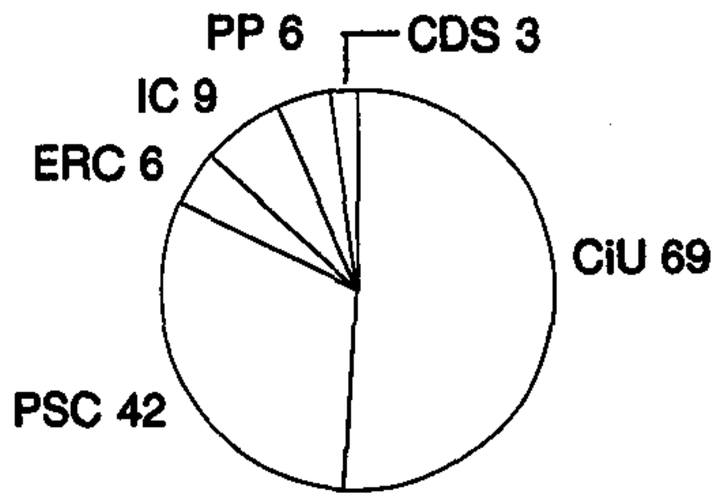

Composició durant la primera etapa

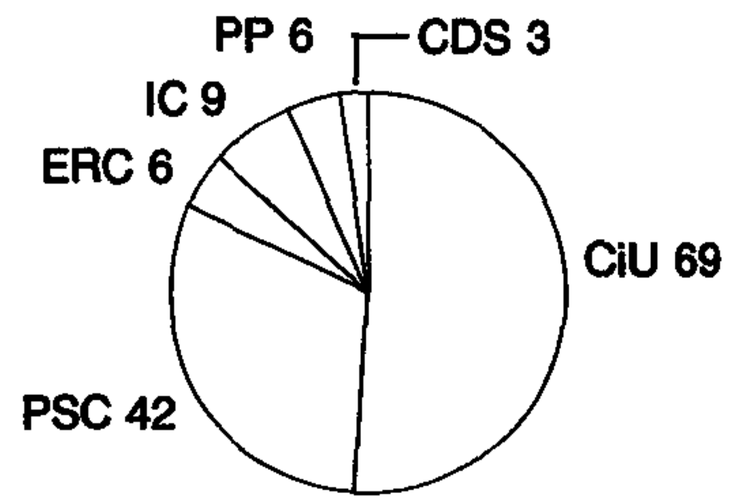

Composició amb divisors Imperiali *

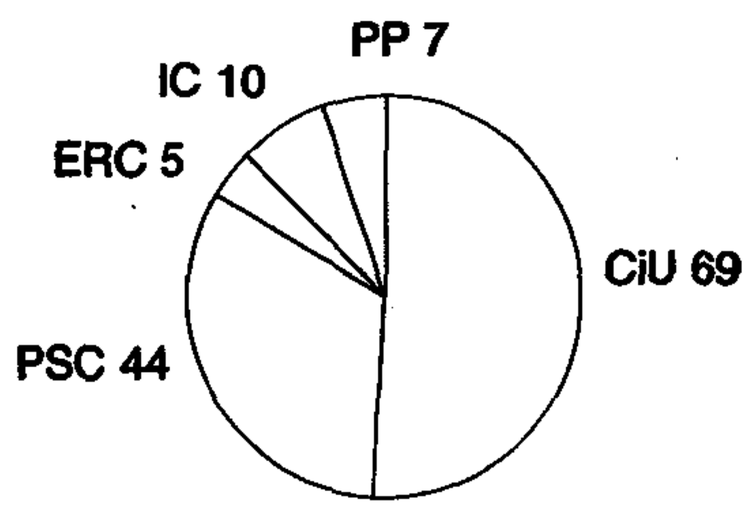

Composició amb divisors d'Hondt *

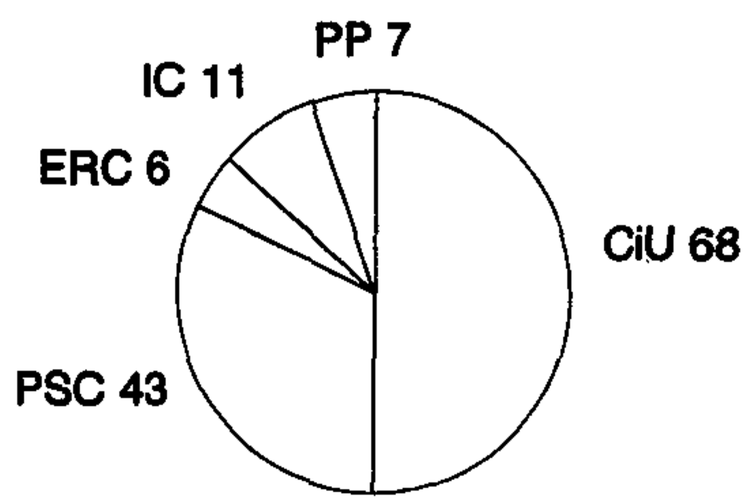

Composició amb la fórmula de restes *

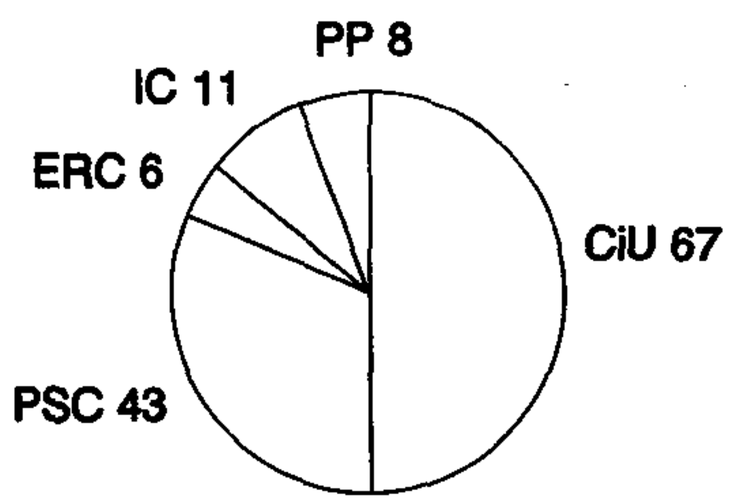

* A la segona etapa, amb circumscripció única nacional i llindar del 4 %.

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1988 (cont.)

Composició amb divisors Imperiali **

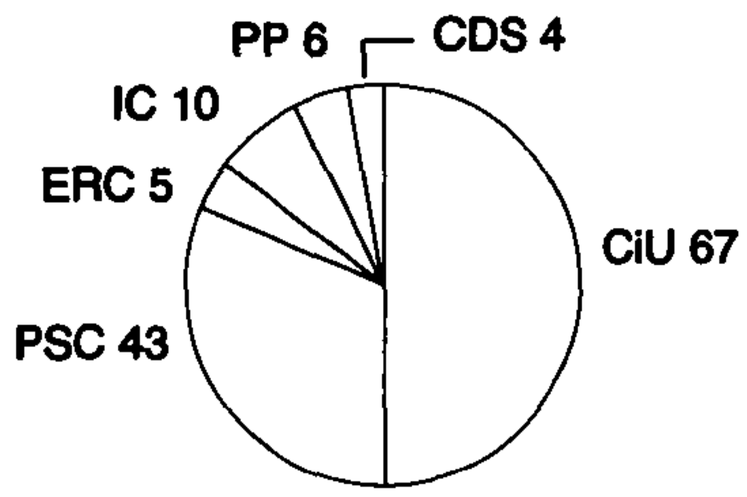

Composició amb divisors d'Hondt **

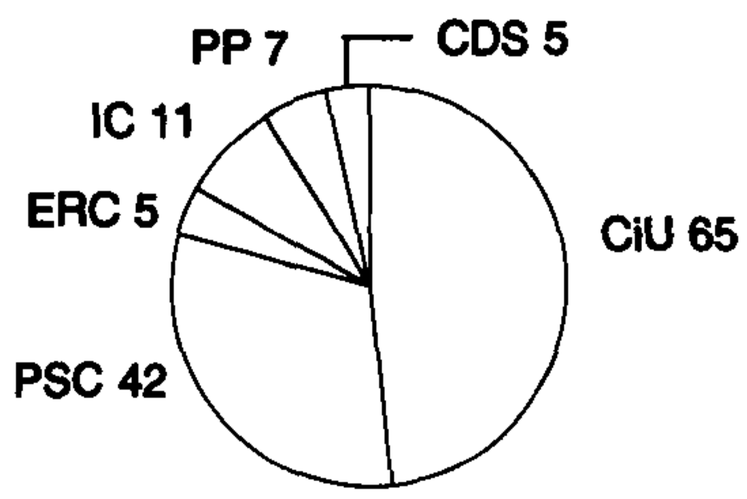

Composició amb la fórmula de restes **

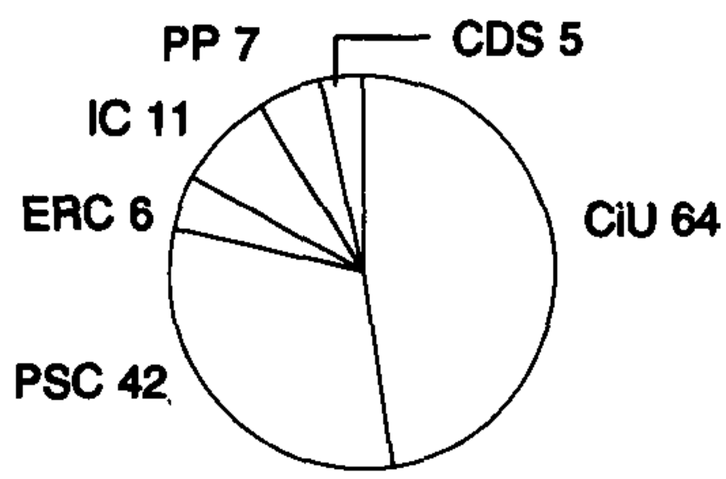

** A la segona etapa, amb circumscripció única nacional i llindar del 3 %.

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1992

Composició real

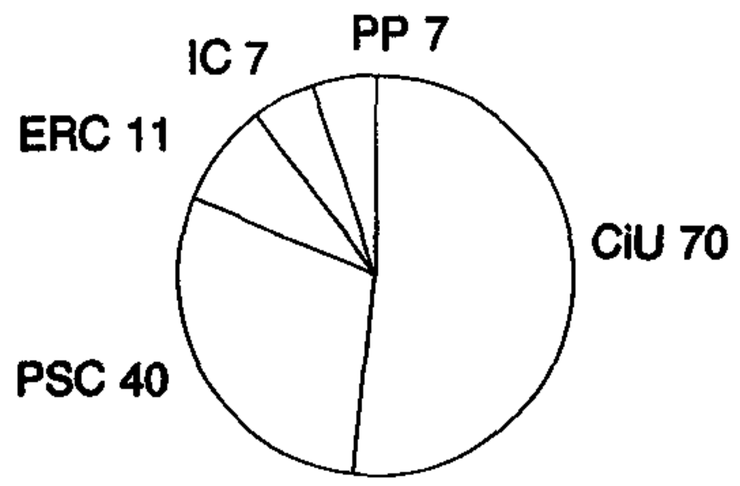

Composició durant la primera etapa

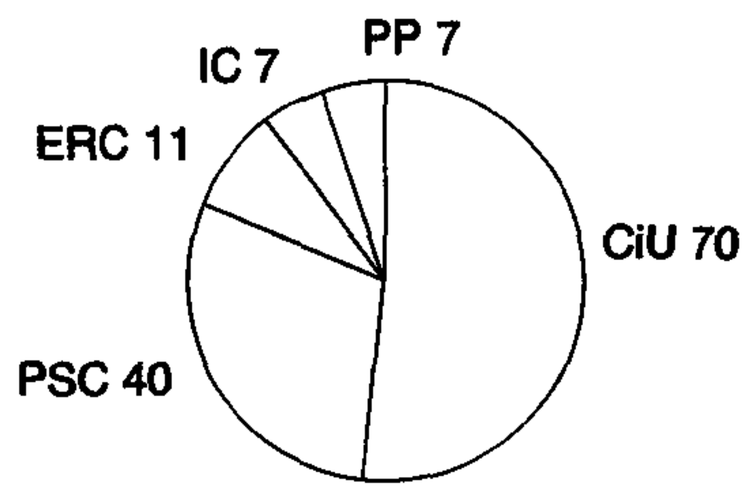

Composició amb divisors Imperiali *

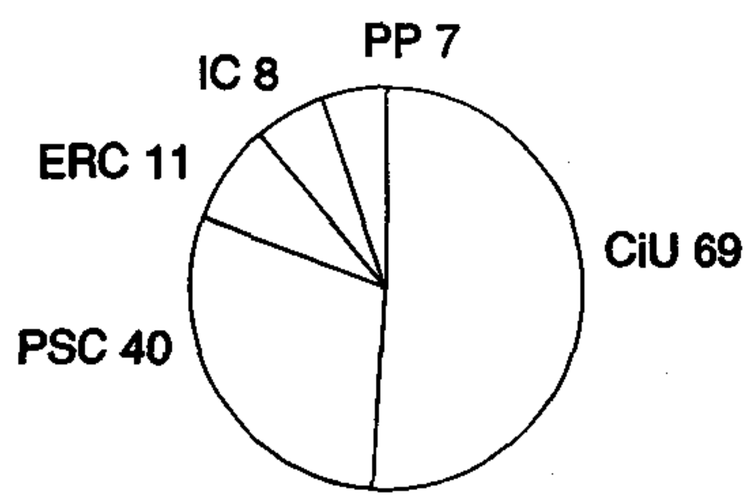

Composició amb divisors d'Hondt *

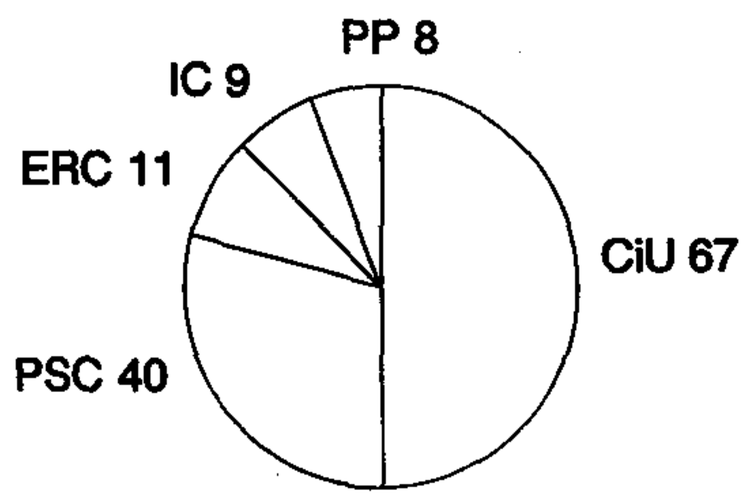

Composició amb la fórmula de restes *

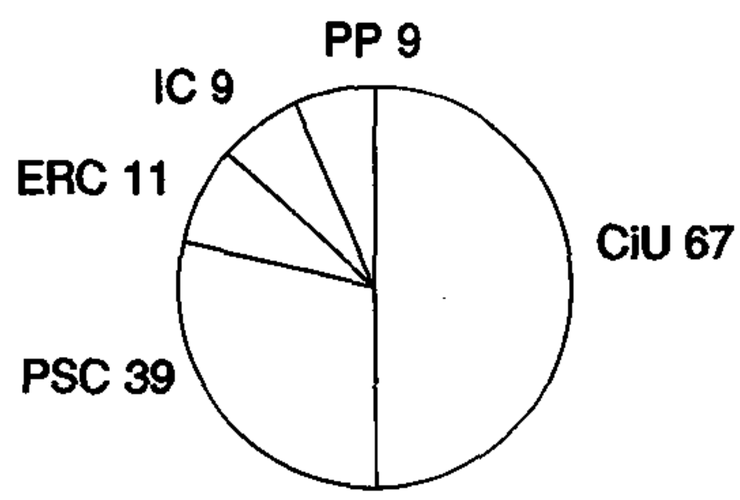

* A la segona etapa, amb circumscripció única nacional.

Eleccions al Parlament de Catalunya, 1995

Composició real

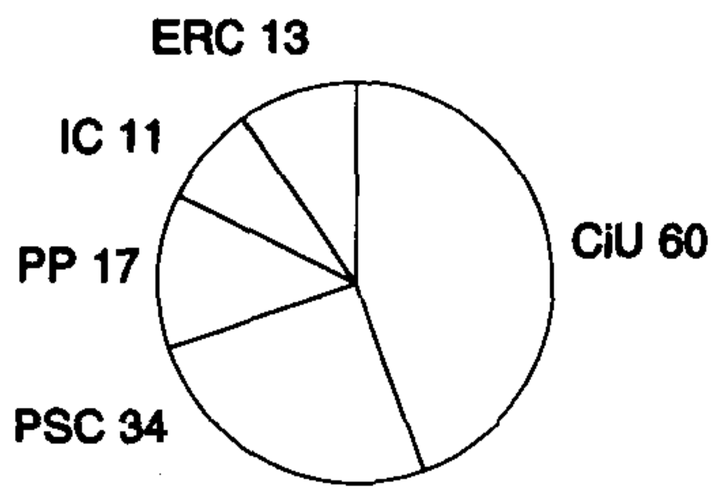

Composició durant la primera etapa

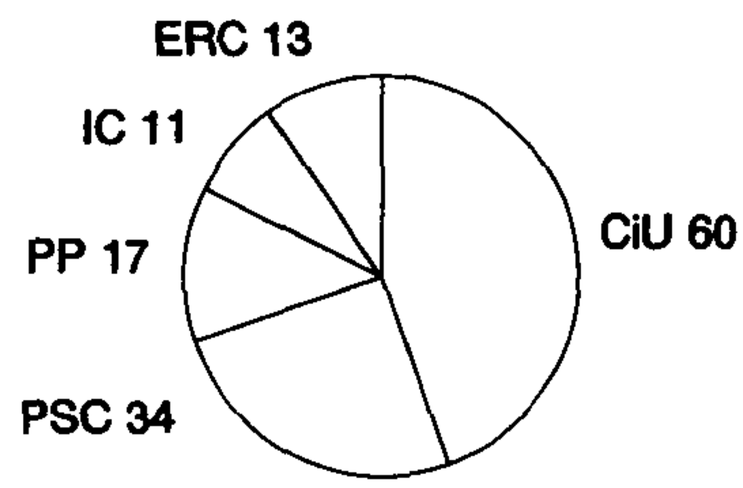

Composició amb divisors Imperiali *

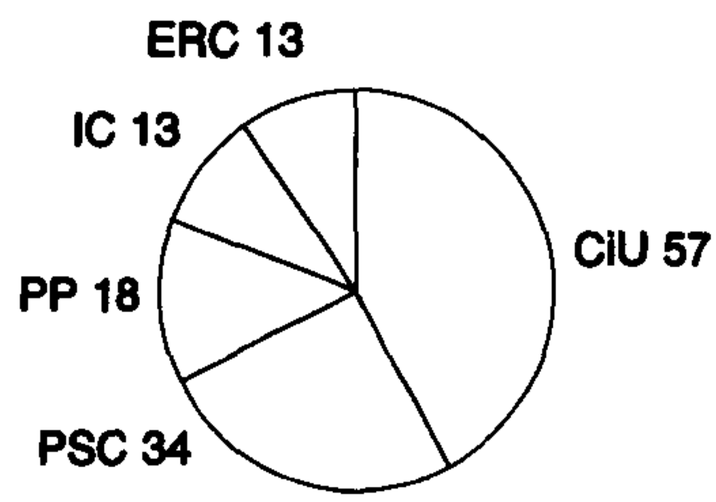

Composició amb divisors d'Hondt *

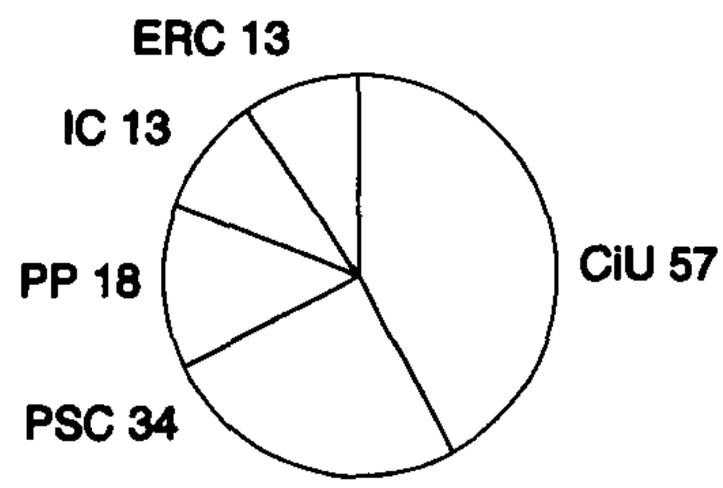

Composició amb la fórmula de restes *

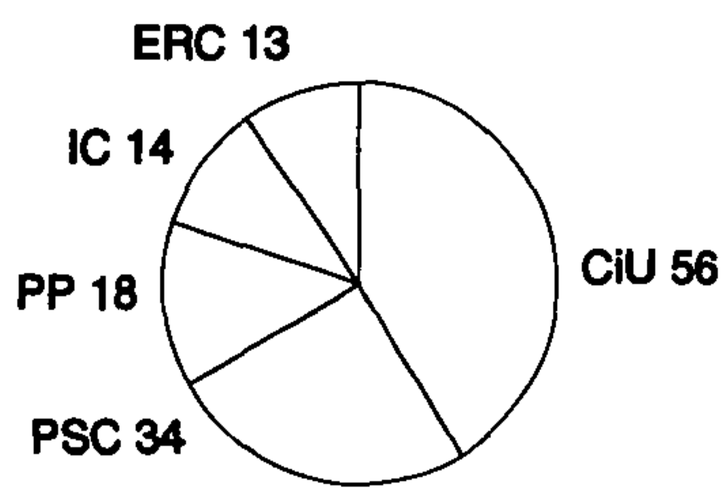

* A la segona etapa, amb circumscripció única nacional.

APÈNDIX 2

PROCEDIMENT MATEMÀTIC PER A LA REGIONALITZACIÓ D'ESCONS

Aquest apèndix pretén exposar de forma més exacta que no pas en el text (pàgines 108-109) el mecanisme matemàtic a utilitzar per realitzar l'operació de regionalitzar els escons aconseguits per cada un dels partits.

En primer lloc —i abans de realitzar l'operació pròpiament dita de regionalitzar els escons— cal haver calculat el nombre total d'escons que ja ha aconseguit cada partit, segons la fórmula electoral ja exposada abastament en les pàgines 93-95. Segons aquella fórmula, els resultats de les eleccions de 1992 (vegeu gràfic 1, p. 96) haurien generat una composició del Parlament com la següent: CiU 69, PSC 40, ERC 11, IC 8, PP 7.

Abans de passar al següent càlcul, cal veure que, si bé la regionalització dels escons de cada un dels partits es farà d'acord amb el nombre de vots obtinguts en cada un dels àmbits de presentació de llistes, això no serà així en l'Àmbit Metropolità. Per tal d'assegurar que el nombre total d'escons que s'assignen a l'Àmbit Metropolità no supera els setanta escons prefixats, en aquest àmbit no es prendrà en consideració el nombre real de vots, sinó el nombre de vots disminuït per un coeficient (que anomenarem BCN) que serà constant per a tots els partits.

Així doncs, en segon lloc, procedirem a calcular el coeficient BCN. Mentre el nombre d'escons de l'Àmbit Metropolità es mantingui prefixat en setanta escons, el coeficient que assegura matemàticament l'obtenció d'aquesta prorrata és aquell que verifica l'equació següent:[1]

$$\sum_{i=1}^{n} \left(\frac{v_{1i} \cdot BCN}{(v_{1i} \cdot BCN) + \sum_{j=2}^{6} v_{ji}} \cdot e_i \right) = 70$$

En tercer lloc, i una vegada hem obtingut el coeficient BCN, procedirem —partit per partit— a una primera distribució dels seus escons entre els sis àmbits de presentació de llistes. Com ja s'ha dit, la distribució dels escons de cada partit en

1. En aquesta equació, BCN és el coeficient ja al·ludit, e_i és el total d'escons per al partit i, mentre que v_{ji} són els vots que el partit i ha obtingut en l'àmbit j. Quan j = 1, ens estem referint a l'Àmbit Metropolità, mentre que j = {2,6} són tots els altres àmbits. Així, v_{1i} són els vots que el partit i ha obtingut en l'Àmbit Metropolità.

cada un dels àmbits, es farà d'acord amb el nombre de vots obtinguts en cada un dels àmbits, excepte en el cas de l'Àmbit Metropolità, on es prendrà en consideració el nombre de vots disminuït pel coeficient BCN.

Els escons de cada partit en cada àmbit es poden calcular segons les fórmules següents:[2]

$$\min(e_{ji}) = \text{ent}(v_{ji} \cdot e_i/v_{ti}')$$

o $\min(e_{1i}) = \text{ent}(v_{1i}' \cdot e_i/v_{ti}')$ per a l'Àmbit Metropolità.

És a dir, el nombre mínim d'escons que el partit concernit tindrà a cada àmbit, vindrà donat pel nombre de vots aconseguits en aquell àmbit (disminuït per BCN, si és l'Àmbit Metropolità) dividit pel total de vots aconseguits en els sis àmbits (amb els vots de l'Àmbit Metropolità convenientment disminuïts), i multiplicat pel total de diputats aconseguits pel partit.

La taula 4 exemplifica les operacions descrites fins ara amb la regionalització dels escons de CiU segons els resultats de 1992.

Taula 4

Regionalització dels escons de CiU

	v_j	$v_j' = v_j \cdot BCN$	$v_j' \cdot e_i/v_t'$	$\min(e_j)$
Àmbit Metropolità	767..938	403575,9	32,58953	32
Àmbit Central	121081	—	9,77752	9
Camp de Tarragona	76.865	—	6,20699	6
Terres de l'Ebre	34.633	—	2,79668	2
Comarques de Girona	131.297	—	10,60248	10
Àmbit de Ponent	87.017	—	7,02678	7
	v_t	v_t'	e_i	
Total	**1.221.233**	**854.468,9**	**69**	66

NOTA: Cal tenir en compte que BCN = 0,525532 i que e_i = 69.

En quart lloc, i una vegada ja hem calculat el mínim d'escons que corresponen al partit concernit en cada àmbit, cal constatar que aquest mínim no sigui

2. En aquestes fórmules, $v_{1i}' = v_{1i} \cdot BCN$, és a dir, v_{1i}' és el nombre de vots del partit i en l'Àmbit Metropolità, una vegada aquest nombre ja ha estat disminuït pel coeficient BCN. Per altra part, $v_{ti}' = (v_{1i} \cdot BCN) + \sum_{j=2}^{6} v_{ji}$ és a dir, v_{ti}' és el nombre total de vots del partit i, una vegada el nombre de vots que ha aconseguit en l'Àmbit Metropolità ja ha estat disminuït pel coeficient BCN.

inferior al nombre d'escons directes que ja ha obtingut el partit en aquell àmbit. En el cas que ho sigui, cal augmentar aquest nombre mínim d'escons fins a igualar-lo al nombre d'escons directes obtinguts en aquell àmbit.

En l'exemple que estem considerant, CiU havia obtingut el nombre d'escons directes següents: Àmbit Metropolità 17, Àmbit Central 6, Camp de Tarragona 6, Terres de l'Ebre 4, Comarques de Girona 7, i Àmbit de Ponent 7. Per tant, cal augmentar el nombre mínim d'escons de CiU a les Terres de l'Ebre fins a quatre.

Realitzant les mateixes operacions per a cada un dels partits, els resultats de 1992 ens generarien el nombre mínim d'escons que mostra la taula 5.

Com mostra clarament la taula 5, els partits disposen d'un nombre mínim d'escons en cada àmbit i resten dotze escons per assignar.

TAULA 5

Obtenció dels nombres mínims d'escons

	CiU	*PSC*	*ERC*	*IC*	*PP*	*Suma*	*Global*
Àmbit Metropolità	32	23	4	5	3	67	70
Àmbit Central	9	3	1	0	0	13	15
Camp de Tarragona	6	4	1	0	0	11	14
Terres de l'Ebre	4	1	0	0	0	5	6
Comarques de Girona	10	4	2	0	0	16	18
Àmbit de Ponent	7	3	1	0	0	11	12
Suma	68	38	9	5	3	123	
Global	69	40	11	8	7		135

En cinquè lloc doncs, és necessari assignar els dotze escons que resten. Per arribar al nombre global d'escons que ja sabem que pertoquen a cada partit, és necessari que —dels dotze— un correspongui a CiU, dos al PSC, dos a ERC, tres a IC i quatre al PP. De la mateixa manera, per arribar al nombre prefixat d'escons que corresponen a cada àmbit, és necessari que —dels dotze— tres s'atribueixin a l'Àmbit Metropolità, dos al Central, tres al Camp de Tarragona, un a les Terres de l'Ebre, dos a les Comarques de Girona, i un a l'Àmbit de Ponent. Aquesta operació es fa partit per partit, tot començant pels que hagin obtingut un major nombre d'escons directes, i continuant després pels que hagin obtingut un major nombre de vots.

Els escons que resten per assignar a aquell partit, s'assignen als àmbits que presentaven una major resta en el pas número tres (vegeu taula 4), sempre i quan aquell àmbit no hagi assolit ja el nombre prefixat d'escons que li corresponen. La taula 6 exemplifica aquest procés tot començant pels escons de CiU, i passant després als altres partits:

TAULA 6

Regionalització final dels escons de cada partit

	$v_j' \cdot e_i/v_t'$	min (e_j)	resta	nous escons	e_j
CiU					
Àmbit Metropolità	32,58953	32	0,58953		32
Àmbit Central	9,77752	9	0,77752	1	10
Camp de Tarragona	6,20699	6	0,20699		6
Terres de l'Ebre	2,79668	4	—		4
Comarques de Girona	10,60248	10	0,60248		10
Àmbit de Ponent	7,02678	7	0,02678		7
Total CiU		**68**		**1**	**69**
PSC					
Àmbit Metropolità	23,38045	23	0,38045		23
Àmbit Central	3,65078	3	0,65078	1	4
Camp de Tarragona	4,09885	4	0,09885		4
Terres de l'Ebre	1,32552	1	0,32552		1
Comarques de Girona	4,46663	4	0,46663	1	5
Àmbit de Ponent	3,07773	3	0,07773		3
Total PSC		**38**		**2**	**40**
ERC					
Àmbit Metropolità	4,50312	4	0,50312	1	5
Àmbit Central	1,73187	1	0,73187	ple*	1
Camp de Tarragona	1,17499	1	0,17499		1
Terres de l'Ebre	0,42781	0	0,42781	1	
Comarques de Girona	2,01935	2	0,01935		2
Àmbit de Ponent	1,14283	1	0,14283		1
Total ERC		**9**		**2**	**11**
IC					
Àmbit Metropolità	5,59110	5	0,59110	1	6
Àmbit Central	0,53734	0	0,53734	ple**	0
Camp de Tarragona	0,53399	0	0,53399	1	1
Terres de l'Ebre	0,34481	0	0,34481		0
Comarques de Girona	0,62524	0	0,62524	1	1
Àmbit de Ponent	0,36749	0	0,36749		0
Total IC		**5**		**3**	**8**

* Noteu que quan ERC realitza la seva assignació, els quinze escons que corresponen a l'Àmbit Central ja estan coberts, per la qual cosa, encara que la seva resta indica que s'hauria d'atribuir un segon escó a la llista d'ERC en l'Àmbit Central, aquest escó acaba assignant-se a la llista d'ERC en l'Àmbit Metropolità, i després a la llista d'ERC a les Terres de l'Ebre.

** Vegeu el raonament per al cas d'ERC.

	$v_j' \cdot e_i/v_t'$	min (e_j)	resta	nous escons	e_j
PP					
Àmbit Metropolità	3,93580	3	0,93580	1	4
Àmbit Central	0,41175	0	0,41175	ple*	0
Camp de Tarragona	0,72642	0	0,72642	1+1	2
Terres de l'Ebre	0,52748	0	0,52748	ple*	0
Comarques de Girona	0,63489	0	0,63489	ple*	0
Àmbit de Ponent	0,76363	0	0,76363	1	1
Total PP		**3**		**4**	**7**

* Vegeu el raonament per al cas d'ERC.

Ja que els escons dels diferents àmbits van quedant successivament coberts, és clar que la regionalització a realitzar per l'últim partit ve predeterminada per les regionalitzacions realitzades pels partits precedents. No obstant això, cal subratllar que això no afecta els escons mínims en cada àmbit, els quals no poden ser disminuïts per les assignacions dels nous escons als altres partits (d'aquí ve la denominació d'*escons mínims*).

Recollint el nombre d'escons de cada partit en cada àmbit (e_j) que mostra la taula 6, podem generar un resum per a tots els partits. Això és el que mostra la taula 7.

TAULA 7

Escons per partit i àmbit

	CiU	*PSC*	*ERC*	*IC*	*PP*	*Global*
Àmbit Metropolità	32	23	5	6	4	70
Àmbit Central	10	4	1	0	0	15
Camp de Tarragona	6	4	1	1	2	14
Terres de l'Ebre	4	1	1	0	0	6
Comarques de Girona	10	5	2	1	0	18
Àmbit de Ponent	7	3	1	0	1	12
Total	**69**	**40**	**11**	**8**	**7**	**135**

Finalment, només resta descompondre els escons de cada partit en cada àmbit en escons directes i escons compensatoris. Això és immediat perquè ja sabem quin nombre d'escons directes ha aconseguit cada partit en cada àmbit. Per tant, només cal arribar fins al nombre total d'escons de cada partit en cada àmbit mitjançant diputats compensatoris, els quals seran nomenats a partir de les sis llistes que cada partit haurà presentat en cada àmbit.

Això és el que mostrava la taula 3 (vegeu p. 108) la qual és reproduïda tot seguit, com a resultat final de la regionalització d'escons.

ÍNDEX

Presentació, per JORDI SÀNCHEZ 7

PRIMERA PART

Joan Font
Abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya: Propostes per reduir l'abstenció

Introducció 11
El diagnòstic 13
Com incentivar la participació electoral 19
1. Objectius 19
2. De les conclusions a les propostes 20
3. Propostes 24
Proposta 1: Vot obligatori 24
Proposta 2: Estímuls positius a la participació 27
Proposta 3: Eleccions simultànies 29
Proposta 4: Sistema electoral 32
Proposta 5: Facilitats per votar 35
Proposta 6: Campanyes institucionals innovadores i sectorialitzades 39
Proposta 7: Esforços mobilitzadors des de la societat civil 41
Proposta 8: Campanyes dels partits adreçades als públics abstencionistes 43
Proposta 9: Educació 45
Proposta 10: Debats mediàtics i electrònics 48
Proposta 11: Connectar la política catalana amb les preocupacions dels ciutadans 50
Bibliografia 52

RESUM DEL DEBAT DE CAN BORDOI 55

SEGONA PART

Agustí Bosch
Els sistema electoral. Una proposta per al Parlament de Catalunya

Presentació 89
Introducció 91
Secció 1. La fórmula electoral 93
Secció 2. Les circumscripcions electorals 98
Secció 3. Forma de vot 102
Secció 4. Mecanisme de correcció territorial 105
Secció 5. Etapes d'implementació 110
Primera etapa 110
Segona etapa 112

DUBTES I CRÍTIQUES MÉS HABITUALS SOBRE AQUESTA PROPOSTA DE NOU SISTEMA ELECTORAL 115
1. Sobre la proliferació de diputats independents 117
2. Sobre la complexitat del sistema 119
3. Sobre les conseqüències per als partits 120

Glossari 123

Apèndixs 131
1. Composició dels successius parlaments segons diferents sistemes electorals 133
2. Procediment matemàtic per a la regionalització d'escons 139

13. «POLÍTIQUES DE T. V. A ESPANYA: MODEL TELEVISIU I MERCAT AUDIOVISUAL»
Eduardo Giordiano i Carlos Zeller.
Juny 1996.

14. «LA REGULACIÓ DEL PROCÉS ELECTORAL»
Agustí Bosch, Albert Padró-Solanet i Clara Riba.
(En preparació).

15. «DIVERSITATS EN DESIGUALTAT: UNA APROXIMACIÓ ALS ALUMNES SENSE ÈXIT ESCOLAR»
Xavier Martínez Celorrio. Fundació CIREM.
Abril 1996.

16. «AVALUACIÓ DEL PROGRAMA INTEGRAT D'EDUCACIÓ AMBIENTAL DE CORNELLÀ DE LLOBREGAT»
La Vola. Equip d'Educació Ambiental.
Abril 1996.

17. «BALANÇ DE LA POLÍTICA D'HABITATGE A CATALUNYA»
Equip d'Assessorament per a la Rehabilitació d'Habitatges. EARHA
Juliol 1996.

18. «LES TENDÈNCIES DE L'EVOLUCIÓ DE LA SANITAT A CATALUNYA»
Equips ESTUDIS.
Maig 1997.

19. «INICIATIVA LEGISLATIVA POPULAR»
Ferran Camps.
Juny 1997.

20. «FINANÇAMENT DELS PARTITS POLÍTICS»
Debats de Can Bordoi.
Novembre 1997.

21. «COMUNICACIÓ POLÍTICA I COMPORTAMENT ELECTORAL A LES ELECCIONS AUTONÒMIQUES DE 1995 A CATALUNYA»
Josep Gifreu i Francesc Pallarès (eds.).
Gener 1998.

22. «DEMOCRÀCIA I PARTICIPACIÓ CIUTADANA»
Nuria Font.
Febrer 1998.

23. «L'ABSTENCIÓ EN LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA»
Joan Font, Jesús Contreras i Guillem Rico
Octubre 1998.

24. «LES DESIGUALTATS SOCIALS A CATALUNYA»
Vicenç Navarro i altres
Maig 1999.

Polítiques 25

Els treballs que aquest llibre recull són un conjunt de propostes encaminades a incrementar la participació electoral i a reobrir el debat sobre la necessitat d'una llei electoral catalana. Aquestes propostes, elaborades per Joan Font i Agustí Bosch respectivament, arriben en vigílies de les sisenes eleccions al Parlament de Catalunya. Ho fan amb la pretensió de servir el debat que, sobre la millora del funcionament de la nostra democràcia, s'haurà de produir en la propera legislatura. Més concretament aquestes propostes busquen ser útils als nostres governants i als parlamentaris catalans en la seva tasca de reduir l'abstenció i d'elaborar una llei electoral catalana, pendent des de 1980.

ISBN 84-8334-129-8
9 788483 341292

Editorial Mediterrània